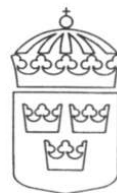

Riksdagens protokoll

1991/92:124

Tisdagen den 2 juni

Kl. 9.00–17.55
19.00–20.19

Protokoll
1991/92:124

1 § Meddelande om EES-utskottets presidium

Talmanen meddelade att EES-utskottet vid sitt konstituerande sammanträde den 27 maj till ordförande utsett *Hadar Cars* (fp) och till vice ordförande *Mats Hellström* (s).

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 26 maj.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1991/92:K28–K30 till konstitutionsutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Finansutskottets betänkanden 1991/92:FiU21 och FiU27
Utrikesutskottets betänkande 1991/92:UU25
Försvarsutskottets betänkanden 1991/92:FöU12 och FöU13
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1991/92:SfU17
Trafikutskottets betänkande 1991/92:TU25
Näringsutskottets betänkande 1991/92:NU33

5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 27 maj och den 1 juni

Företogs till avgörande utrikesutskottets betänkande 1991/92:UU30, skatteutskottets betänkanden 1991/92:SkU25 och SkU31, utrikesutskottets be-

tänkanden 1991/92:UU13 och UU29, jordbruksutskottets betänkanden 1991/92:JoU18 och JoU20, konstitutionsutskottets betänkanden 1991/92:KU36 och KU37, justitieutskottets betänkanden 1991/92:JuU26 och JuU27, socialutskottets betänkanden 1991/92:SoU18 och SoU20, utbildningsutskottets betänkande 1991/92:UbU26, trafikutskottets betänkanden 1991/92:TU20 och TU21, arbetsmarknadsutskottets betänkande 1991/92:AU15, kulturutskottets betänkande 1991/92:KrU32, finansutskottets betänkanden 1991/92:FiU23 och FiU28 samt lagutskottets betänkande 1991/92:LU38 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 123 och 121).

Utrikesutskottets betänkande UU30

Mom. 1 (samarbete med länderna i Central- och Östeuropa)

Först biträdades reservationen av Lars Moquist med 27 röster mot 11 för meningsyttringen av Bertil Måbrink. 254 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 191 röster mot 19 för reservationen av Lars Moquist. 81 ledamöter avstod från att rösta.

Lena Boström (s) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Lena Klevenås (s) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU25

Mom. 1 (alkoholbeskattningen)

Först biträdades reservation 1 av Peter Kling med 22 röster mot 12 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkande 40 i motion Sk351 av Lars Werner m.fl. 265 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 269 röster mot 19 för reservation 1 av Peter Kling. 11 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (färjetrafiken m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 21 för reservation 2 av Peter Kling. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU31

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 129 för reservationen av Lars Hedfors m.fl.

Utrikesutskottets betänkande UU13

Mom. 4 (sanktionerna mot Sydafrika)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 23 för reservationen av Lars Moquist. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Utrikesutskottets betänkande UU29

Utskottets hemställan bifölles.

Jordbruksutskottets betänkande JoU18

Mom. 1 (miljöpolitikens inriktning)

Först biträdades reservation 1 av Göran Persson m.fl. med 134 röster mot 19 för reservation 2 av Christer Windén. 143 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölles utskottets hemställan med 166 röster mot 130 för reservation 1 av Göran Persson m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (handlingsprogram för det fortsatta miljöarbetet)

Utskottets hemställan bifölles med 292 röster mot 10 för motion Jo646 yrkande 1 av Lars Werner m.fl.

Mom. 5 (ekonomiska styrmedel m.m.)

Utskottets hemställan bifölles med 172 röster mot 129 för reservation 3 av Göran Persson m.fl.

Mom. 7 (miljökraven på svensk industri)

Utskottets hemställan bifölles med 281 röster mot 20 för reservation 4 av Christer Windén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (sambandet mellan inre och yttre miljö)

Utskottets hemställan bifölles med 290 röster mot 10 för motion Jo646 yrkande 3 av Lars Werner m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölles.

Jordbruksutskottets betänkande JoU20

Utskottets hemställan bifölles.

Konstitutionsutskottets betänkande KU36

Utskottets hemställan bifölles med 183 röster mot 118 för reservationen av Thage G. Peterson m.fl.

Konstitutionsutskottets betänkande KU37

Mom. 1 och 3 (riksdagens budgetprocess)

I dessa moment föreslogs ändring i huvudbestämmelse i riksdagsordningen. Av ärendet framgick att ändringen önskades genomförd med ett enda beslut. För bifall härill krävdes att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenade sig om beslutet. Beslut skulle fattas genom omröstning. Omröstningen skulle förrättas med rösträkning.

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 0 för avslag, dvs. utskottets hemställan hade bifallits av minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU26

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 149 röster mot 146 för reservation 1 av Britta Bjelle m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Bo G. Jenevall (nyd) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats vara frånvarande.

Jerzy Einhorn (kds) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU27

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU18

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU20

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU26

Mom. 3 (specialutformade program, individuella program och utbildning för lärlingar)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 130 för reservation 1 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Mom. 4 (omfattningen av allmänna ämnen i lärlingsutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Björn Samuelson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utbildningsmöjligheter inom hantverk m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 10 för meningsyttringen av Björn Samuelson i motsvarande del.

Mom. 11 (ansökningsavgifter inom komvux)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 130 för reservation 2 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Mom. 12 (ansökningsavgifter vid statens skolor för vuxna)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 130 för reservation 3 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1991/92:124

2 juni 1992

Trafikutskottets betänkande TU20

Mom. 2 (grundläggande telekommunikationer)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 10 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del.

Mom. 4 (televerkets personalpolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 9 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del.

Mom. 10 (bolagsbildning av televerket)

Först biträdades reservation 1 av Sven-Gösta Signell m.fl. med 132 röster mot 22 för reservation 2 av Kenneth Attefors. 147 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 131 för reservation 1 av Sven-Gösta Signell m.fl. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (elektronisk hemtjänst genom human telefoni)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 29 för reservation 3 av Kenneth Attefors.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU21

Mom. 1 (yrkestrafiklagen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 10 för meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU32

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU23

Mom. 1 (uppgiftsplikten för lantbruksstatistiken)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 127 för reservation 1 av Hans Gustafsson m.fl.

Mom. 2 (uppgifter om arbets- och miljöförhållanden)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 129 för reservation 2 av Hans Gustafsson m.fl.

Mom. 3 (rätt att vägra lämna uppgifter)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 20 för reservation 3 av Bo G. Jenevall.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU28

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU38

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att lagutskottets betänkanden LU37, LU28 och LU39, näringsutskottets betänkanden NU26, NU30, NU32 och NU35, skatteutskottets betänkanden SkU30, SkU33, SkU34 och SkU35, justitieutskottets betänkande JuU28 samt socialförsäkringsutskottets betänkande SfU16 skulle avgöras i ett sammanhang när debatten i alla dessa ärenden var avslutad.

6 § Ny lönegarantilag

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1991/92:LU37 Ny lönegarantilag (prop. 1991/92:139).

Anf. 1 OWE ANDRÉASSON (s):

Fru talman! Lagutskottets betänkande 1991/92:37 som vi nu skall behandla handlar om en ny lönegarantilag som skall ersätta den nuvarande lagen om statlig lönegaranti vid konkurs. Förslaget i den nya lönegarantilagen bygger i huvudsak på ett utredningsförslag från mitten av 1980-talet.

Reglerna om statlig lönegaranti på den svenska arbetsmarknaden har som målsättning att garantera att arbetstagarna alltid skall kunna få ersättning för de lönefordringar som de har mot en arbetsgivare som har försatts i konkurs. Dessa lönegarantiregler är för arbetstagarna en social skyddslagstiftning som garanterar att ersättning utbetalas vid konkurs. Det högsta belopp som i dag kan utgå från lönegarantin är tolv basbelopp – i pengar räknat drygt 400 000 kr.

Konkursutvecklingen i vårt land har ökat kraftigt under de senaste åren. En konsekvens av denna ökning innebär att antalet lönegarantiberättigade arbetstagare har ökat kraftigt. Gjorda beräkningar visar att runt 65 000 arbetstagare under innevarande år kommer att få del av den statliga lönegarantin.

Liksom i flertalet andra fall där vi har en bra social skyddslagstiftning på

olika områden i samhället insmyger sig allt oftare missbruk av lagstiftningens målsättning – så även när det gäller lönegarantin.

Under årens lopp har det förekommit att lönegarantilagen har missbrukats för annan vinning än den som lagstiftaren tänkt sig. Det missbruk av den statliga lönegarantin som förekommer måste naturligtvis motverkas. Det kan inte vara riktigt att lönegarantimedel i praktiken betalar personalkostnader under ett antal månader när det konkursdrabbade företaget fortsätter sin verksamhet som tidigare.

Med andra ord låter man den statliga lönegarantin stå för de anställdas löner och tillgodogör sig själv intäkterna av verksamheten.

Insolvensutredningen ser nu över reglerna för utbetalning av lönegarantimedel. Vid översynen av dessa regler är det, som vi socialdemokrater ser det, av stor betydelse att om någon eller kanske flera missbrukar regelsystemet får detta inte tas till intäkt för att inskränka löntagarnas rättmätiga lönefordringar eller den sociala tryggheten i systemet.

I det betänkande som vi nu behandlar verkar det som om den sittande regeringen redan påbörjat den sociala nedrustningen när den föreslår ett lönegarantibelopp på 100 000 kr. som inte är basbeloppsanpassat. Det är, som vi ser det, inte rimligt att sätta ned det maximala garantibeloppet till detta krontal. Inte heller de fackliga organisationerna på arbetsmarknaden accepterar regeringens förslag i denna fråga.

Garantibeloppet har, som tidigare framförts, karaktären av en social skyddslagstiftning. För arbetstagare i stort utgör lönen den enda inkomstkällan. Många löntagare, långt fler än vad utskottsmajoriteten förutspår, kommer att drabbas när lönegarantibeloppet sänks från tolv basbelopp, ca 400 000 kr. till 100 000 kr. utan basbeloppsanknytning.

Vi socialdemokrater har också insett att tolv basbelopp kan vara litet i överkant och har därför föreslagit sju basbelopp, vilket i kronor räknat i dagsläget utgör 236 000 kr. De som drabbas av regeringens förslag är framför allt löntagare som arbetar i mindre företag och naturligtvis även i mindre seriösa företag.

Det är inte ovanligt att arbetstagare har flera månadslöner inestående när en konkurs inträffar. Lönegarantin skall täcka dessa och övriga månader liksom semesterersättning och ackordsöverskott. Den genomsnittliga lönen inom LO-kollektivet, som har lägre genomsnittslön än tjänstemannaorganisationerna, är för närvarande beräknad till runt 15 000 kr. per månad. I denna summa ingår även semesterersättningen. Detta skulle innebära att man redan vid denna relativt låga inkomst når regeringens maximibelopp under sex månader.

Vi socialdemokrater är inte beredda att acceptera en så kraftig begränsning av maximibeloppet som utskottsmajoriteten ställt sig bakom. Det socialdemokratiska förslaget innebär att antalet maximala basbelopp kan sänkas, och vi anser att ett rimligt antal kan vara sju basbelopp.

Till utskottsbetänkandet har vi socialdemokrater fogat ett särskilt yttrande, där vi ifrågasätter det lämpliga i att tillsynsmyndigheten skall vara arbetstagarens motpart i de fall arbetstagaren för talan mot konkursförvaltarens beslut att vägra utbetalning av lönegarantimedel. Våra funderingar är

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Ny lönegarantilag

om inte konkursförvaltaren bör föra sin egen talan i högre rätt. Man kan också tänka sig att kronofogden för förvaltarens beslut i högre rätt.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den till betänkandet fogade reservationen samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 2 CLAUS ZAAR (nyd):

Fru talman! Den svenska modellen med lönegaranti har missbrukats, och den har också fått en misslyckad utformning. Under en lågkonjunktur gör den mer skada än nytta. När ett företags tillgångar är uttömda kalkylerar man med hur lönegarantin kan utnyttjas vid en konkurs. De anställda som blir arbetslösa får på det viset behålla sina löner vid en konkurs, och det var en god tanke en gång i tiden.

De som driver enmansföretag omfattas inte av denna lag. Han eller hon får personligen ta riskerna.

Jag kan ta exemplet med AB Taxiskurk, som anställer ett antal kompisar och startar verksamheten. Man priskonkurrerar med dumpningspriser. I längden kan det inte fungera, utan företaget går omkull efter ett antal månader. Det blir konkurs, och fordringsägarna blir lidande. Leverantörerna, som är företagare som försöker leva ordentligt, råkar illa ut.

Detta missbruk har alltså brett ut sig nu, och det rör sig om tusentals anställda som på detta sätt får lönegaranti, bara i Stockholm, och verksamheten rullar vidare. På länsstyrelsen talar man om att taxikonkurserna snart kommer igen, och då är det inte en utan ett antal tusen personer som berörs.

Detta har givit en osund konkurrenssituation. De som sköter verksamheten diskrimineras genom att smarta skurkar använder trygghetssystemet.

Jag välkomnar en provisorisk ändring, men jag tror inte att den är tillräcklig. Det krävs krafttag. Utbetalningarna från lönegarantifonden går nu för högttryck, och de är över 500 milj.kr. per månad, dvs. en halv miljard. Här sitter vi och skall försöka göra besparingar, och så har vi sådana här hål, som är svarta, som det bara rinner pengar ur. Fondpengarna försvinner. Om arbetsgivarna skulle betala vad det här kostar i dag, skulle arbetsgivaravgiften gå upp med 0,8 procentenheter. Numera utgör lönegarantin 1 % av lönesumman, och när lönegarantin ursprungligen infördes var den 0,02 %. Den har alltså multiplicerats tio gånger, och för att nu klara detta skulle vi dessutom femfaldiga den.

Missbruket, som Owe Andréasson tidigare nämnde, är så utbrett att det krävs radikala åtgärder för att ändra lönegarantins användning. Lönegarantibeloppet har använts och används i dag på ett så osunt sätt att konkursförvaltarna är bekymrade. De får nämligen betala ut pengar till exempelvis mobiltelefoner, som de över huvud taget inte har någon kontroll över hur de används, efter att företag gått i konkurs.

Det är alltså tid att se över lönegarantin. Efter den provisoriska ändringen kommer insolvensutredningen, och då får vi se om man skärper reglerna ytterligare. Det behövs en åtstramning om man inte skall förlora den goda idé som lönegarantin en gång var.

Anf. 3 HANS STENBERG (s):

Fru talman! Lönegarantin har diskuterats mycket livligt under det senaste året. Debatten har huvudsakligen förts utifrån näringspolitiska utgångs-

punkter. Framför allt har debatten handlat om de fall när företag drivits vidare med lönegarantin och därmed orsakat en snedvriden konkurrens. Man har också pekat på fall där anhöriga till företagare som har gått i konkurs har kunnat lyfta stora summor ur lönegarantin.

Att systemet med lönegaranti har missbrukats i några fall är helt uppenbart, men missbruket av garantin har ändå varit mycket begränsat. För att här undvika missförstånd vill jag understryka, att trots att jag anser att missbruket av lönegarantin inte är särskilt omfattande är det oerhört viktigt att vi kommer till rätta med det fusk som ändå förekommer.

Tyvärr leder inte det förslag som vi i dag diskuterar till någon förbättring på det området. Det är därför nödvändigt att man i det fortsatta arbetet i insolvensutredningen kommer fram till sådana förslag och kontrollmetoder att möjligheterna till missbruk försvinner. Jag vill understryka att en förändring av reglerna för lönegarantin inte får leda till att lönegarantin försämrats allvarligt för de människor som har stort behov av stödet. Det finns faktiskt – det vill jag säga till Claus Zaar och andra – andra aspekter på lönegarantin än de rent näringspolitiska och frågan om konkurrens mellan företag.

Lönegarantin har inrättats som ett skydd för de anställda som råkar arbeta i företag som går i konkurs. Om regeringens förslag om en begränsning av lönegarantin till 100 000 kr. som maximibelopp genomförs, innebär det att många löntagare kommer att drabbas mycket hårt ekonomiskt vid konkurser. Det är inte hållbart att, som den borgerliga utskottsmajoriteten gör, hänvisa till statistiska uppgifter om att det är en relativt liten grupp som drabbas. För dem som ändå drabbas kan det innebära ett mycket svårt avbräck i den personliga ekonomin.

Jag har under några år varit konkurshandläggare på Byggnads avdelning i Sundsvall. En av mina arbetsuppgifter där har varit att hjälpa medlemmar som arbetat i företag som gått i konkurs att få ut sina rättmätiga fordringar ur lönegarantin. Jag vill därför påstå att jag har en rätt stor erfarenhet av hur lönegarantin fungerar i praktiken, kanske inte sett ur näringspolitisk synpunkt, men sett ur den enskilde arbetstagarens synpunkt, som drabbas av en konkurs. Det händer ofta att man har rätt stora fordringar på arbetsgivaren redan när konkursen inträffar. Särskilt i små företag, där man är kompis med arbetsgivaren, accepterar man stora löneeftersläpningar innan man vänder sig till facket för att få hjälp. När man väl kommit så långt tar det ofta lång tid att få företaget i konkurs, och under tiden kvarstår anställningen. Den anställda lever ofta i total ovisshet om sin ekonomi och om jobb i framtiden. Min erfarenhet är att den arbetsgivare som är på obestånd håller hoppet uppe in i det sista och hävdar att det skall komma in pengar i företaget, att det klarar sig och att den anställda har jobbet kvar.

Det finns också stora grupper på arbetsmarknaden som exempelvis har sådana semesteravtal att de har stora semesterfordringar innesittande hos arbetsgivaren redan när konkursen inträffar.

Utifrån de praktiska erfarenheter som jag har, kan jag lätt konstatera att den gräns på 100 000 kr. som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår är alldeles för lågt satt. Man har inte heller från den borgerliga sidan kunnat redovisa några förnuftiga skäl för att inte knyta maximibeloppet till basbe-

loppet. Jag kan inte se något annat motiv för ställningstagandet än att man tänker låta inflationen urholka lönegarantin ytterligare.

Avslutningsvis vill jag bara påminna om att det är människor som berörs av det här förslaget. Det handlar inte bara om den fria konkurrensen. Det handlar om människor som på grund av arbetsgivarens konkurs också drabbas av arbetslöshet. Det är alltså för dem som drabbas inte bara frågan om ett ekonomiskt avbräck, utan som vid all annan arbetslöshet innebär det också en allvarlig psykisk press, innan man har hittat nytt jobb. Enligt min uppfattning är det därför självklart att även den som råkar arbeta i ett företag som går i konkurs skall få en normal uppsägningstid för att hitta ett nytt arbete. Jag tycker därför att det är rimligt att lönegarantin är så utformad att den ger full kompensation under den avtalsenliga uppsägningstiden för en normalinkomsttagare. Regeringens och utskottsmajoritetens förslag innebär att stora grupper löntagare inte får det.

Fru talman! Jag vill avsluta med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen i detta ärende.

Anf. 4 STIG RINDBORG (m):

Fru talman, ledamöter! Då lönegarantilagen infördes för drygt 20 år sedan kostade den under det första året 20 miljoner. I dag har vi hört att den kostar många miljarder.

Emellertid är det definitivt inte av det skälet som jag upplever att vi interimistiskt skall göra sådana arrangemang att det blir förändringar i lönegarantilagen, utan det är hänsynen till och tanken att det inte skall bli fler konkurser än nödvändigt, med fler anställda som blir utan arbete, som varit avgörande.

Diskussioner om lönegarantilagen har förevarit, nämligen i mitten av 70-talet då det var lågkonjunktur. Redan då yttrade landshövding Norling i Värmland: Jag var med om att genomföra lönegarantilagen. Han och jag var överens om att det var en väsentlig och viktig reform när det gällde ansträngningarna att skydda de anställda i samband med konkurser. Redan då hade Norling alltså vunnit erfarenhet. Han sade att han aldrig kunde drömma om att han skulle börja fundera över riktigheten i fråga om det sätt på vilket vi hade stiftat den här lagen. Uppe i Värmland hade företagare sökt upp honom. Det var företagare som hade sina verksamheter i gång. Norling uppfattade att det gick riktigt hyggligt för de här företagarna. Men dessa meddelade: Skall vi få fler konkurrenter som inte har lönekostnader kommer vi inte att klara oss, utan då måste vi också gå i konkurs.

Det är alltså av hänsyn till att vi i en lågkonjunktur skall kunna få en snabb förändring som det här förslaget lagts fram. Insolvensutredningen arbetar ju med en översyn av förmånsrätter. Det är väsentligt att se på de frågorna i samband med att vi tittar på lönegarantin. Så blir det inom kort. Men framlagda förslag skall ut på remiss, så det tar en tid innan lagen kan träda i kraft. Därför har det aktuella förslaget lagts fram tillfälligt.

Enligt framlagda förslag begränsas beloppet till 100 000 kr. Det är det högsta belopp som, såvitt jag vet, någonsin medgetts i utlandet. Det är inte tal om en inflationssäkring e.d., eftersom förslaget är interimistiskt. Inflatio-

nen i dag ligger på ett par procent. Därför tycker jag inte att det är relevant att knyta detta till basbelopp o.d., utan det är en viss siffra som skall gälla.

Vi yrkar bifall till det aktuella förslaget. Samtidigt har vi skickat med beskedet att vi räknar med att så fort som möjligt få fram insolvensutredningens förslag till ny lag med de analyser som varit möjliga när det gäller förmånsrätter. Det gäller ju att kunna komma fram till en riktig lösning i denna viktiga sociala fråga.

Vem som sedan skall föra talan – förvaltare eller tillsynsmyndighet – är en fråga som jag upplever att man i insolvensutredningen ytterligare kommer att penetrera. Även den här föreslagna lösningen upplever jag som interimistisk.

Det talas alltså om illojal konkurrens. Det är inte för att skydda näringslivet som det aktuella förslaget läggs fram, utan det sker – som vi i utskottet ser saken – för att skydda ytterligare anställda från att dras med i en konkurs beroende på att deras företag, som i och för sig kan vara välskött, inte klarar att konkurrera med dem som utnyttjar det hela på ett felaktigt sätt och därmed skapar verksamheter som inte har några reella lönekostnader under en lång period.

Avslutningsvis vill jag säga att jag *inte* upplever att det är vanligt att personal går oavlönad under en längre tid. Jag vet att man i Byggnads har en semesterkassa. Det kan således vara fråga om semesterersättningar som skall utgå till semesterkassan och Byggnads. Sådant brukar finnas med i samband med byggkonkurser. Men enligt min erfarenhet är det *inte* vanligt att anställda går utan löneersättning under en längre tid före en konkurs.

Anf. 5 OWE ANDRÉASSON (s) replik:

Fru talman! Vi på den socialdemokratiska sidan hoppas att konkurserna skall bli färre, dvs. att man skall komma över den här lågkonjunkturen, så att man slipper få så många konkurser. Men det är omöjligt att helt komma ifrån konkurserna.

Vad vi är motståndare till är begränsningen till 100 000 kr. Det var i mitten av 80-talet som den dåvarande utredaren kom fram till detta belopp. Men omsatt i dagens penningvärde skulle kanske det dubbla beloppet ha behövts. Det är inte fråga om någon social skyddslagstiftning, som man här kan höra, när det gäller det låga beloppet. Det är detta resonemang som vi motsätter oss.

Anf. 6 STIG RINDBORG (m) replik:

Fru talman! Jag hänvisar till vad jag tidigare sagt. Internationellt sett ligger vi alltså i topp. Det är en interimistisk lösning, och socialt upplever jag att merparten av konkurserna ryms inom nämnda beloppsram. Med de "fringe benefits" och de höginkomster som finns blir det självfallet en grupp som blir lidande. I allmänhet kan man dock räkna med att det bör gå att klara det hela med nämnda belopp.

Anf. 7 OWE ANDRÉASSON (s) replik:

Fru talman! Jag tog ett exempel från LO-kollektivet, som ligger på 15 000 kr. i genomsnittlig månadslön. Men tittar man på tjänstemannaorganisatio-

nerna, framför allt på SIF-sidan, finner man att motsvarande belopp är 17 000–18 000 kr. För de SACO-anställda är beloppen ännu högre.

Vi socialdemokrater tror således att det med det här förslaget blir många som inte får ut sin rättmätiga del.

Anf. 8 STIG RINDBORG (m) replik:

Fru talman! Med det socialdemokratiska förslaget om drygt ca. 200 000 kr. skulle vi få fortsätta att dras med den illojala konkurrensens alla möjligheter. Det är det som är bakgrunden. Det skulle alltså vara fråga om fler som är anställda i företag som går i konkurs. Det är det som vi vill undvika.

Det får absolut inte bli fler bolag som går i konkurs än vad som är helt nödvändigt. Orsaken till konkurserna får inte vara att vi har en ersättning som ger utrymme för en situation av det slag som jag har redovisat.

Anf. 9 HANS STENBERG (s) replik:

Fru talman! Till Stig Rindborg vill jag säga att det faktiskt är min erfarenhet när det gäller små företag att man ofta har eftersläpande löner. Det kan röra sig om en eftersläpning på upp till ett par månader. Det behöver inte vara så att inte hela lönebeloppet har betalats ut, men man har ibland fått ett slags förskott i väntan på att arbetsgivaren skall få in mera pengar.

Det blir en väldigt hård press på den anställda, som kanske är kompis till, och ofta kanske t.o.m. avlägset släkt med, arbetsgivaren. Ofta inträffar sådant här i samband med semestertider. Förutom att det är en eftersläpning i lönehänseende – det kan vara två tre veckors lön som man ligger ute med – betalas inte heller semesterpengar in. Därmed går det inte att få ut pengar den vägen heller.

Ovanpå detta kommer den tid som det tar att försätta arbetsgivaren i konkurs. Ofta är man tämligen motsträvig. Det är i varje fall inte fråga om att man medverkar särskilt positivt från arbetsgivarsidan.

Vidare vill jag påpeka att det finns en grupp som inte har nämnts särskilt mycket här i dag men som ofta har väldigt stora fordringar inestående, nämligen sjömännen. Jag tror att det på sikt är nödvändigt med en samlösning för sjömännen just när det gäller lönegarantilagstiftningen.

Anf. 10 STIG RINDBORG (m) replik:

Fru talman! Som jag redan nämnt är det min erfarenhet att det *inte* är särskilt vanligt med inestående löner. Men i de fall som jag nu kan erinra mig hänvisar ofta anställda, som har låtit lönen stå inne mer eller mindre till hela beloppet, till den av arbetsgivaren nämnda lönegarantin.

Den arbetsgivare som på det viset kan få anställda att gå kvar utan att få full lön intecknar redan då lönegarantin. Därför tror jag att det kommer att bli mindre av sådant här i fortsättningen.

Jag håller med om det som sagts när det gäller sjömän och lönegarantilagstiftning. Med dagens lagstiftning täcks en begränsad tid bakåt. Enligt min erfarenhet kan det emellertid handla om flera år gamla lönskrav när det gäller sjömän. Den frågan får insolvensutredningen studera, eftersom frågan, såvitt jag vet, inte heller är löst i nuvarande lagstiftning.

Anf. 11 HANS STENBERG (s) replik:

Fru talman! Jag vill påpeka att Stig Rindborg hela tiden talar om att man med den här lagstiftningen löser problemet med arbetskraft som går kvar med hjälp av lönegaranti. Detta problem löses inte med framlagt lagförslag. En gräns på 100 000 kr. sätts i och för sig, men det handlar ju om en ganska lång tid och om två olika problem egentligen.

Jag upplever det som att den borgerliga majoriteten använder sig av fel metod. Den drabbar blint, eftersom de som är i behov av en lönegaranti drabbas. Inte heller bidrar den till att man kommer till rätta med de problem som finns med lönegarantin.

Anf. 12 STIG RINDBORG (m) replik:

Fru talman! Som jag tidigare har sagt, löses inte frågorna slutgiltigt i och med detta. Vi räknar med att insolvensutredningen skall komma med ett genomarbetat förslag. Det här är en tillfällig lösning i syfte att se till att inte ytterligare anställda hamnar i konkursbolag på grund av begränsade konkurrensmöjligheter, dvs. att det finns konkurrenser utan lönekostnader.

Anf. 13 RICHARD ULFVENGREN (nyd):

Fru talman! Ny demokrati har i motion L22 lagt fram bl.a. förslag om hur lönegarantin i ett vidare perspektiv skulle kunna fungera. Ny demokrati har också lagt fram en rad förslag som rör själva konkursförfarandet.

Enligt vår mening är det där man skall börja, nämligen att se till att få en lagstiftning och regler som bidrar till att färre företag kan försättas i konkurs och på så sätt inte nyttja nu diskuterad lönegaranti. Med tanke på de företag som ändå går i konkurs bör man se över företrädesordningen enligt förmånsrättslagen för att förhindra den s.k. dominoeffekten – trillar en så trillar alla. Underleverantörer bör hamna högre upp på stegen. Kanske kommer insolvensutredningen att studera även detta problem.

De anställda bör även i fortsättningen ha någon form av lönegaranti – därom är vi eniga. Hur den exakt skall utformas kanske ingen i dag riktigt kan uttala sig om. Den bör nog emellertid begränsas till att gälla löne- och semesterersättning. Det heter ju lönegaranti, och då är det rimligt att den inte innebär även en mängd förmåner som telefon- och bilersättning m.m. Renodlar man det hela blir den mindre komplicerad att hantera.

Man skall kanske också försöka jämställa lönegaranti med andra försäkringsformer. Sakerligen kommer detta att diskuteras i höst i samband med översynen av karensdagar och socialförsäkringar i största allmänhet. Vi kan nog återkomma till den frågan senare.

I utskottet har vi även diskuterat möjligheten med ett förfarande före konkursen och ett efter, i syfte att kunna se det hela ur ett bredare perspektiv. Ett slags ersättning skulle kunna tillämpas så länge man arbetar kvar i företaget och ett annat slags ersättning under uppsägningstiden beroende på om man är aktivt eller passivt arbetslös.

Fru talman! Jag konstaterar att utskottet avstyrkt bifall till flertalet motioner med hänvisning till pågående arbete i insolvensutredningen. Den utredningen skall enligt planerna bli klar till hösten. Vi hoppas att nuvarande provisoriska förslag, efter beaktande av nya framlagda förslag av insolvensut-

redningen, förda diskussioner i utskottet och eventuellt nya motioner, i en proposition från regeringen kommer att framläggas som ett omarbetat förslag.

Jag yrkar inte bifall till någon motion nu, utan jag vill låta det fortsätta som ett provisorium för att återkomma till hösten.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

7 § Ny konsumentkreditlag

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1991/92:LU28 Ny konsumentkreditlag (prop. 1991/92:83).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

8 § Ändrat anslag till kronofogdemyndigheterna

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1991/92:LU39 Ändrat anslag till kronofogdemyndigheterna (prop. 1991/92:150 delvis och 1991/92:100 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

9 § Ny borslagstiftning m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU26 Ny borslagstiftning m.m. (prop. 1991/92:113).

Anf. 14 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! En väl fungerande värdepappersmarknad är av stor vikt för landets utveckling. Den förändring som regeringen föreslår för Stockholmsbörsen är dels en bolagisering av fondbörsen, dels ett avskaffande av det monopol som finns, vilket möjliggör fri etableringsrätt. Det får väl ses som en anpassning till dagens krav på värdepappersmarknaden.

Regeringen går här emellertid längre än man gör i utredningen, som ligger till grund för propositionen. Regeringen föreslår två former av auktorisation, nämligen börs och auktoriserad marknadsplats.

Regleringar för mindre marknadsplatser blir mindre omfattande än för

börs och ger utrymme för olika former av handel. Vidare föreslås utvidgade regler för clearingverksamhet avseende optioner och terminer.

I och med det har en anpassning gjorts till de bestämmelser som återfinns inom EG, utom vad gäller auktoriserade marknadsplatser, där regeringen valt att gå betydligt längre än Europeiska gemenskapen.

På två områden, fru talman, har vi socialdemokrater avstyrkt propositionen och föreslår egna alternativ i våra reservationer.

I reservation 1 anser vi att ett starkt allmänt inflytande i Stockholms fondbörs styrelse är ett samhällsintresse, dels för att aktiemarknaden har stor betydelse för samhällsekonomin, dels för att allmänhetens intresse för aktier är stort. Börsmonopolets upphävande ökar ytterligare behovet av ett statligt inflytande.

Det innebär att vi anser att regeringen bör utse samhällsföreträdare i styrelsen för samtliga börser. Vi anser vidare att börsstyrelsen bör utökas från fem till sju ledamöter, varav regeringen utser ordförande och två ledamöter.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

I reservation 2 avvisas regeringens förslag om att tillåta auktoriserade marknadsplatser som möjliggör bedrivandet av handel med hjälp av finansiella instrument. Något behov av en sådan handel föreligger ej. Då ingen inregistrering behövs kommer risken för allmänheten att få lägre kvalitet att öka markant på värdepappersmarknaden.

Något märkligt är det väl att regeringens förslag i denna del ej varit föremål för remissbehandling. Stor tveksamhet mot förslaget har också uttryckts av intressenter på värdepappersmarknaden, som finansinspektionen, Stockholms fondbörs, Svenska bankföreningen och Fondhandlarföreningen.

Genom de oklarheter som finns är risken uppenbar att förtroendet för handel med finansiella instrument rubbas. Det kommer att påverka företagens kapitalförsörjning negativt och öka risken för mindre aktiesparande.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 15 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Vi behandlar nu ett förslag till ny lagstiftning om börs- och clearingverksamhet. Huvuddelarna i betänkandet är förslag om:

- omvandling av Stockholms fondbörs till aktiebolag
- börsmonopolets ersättande av regler om etableringsfrihet
- möjlighet till auktorisering som börs eller marknadsplats för företag som vill handla med finansiella instrument.

För den som vill köpa eller sälja aktier är det i praktiken nödvändigt med en fungerande aktiemarknad och fondbörs. Också för samhällsekonomin som helhet spelar aktiemarknaden en avgörande roll, inte minst för att förse det svenska näringslivet med riskvilligt kapital. Genom att ge ut aktier, ägarbevis, kan företagen få in de pengar som är nödvändiga för risk- och rörelsekapital i verksamheten.

De enskilda företagen behöver för sin verksamhet långfristig bundet kapital, och som enskild aktieägare kan man ha kravet att snabbt kunna omvandla aktierna till reda pengar. Genom en fungerande aktiemarknad, en

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Ny börslagstiftning
m.m.*

andrahandsmarknad för aktier, kan dessa två till synes oförenliga utgångspunkter, långsiktighet och god likviditet, förenas.

Vid börshandel dras i princip alltid det riskvilliga kapitalet till de bolag som har de största vinstutsikterna och som kan göra de mest lönsamma investeringarna. Företag med dåliga vinstutsikter och dålig lönsamhet får svårare att dra till sig kapital. Aktiemarknaden fungerar därmed på ett sådant sätt att befintliga resurser placeras på ett samhällsekonomiskt riktigt sätt för att säkra nya investeringar och nya arbetstillfällen. I den ekonomiska debatten diskuteras alltför sällan aktiemarknadens centrala roll.

I och med förslagen i detta betänkande ökar förutsättningarna för en förbättrad aktiehandel i vårt land. Detta är angeläget, inte minst mot bakgrund av kapitalets internationalisering. En konkurrensutsatt handel med finansiella instrument innebär större möjligheter för att handeln med svenska – och för all del även utländska – aktier sker i Sverige och inte på marknader utanför vårt land.

Genom förslagen i propositionen och betänkandet uppstår möjligheten till konkurrens också när det gäller börshandel. Det kan innebära att priserna pressas på de tjänster som tillhandahålls och att kunden kan välja den marknad som bedöms som mest effektiv vid varje givet läge. Det är därför väldigt glädjande att det råder enighet i utskottet på detta område.

En annan viktig fråga som tas upp handlar om informationen, som ju måste vara tillgänglig för alla aktörer för att aktiemarknaden skall kunna fungera. I förslaget om ny börs- och clearingverksamhet har det byggts in nya regler för informationsgivning när det gäller verksamhet och fondpapper, vilket kan spela en roll för kurssättningen på de värdepapper som det handlar om. En grundläggande nivå för informationslämnande fastslås för alla börser.

I betänkandet föreslås två former av auktorisation för företag som vill starta handel med finansiella instrument: dels börs, dels auktoriserad marknadsplats. Regleringen för marknadsplatser blir mindre omfattande än för börs, och därmed ges större utrymme att organisera handeln efter marknadens önskemål och behov.

I näringsutskottets betänkande finns två punkter där det inte har kunnat uppnås total enighet i utskottet. En punkt handlar om sammansättningen av styrelserna för börser. Utskottets majoritet anser att statens roll i företagen skall begränsas till att fastställa allmänna riktlinjer och spelregler. Staten skall inte direkt påverka sammansättningen av styrelser för företag. Det finns enligt utskottsmajoriteten inga skäl till att staten skall utse ledamöter och ordförande i ett företag som inte ägs eller delägs av staten.

Leif Marklund har här redogjort för utskottsminoritetens förslag på detta område.

En annan punkt i betänkandet där det finns skilda uppfattningar i utskottet handlar om frågan om auktoriserad marknadsplats. Regeringen har föreslagit – och utskottsmajoriteten understödjer förslaget – en viss valfrihet för formerna för verksamheten. Utskottets majoritet anser inte att det finns några vägande skäl att hindra fortsatt förändring och utveckling på börsområdet när det gäller handel med finansiella instrument. Vid de auktoriserade marknadsplatserna kan handel ske utan fördyrande mellanhänder, och möj-

ligheter ges för speciella nischföretag, t.ex. företag inom en viss geografisk region, att starta en verksamhet och verka utifrån de förutsättningar som där råder. På denna punkt är det delade meningar i utskottet.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 16 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Jag vill något bemöta den redovisning som utskottsmajoritetens företrädare lämnat beträffande auktoriserade marknadsplatser som alternativ till börs. Finns det inga betänkligheter – jag tänker närmast på att Göran Hägglund företräder ett parti som har etik och moral som grund – för att man öppnar för en eventuellt osundare värdepappershandel? Det står ganska klart att det inte finns några likheter i det kontinentala Europa, utan det är England och USA som stått som förebilder för utformningen av en annan typ av värdepappershandel i det här landet.

Sedan talar utskottsmajoritetens företrädare om geografiska regioners möjligheter. Sådana möjligheter finns ju genom att man kan öppna andra börser, samtidigt som samma sundhetskrav ställs på värdepappershandel. Några tungt vägande skäl finns inte för öppnandet av möjligheter till auktoriserade marknadsplatser som alternativ till börs.

Anf. 17 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Leif Marklund har några synpunkter på den redovisning som jag lämnade och också på utskottsmajoritetens ställningstagande i ett par frågor, främst gällande de auktoriserade marknadsplatserna. Han hävdar att behov av sådana marknadsplatser inte föreligger. Han tycker inte att det finns några tungt vägande skäl härför. Det är i och för sig ett synsätt som man kan ha. Jag tycker, att så länge det inte finns tunga skäl mot möjligheten till nya former för aktiehandel, för ny utveckling inom denna handel, skall inte lagstiftaren sätta stopp för den.

Leif Marklund frågade hur en representant för ett parti som talar om etik och moral kan stå bakom förslaget. Jag tycker inte det är särdeles märkligt. Vi talar om en marknadsekonomi med moral. Staten skall fastställa klara spelregler för hur marknaden skall fungera. Jag tycker att den nya lagstiftningen kommer att uppfylla detta krav väldigt väl.

Anf. 18 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Det finns starkt vägande skäl emot. Finansinspektionen, Stockholms fondbörs, Svenska bankföreningen och Svenska fondhandlarföreningen, som alla sysslar med aktiehandel, anser att det finns stor risk för att man öppnar för äventyrligheter när det gäller värdepappershandel. Det är väldigt märkligt att det inte finns några betänkligheter hos utskottsmajoritetens företrädare i denna kammare.

Anf. 19 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Naturligtvis görs det avvägningar vid alla ställningstaganden av den här arten. Vi från utskottsmajoritetens sida gör – och det gör tydligen regeringen också – den bedömningen att det inte handlar om några äventyr-

ligheter, som Leif Marklund påstår här. Man vill skapa fasta regler och ramar för verksamheten och ge möjligheter att utveckla nya former för handel med finansiella instrument.

Att det finns invändningar mot förslaget på olika håll är ingenting ovanligt. Det vore snarare ovanligt om vi skulle diskutera ett förslag som alla var helt och hållet överens om. Det är inget särskilt med detta. Dessutom är en del aktörer som har synpunkter naturligtvis angelägna om att behålla en viss ställning på den marknad som redan i dag existerar. Deras ställningstagande får ses mot den bakgrunden.

Anf. 20 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Göran Hägglund: Anser Göran Hägglund att större kunskap finns i en liten snäv krets inne på departementet? Man försvarar ju ett förslag som inte gick ut på remiss och som inte är prövat på något sätt. Man nonchalerar helt den största kunskapen på det här området och skriver en proposition utifrån en mycket snäv syn på frihet under frihetens tecken.

Anf. 21 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Jag anser att den största kunskapen finns på marknaden. Det kommer att visa sig när de nya formerna har öppnats. Finns det behov av den här typen av handelsplatser, kommer sådana att öppnas. Kunderna kommer att utnyttja den möjligheten, och företag kommer att verka där. Om det inte finns några behov och marknaden bedömer att det här är en äventyrlighet, som Leif Marklund beskriver det, kommer ingen handel att ske.

Jag vidhåller alltså att den uppläggning som föreslås i betänkandet innebär de ramar som är nödvändiga. Det här kommer att ge nya och spännande möjligheter för handel med finansiella instrument.

Anf. 22 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Jag tackar Göran Hägglund för svaret. Det var mycket bra att han konstaterade att den största kunskapen finns på marknaden, men då borde ju också regeringen ha tagit hänsyn till den kunskapen innan man skrev som man gjorde.

Anf. 23 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Fru talman! Om marknaden är myndigheter och företag, består den också av enskilda personer som vill köpa och sälja aktier eller andra finansiella instrument. Det är ju inte självklart att den struktur som finns i dag skall vara given i all oändlighet, utan här finns möjligheter till utveckling. Dagens aktörer är inte alltid så intresserade av de förändringar som bör ske, att de tillstyrker de förändringar som föreslås.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU30 Vissa elmarknadsfrågor (prop. 1991/92:133).

*Vissa
elmarknadsfrågor*

Anf. 24 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Den socialdemokratiska regeringen påbörjade ett arbete med att ombilda dåvarande statens vattenfallsverk till aktiebolag, och i samband därmed skiljde man ut stamnätet som en separat organisatorisk enhet. Vid ombildandet av Vattenfalls verksamhet fördes stamnätet över till ett nytt affärsverk, Svenska kraftnät. Därigenom hade vi socialdemokrater tagit det första steget för att skapa en elmarknad med konkurrens.

Handeln med el är mer komplicerad än handeln med varor. De tunga investeringarna i högspänningsnäten gör att konkurrenter inte kan bygga upp konkurrerande kraftnät och på så sätt ta sig in på marknaden. Därigenom uppstår det ett tekniskt monopol. Mot denna bakgrund har man i Sverige, liksom i andra länder, haft en strikt reglering av elmarknaden. I de flesta länder har man dessutom haft statliga monopol eller i varje fall en stark dominans av offentligt ägande.

I jämförelse med andra länder har Sveriges elmarknad haft större inslag av konkurrens genom att ett flertal fristående kraftproducenter haft vissa möjligheter att konkurrera. I propositionen föreslås det att Svenska kraftnät tills vidare skall behållas i affärsverksformen för att man skall kunna bevaka möjligheterna till den offentliga insyn som är befogad med tanke på monopolställningen.

Det förs dock en diskussion i propositionen, där man säger att Kraftnät kan drivas i aktiebolagsform. Den frågan anser vi vara något för tidigt väckt mot bakgrund av att Svenska kraftnät nyss har bildats, och varje organisation bör få finna sina former. Dessutom har regeringen tillkallat en särskild utredare för att se över vissa lagstiftningsfrågor när det gäller elmarknadsområdet. För oss i näringsutskottet är det en kunnig och välkänd person som har fått detta uppdrag. Han bör få slutföra sitt uppdrag. En första redovisning kommer i början av nästa år.

Vidare anser vi att förslaget till lagstiftning på konkurrensområdet bör läggas fram i den proposition som regeringen har utlovat till hösten, innan man kan göra några ställningstaganden av den här typen. Därför yrkar jag bifall till vår reservation om att Svenska kraftnät skall behållas i affärsverksform till dess att man har mer kunskaper i frågan.

En annan sak som också togs upp i vår motion om elmarknadsfrågor var att Sverige vid en EG-anpassning inte skall gå före och öppna sina marknader innan några andra länder gör det. Jag är tacksam för att också majoriteten har pekat på att det är ömsesidighet som skall gälla och att detta är viktigt att beakta. Utredaren har där en viktig uppgift att undersöka möjligheterna till en harmonisering på elmarknaden, som är helt nödvändig. Jag yrkar alltså bifall till vår reservation.

Anf. 25 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Fru talman! Det betänkande som vi just nu diskuterar har rubriken Vissa elmarknadsfrågor. Jag upplever denna rubrik som en något blygsam och opretentiös beskrivning av någonting som kommer att spela en betydligt större roll i framtiden än vad vi kanske har en aning om i dag.

I betänkandet slår man fast tre punkter.

För det första: Målet för förändringarna skall vara att utnyttja produktions- och distributionsresurserna mer rationellt.

För det andra: För att åstadkomma detta måste konkurrensen skärpas så att det blir en effektivare prisbildning.

För det tredje: Möjligheterna till import och export av elektricitet skall ökas.

Allt detta är bra och riktigt. Regeringen går väldigt försiktigt fram i den proposition som behandlar den här frågan.

Det är klart att det finns anledning att fundera litet grand. Trots allt har svensk kraftindustri fungerat väldigt rationellt under många år. Sverige har därigenom haft en god tillgång på el för utbyggnad av näringslivet och även för att ge hushållen tillgång till billig el.

Det är värt att notera att det finns en uppenbarlig risk för att elen söker sig till den marknad, där man är beredd att betala ett högre pris, när den svenska elmarknaden öppnas mot Europa. Det blir då fråga om en balansgång mellan att bevara en konkurrensfördel när det gäller tillgången till billig el kontra de resultat som uppnås genom en ökad konkurrens på den svenska elmarknaden och de många fördelar som ändå finns med en öppnare och friare marknad.

Det är därför riktigt att man tar det här steget, men att man går försiktigt fram. Just med den ömsesidighet som Birgitta Johansson nyss talade om och som vi är överens om finns det möjligheter att uppnå en lämplig balans efter hand som marknaden öppnas för anpassning till och förhandlingar med andra länder. Vi är klart medvetna om att man i många av Västeuropas länder har långa förmånliga leveransavtal i fråga om el, där elpriset ligger mycket lägre än vad den svenska industrin är van att betala i Sverige, trots att vi har en fantastiskt fin mix mellan kärnkraft och vattenkraft. Därför måste just ömsesidigheten vara ledstjärnan i det successiva öppnandet av den svenska elmarknaden.

Fru talman! Egentligen är skillnaden mellan reservanterna och majoriteten väldigt liten. I rimlighetens namn skulle alla partier ha kunnat vara överens om det här steget. Vi är överens om målet, om behovet av konkurrens, och vi är också överens om att möjligheterna öppnas mer mot Europa. Det enda som det hela gäller är frågan huruvida Svenska kraftnät skall vara ett aktiebolag eller ett affärsverk.

På s. 6 i betänkandet gör utskottets majoritet följande ställningstagande: "Enligt direktiven --- skall utredaren bl.a. pröva villkoren för innehav av nya utlandsförbindelser och därvid överväga om särskilda krav bör ställas på koncessionsinnehavaren mot bakgrund av bl.a. anläggningarnas betydelse för infrastrukturen och för en elmarknad med konkurrens." Vidare står det: "Enligt utskottets mening bör storkraftnätet, inkl. överföringsförbindelserna med utlandet, mot bakgrund av dess ställning som ett naturligt mono-

pol förvaltas av Svenska kraftnät. Utskottet tillstyrker sålunda regeringens förslag i detta avseende.”

Den sista meningen i stycket lyder: ”I dagens läge skulle dock en privatisering innebära en uppenbar risk för att konkurrensen sätts ur spel.”

Det blir så, fru talman, att den särskilde utredaren, för att det skall bli en bra och naturlig balans, kommer att beakta de problem och de risker som den ökade exponeringen utsätter svensk kraftverksindustri för. Därför tycker jag att man egentligen vid det här tillfället borde ha fått uppleva att socialdemokraterna dragit tillbaka sin reservation, så att vi därefter hade kunnat fatta beslut på grundval av ett totalt enigt betänkande.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på motionen.

Anf. 26 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! Vad som står i de stycken som Per-Richard Molén läst upp är alldeles riktigt. Vi har ungefär samma ståndpunkt när det gäller de frågor som rör Svenska kraftnät. Men eftersom Svenska kraftnät bildades den 1 januari bör man ha lugn och ro, och den särskilde utredaren bör få möjlighet att belysa de olika problem som finns både på konkurrensområdet och när det gäller vissa lagstiftningsfrågor avseende överföring av el.

Mot denna bakgrund har vi skrivit vår reservation. Vi menar att det nu inte skall göras några uttalanden, utan vi vill behålla affärsverksformen.

Anf. 27 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Fru talman! Jag tycker att Birgitta Johansson kanske litet grand ser spöken på ljusa dagen.

Om vi rannsakar oss själva finner vi nog att det ändå finns mycket små skiljaktigheter. Något klart uttalande om i vilken form Svenska kraftnät skall verka har över huvud taget inte gjorts. Företaget skall kanske arbeta i affärsverksform eller vara ett aktiebolag som är helt ägt av staten. Kanske skall det vara någon annan form.

Låt oss följa anpassningen till den nya marknaden. Det tror jag vore värdefullt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 18 §.)

11 § Ombildning av Stadshypotek, m.m.

Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1991/92:NU32 Ombildning av Stadshypotek, m.m. (prop. 1991/92:119).

Anf. 28 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Då vi nu har att behandla näringsutskottets betänkande rörande ombildning av Stadshypotek, bör det noteras att den socialdemokratiska regeringen under slutet av förra riksmötet förelade riksdagen en propo-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Ombildning av
Stadshypotek,
m.m.*

sition, som genom motioner från övriga partier avvisades. Ärendet avslutades aldrig i riksdagen.

Den nu sittande borgerliga regeringen återkallade propositionen 1991 för att våren 1992 lägga fram i princip samma proposition. Detta kan tyckas märkligt.

Fru talman! I propositionen föreslås att Stadshypotek ombildas till ett kreditaktiebolag. Ombildningen sker genom att Stadshypotekskassan och de 20 hypoteksföreningarna fusioneras, varefter rörelsen förs över till ett av kassan helägt aktiebolag.

Eftersom det nu framlagda förslaget i stort överensstämmer med det tidigare socialdemokratiska förslaget, ansluter vi oss i huvudsak till propositionen.

På en punkt har vi en annan uppfattning än regeringen. Vi anser att riksdagen redan nu bör föreskriva kassan att till staten betala kassans värde före fusionen mellan kassan och föreningarna. Detta belopp beräknas till ca 5 miljarder kronor.

Statens anspråk på denna förmögenhet kan regleras genom ett skuldebrev till staten på 5 miljarder kronor. För denna kredit bör kassan betala en rimlig ersättning tills skulden är reglerad.

Regeringen kan här förhandla med kassan om rimlig ersättning och om hur skulden skall avvecklas.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 1 och bifall till utskottets hemställan i övrigt.

Anf. 29 ROLF L. NILSON (v):

Fru talman! Som Leif Marklund sade lade den förra regeringen vid ungefär samma tid för ett år sedan fram en proposition med ett innehåll som var snarlikt den borgerliga regeringens proposition, vilken nu har resulterat i det här betänkandet. I någon detalj skiljer det sig. Det gäller det som också Leif Marklund berörde, nämligen vart det överskott som bildas skall ta vägen.

Den proposition som lades fram förra gången avvisades av vänsterpartiet. Vi tyckte inte att det fanns några riktigt tunga skäl för ombildningen. Samma uppfattning har också förts fram av remissinstanser, t.ex. av Landsorganisationen.

Argumenten går ut på att organisationen skall anpassas till avreglering, internationalisering, något som redan har skett inom kreditmarknaden, och att statens engagemang skall avvecklas. Dessutom säger man att övriga konkurrerande kreditinstitut är aktiebolag. Vi tycker inte att detta är tunga argument. Vad många säger verkar inte hålla: har man en diffus ägarbild har man inte klarat finanskrisen speciellt bra.

Stadshypotek har klarat sig förhållandevis bra. Det kan inte uteslutas att detta har samband med den litet speciella karaktär när det gäller både organisationsform och marknadsinriktning som Stadshypotek har och har haft. Om den föreslagna ändringen genomförs, kommer särarten att försvinna, och ganska snart är Stadshypotek en helt vanlig bank.

Till skillnad från regeringen och Socialdemokraterna anser jag att det är en fördel om det finns olika företagsformer och om de kan konkurrera på samma marknad. Hypoteksinstituten bedriver sin verksamhet ungefär som

sparbankerna har gjort tidigare, utan krav på extern avkastning, och på samma sätt som konsumentkooperationen bedriver sin verksamhet. Vänsterpartiet har tidigare i många sammanhang uttalat sin uppskattning av denna verksamhetstyp,

Även frågan om kapitaltäckningen tas upp. Detta är ett problem i den nuvarande organisationsformen. I propositionen berörs en möjlighet som regeringen men inte vänsterpartiet avvisar, nämligen att staten kan betala in delar av den utställda garantin. Detta är inte något som är främmande för Vänsterpartiet. Att ställa garantier och eventuellt betala in dem är ju inte någonting som längre är främmande för regeringen heller. Man kan se på engagemangen beträffande Första sparbanken och Nordbanken.

Eftersom regeringen inte har anfört några vägande argument avvisar vi förslaget till ombildning, och då jag inte var närvarande när ärendet slutbehandlades och justerades i näringsutskottet, får jag här i kammaren yrka bifall till motion 1991/92:N55, vilket innebär avslag på utskottets hemställan.

Anf. 30 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Stadshypotek är ett av Sveriges mest välkända och utnyttjade kreditinstitut. De tre hypoteksorganisationerna Stadshypotek, Landshypotek och Skeppshypotek har gamla anor, och deras historia återspeglar olika näringsverksamheters finansieringsproblem och kreditbehov.

Landshypotek bildades i mitten av 1800-talet i syfte att förse jordbruket med långfristigt kapital till fast ränta. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet tillkom Stadshypotek med uppgift att tillhandahålla långfristiga primärlån till fastigheter i städer för att tillgodose behovet av bostäder i de då snabbt växande tätorterna. Skeppshypotekskassan är av något senare datum. Den bildades år 1929 för att möta kravet på ett speciellt finansieringsinstitut för rederinäringen.

I dag står vi inför en modernisering av Stadshypotek, därför att ändrade förutsättningar kräver detta. Det är inte så länge sedan vi i näringsutskottet behandlade frågan om nya kapitaltäckningsregler för banker och andra finansinstitut. Dessa regler berör även hypoteken.

Därefter – från den 1 februari 1990 – gäller enhetliga kapitaltäckningsregler för banker, finansbolag, fondkommissionsbolag, kreditaktiebolag och hypoteksinstitut. Kapitalkravet har fastställts på en internationellt accepterad lägsta nivå. Därmed har kapitaltäckningskravet höjts från 2 till 8 % för lån till kontors-, affärs- och jordbruksfastigheter. För bostadsfastigheter har kapitalkravet höjts till 4 %.

Det innebär samtidigt att de statliga garantiförbindelserna inte får beaktas vid beräkning av kapitalbasen, utan endast inbetalt kapital. Den garanti som staten ställt för stadshypotekskassan, och som för närvarande uppgår till 27 miljarder kronor, får således inte räknas in i kapitalbasen.

Eftersom stadshypoteksorganisationen saknar någon egentlig ägare, så finns det ingen som kan ge det kapitaltillskott som behövs.

Det problemet skulle möjligen kunna lösas genom att staten betalar in den utställda garantin. Men en sådan lösning är otänkbar, eftersom den är oförenlig med ställningstagandet att statens åtagande bör avvecklas. Det måste

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Ombildning av
Stadshypotek,
m. m.*

alltså öppnas en annan möjlighet att tillföra baskapital om Stadshypotek skall kunna fortsätta sin verksamhet och expandera.

Om institutet ombildas till aktiebolag öppnas den riskkapitalmarknad som andra, konkurrerande kreditinstitut redan nu har tillgång till. Kapitalbasen kan då förstärkas genom nyemission av aktier. Detta talar med styrka för att Stadshypotek ombildas till aktiebolag.

Socialdemokraternas förslag att staten skall plocka av – konfiskera – 5 miljarder från Stadshypotek i samband med bolagiseringen är oacceptabelt ur vår och regeringens synpunkt. Att motivera med tidigare gynnsamma skatteregler håller inte. Med den hänvisningen skulle många enskilda fall kunna behandlas likadant. I ännu fler fall skulle man kunna kvittera ut stora belopp från staten för att man varit missgynnad av tidigare skattelagar.

Detta argument är inte bärande. Jag yrkar därför avslag på reservationen och Vänsterpartiets motion samt bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 31 LEIF MARKLUND (s) replik:

Fru talman! Uttryck som konfiskering är ganska vårdslösa att använda i det här sammanhanget i kammaren. Lagrådet har studerat Stadshypotek, som i princip saknar ägare, och konstaterat att det inte finns någon klar ägarbild – varken föreningar eller staten. Skeppshypotek och Landshypotek har däremot en klarare ägarbild.

Staten har genom gynnsamma regler när det gäller skatter och kredit tagit betalt för sina krediter. Man har bidragit ordentligt till att bygga upp den förmögenhetsmassa som i dag finns i Stadshypotek. Det finns 6,6 miljarder i kassan och ungefär 7 miljarder ute i föreningarna. Förmögenheten uppgår således till över 12 miljarder. Man får då anse det vara rimligt att staten kan göra anspråk på en del av den här förmögenhetsmassan. Det tycker vi sker lämpligast genom ett skuldebrev. Det finns ingenting i lagrådets beskrivning som skulle sätta stopp för ett sådant förfaringsätt.

Jag yrkar än en gång bifall till den reservation som har undertecknats av Socialdemokraterna.

Anf. 32 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Fru talman! Med det socialdemokratiska förslaget vill ni att staten skall plocka åt sig dessa fem miljarder. Vi hävdar att det inte finns någonting som säger att det här är statens pengar. Som jag sade i mitt tidigare inlägg kan man inte hänvisa till att man har varit gynnad av tidigare skatteregler. Man kan hänvisa till många andra organisationer, företag och myndigheter som har varit missgynnade i andra sammanhang och där det i så fall skulle kunna få motsatt verkan. Jag tycker att det är en icke bärande anledning att plocka in dessa pengar till staten. Jag förstår mycket väl Socialdemokraterna, som i dagens läge har sett det här som en bra utväg för att kunna finansiera andra saker i sitt budgetförslag. Därför vill man ta in dessa fem miljarder. Vi anser fortfarande att det inte är rätt.

Anf. 33 LEIF MARKLUND (s) replik:

Fru talman! Jag vill än en gång påtala för utskottsmajoritetens företrädare att det handlar om mycket gynnsamma skatteregler och att Stadshypotek har

fått nästintill rena subventioner genom sina kreditgarantier hos staten. Om man har subventionerat någonting är det väl rimligt att det inte är konfiskering om man tar igen det i ett sådant här läge.

Utskottsmajoritetens företrädare borde också vilja komma åt de fem miljarderna. Mot bakgrund av rörligheten, den tappade känslan för svensk ekonomi och det budgetunderskott vi har i Sverige i dag borde dessa fem miljarder faktiskt vara mycket tilltalande.

Anf. 34 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Fru talman! Det är väl ändå mycket, Leif Marklund, som under årens lopp har varit och är subventionerat av staten. Inte kan man åberopa sådana regler för att lägga vantarna på fem miljarder när det i ett utbildningsskede finns möjlighet till det. Det är ett bekvämt sätt för Socialdemokraterna att ta in fem miljarder. Men vi anser inte att man skall göra det. Det är inte rätt, och staten har inte större äganderätt till dessa pengar än någon annan.

Talmannen anmälde att Leif Marklund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 35 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Vi i Ny demokrati stöder utskottets majoritet i betänkandet om Stadshypotek och utbildningen av Stadshypotek. Jag finner det emellertid angeläget att framföra några kommentarer med anledning av en senkommen skrivelse från Stadshypotek. Det gäller vad som sägs i propositionens punkt 3, där lag om inkomstskatteregler med anledning av vissa omstruktureringar inom den finansiella sektorn m.m. behandlas.

De ogynnsamma skatteregler som Stadshypotek syftar på återfinns i 3 § i den föreslagna lagen om omstruktureringar inom den finansiella sektorn. Innebörden är att den nya bolaget, Stadshypotek AB, till skillnad från andra företag inte skall få räkna hela sitt egenkapital som underlag för avsättning till skatteutjämningsreserv, surv, och som underlag för framtida s.k. Annellavdrag. För all framtid skall enligt lagförslaget 25 % av en på visst sätt beräknad del av bolagets vid utbildningen erhållna egenkapital undantas från dessa underlag.

Inskränkningen av surv-underlaget får effekt omedelbart. Redan vid den första taxeringen, när tidigare obeskattade reserver skall återföras till beskattning, får bolaget göra en mindre surv-avsättning än som normalt skulle gälla och därför betala mer i skatt. Begränsningen avseende Annellavdraget torde däremot ge upphov till en ökad skattebelastning först med ett antal års fördröjning.

Jag tycker att det påpekande som Stadshypotek här har gjort är värt att lägga på minnet. Jag vill i den här debatten gärna fästa kammarens ledamöters och även regeringens uppmärksamhet på det här förhållandet. Jag utgår ifrån att man när vi har antagit detta betänkande kommer att i ett senare skede föra kompletterande diskussioner just beträffande det som sägs i propositionens punkt 3 om lag om vissa inkomstskatteregler osv.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Ombildning av
Stadshypotek,
m.m.*

12 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

13 § Lagervärdering, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU30 Lagervärdering, m.m. (prop. 1991/92:86).

Anf. 36 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Man skulle nog kunna säga att det råder ganska stor enighet i Sveriges riksdag om utformningen av företagsbeskattningen. Det har varit så ganska länge, åtminstone sedan utredningen om reformerad företagsbeskattning lade fram sitt betänkande någon gång i slutet av 80-talet, och fram till dags dato, inkl. tiden för den stora skattereformen.

Det finns egentligen inte heller någonting i detta betänkande från skatteutskottet som jävar detta påstående. Propositionen, som väl är av mer teknisk art, accepteras till nästan hundra procent.

Det finns också en stor majoritet för att avslå de allra flesta av motionerna, även om det måste sägas att vi i det här sammanhanget nog har litet skilda utgångspunkter för avstyrkandet av en del av dem. Den borgerliga majoriteten avstyrker dem därför att man vill utreda vidare och förmodligen också komma tillbaka senare med förslag som påminner om dem som finns i motionerna. Vi socialdemokrater vill avslå motionerna därför att vi tycker att deras förslag är felaktiga.

Jag skulle t.ex. tro att många borgerliga ledamöter här i kammaren i dag skulle vilja rösta för motionen om avskaffande av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar. Om man tänker tillbaka på vad som har förevarit, finner man att såväl moderater som folkpartister ivrigt har förespråkat att dubbelbeskattningen av aktieutdelningar skall avskaffas. Vi socialdemokrater säger nej till detta, eftersom vi tycker att dubbelbeskattningen skall vara kvar, inte minst mot bakgrund av den mycket förmånliga företagsbeskattning som gäller i Sverige.

Vi socialdemokrater har reserverat oss till förmån för två motioner. Den ena motionen är en partimotion med Ingvar Carlsson som första namn och handlar om beskattningen av enskilda företagare. Där har vi velat peka på två problem som kan uppstå när riksdagen så småningom skall ta ställning till den proposition som är under utarbetande och som grundar sig på utredningen om neutral företagsbeskattning. Vi tycker att det finns två problem som bör beaktas i detta sammanhang, och vi menar att riksdagen skall tala om detta för regeringen.

För det första tycker vi att man vid beskattningen av enskilda företag skall se till att det blir en neutralitet inte bara i förhållande till andra företagsformer, utan också i förhållande till enskilda löntagare. Det är en nog så besvärlig balansgång, och det kan man inte tala om tillräckligt ofta.

När man för det andra, som utredningen föreslår, vill sänka skatten med 2 miljarder kronor för denna grupp av företagare, kommer det att uppstå risker för skatteplanering. Det är något som man borde tänka på när man utformar propositionen.

I en annan reservation har vi socialdemokrater krävt en skärpt kontroll av företagens utlandsförlagda kurser och konferenser. Vi och väldigt många andra vet att det här är något som missbrukas. Det är inte konferenser och kurser som man åker till utan någonting helt annat, som sker under täckmantel av konferens eller kurs. Vi tycker också att det är viktigt att sådana verksamheter i så stor utsträckning som möjligt förläggs till Sverige. Det skulle vara bra inte minst för den svenska turistnäringen. Därför har vi yrkat på ett tillkännagivande till regeringen om detta.

När nu detta om enigheten om företagsbeskattningen är sagt, bör man i fullständighetens namn också tala om att det finns mörka moln vid horisonten. Det verkar som om regeringen faktiskt skulle vilja blåsa till strid även när det gäller företagsbeskattningen. Jag tänker på den utredning som skatteministern har tillsatt alldeles i dagarna med uppgift bl.a. att lägga fram förslag om att sänka bolagsskattesatsen till 25 %.

Jag skulle vilja fråga var logiken i det förslaget finns. Tidigare har den borgerliga regeringen sänkt kapitalinkomstskatten och förmögenhetsskatten med hänvisning till förhållandena i EG, trots att vi alla vet att det egentligen inte finns någon gemensam linje inom EG när det gäller förmögenhetsbeskattningen och kapitalinkomstbeskattningen. Det är mycket stora variationer inom EG på den punkten. Man har ändå hänvisat till förhållandena i EG, för att därmed kunna motivera väldiga skattesänkningar för kapitalägare och förmögenhetsinnehavare.

När det gäller bolagsskatten vet vi att det finns en mycket långt framskriden diskussion i EG med konkret utarbetade förslag, som innebär att man skall ha en minimiskattesats på 30 %. Trots detta kommer alltså regeringen att föreslå att bolagsskattesatsen skall sänkas till 25 %. Det är därför som jag efterlyser logiken i detta förslag.

I utredningens direktiv finns det också en del andra skrämmande propåer. Man föreslår t.ex. att underskott i näringsverksamhet skall kunna kvittas mot inkomst av tjänst. Det är inget som helst tvivel om att ett genomförande härav kommer – det vet vi av bitter erfarenhet – att leda till ökad skatteplanering. Det är också ett slag mot skattereformens grundprinciper.

Det är egentligen bara att med ett visst vemod konstatera att folkpartiet på den punkten har blivit överkört än en gång av den moderata ångvälden. Man är nu i full färd med att riva upp i stort sett hela skattereformen. Det blir inte särskilt mycket kvar.

Herr talman! Det finns dock anledning att återkomma till detta i senare diskussioner, och jag skall därför inte fördjupa mig mer häri. Jag skall avsluta mitt anförande med att yrka bifall till de reservationer, nr 3 och nr 8, som socialdemokratin har knutit till betänkandet.

Anf. 37 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag har hastigt och lustigt fått överta uppgiften att företräda mitt parti här, eftersom Peter Kling i går kväll tyvärr insjuknade och nu ligger på sjukhus. Han kan alltså inte delta i debatten i dag.

Jag är av naturliga skäl inte särskilt insatt i dessa ärenden, men jag vill ändå ta upp en fråga som jag vet är synnerligen angelägen för Peter Kling.

Det gäller möjligheterna till avskrivning vid rån. Som bekant är det enbart banker som har möjligheten att göra en sådan avskrivning. Det är märkligt att man om man har blivit utsatt för ett rån, som naturligtvis har bekräftats vid en utredning, inte skall få göra avdrag för det i sin rörelse.

Det är också anmärkningsvärt att det finns en s.k. positiv skrivning i denna fråga i ett betänkande som lades fram tidigare i våras. Trots det har regeringen inte återkommit med något förslag i den här riktningen. Det finns en liknande positiv skrivning även i det betänkande vi behandlar nu.

Jag vill yrka bifall till reservation 2 vid mom. 4, reservation 5 vid mom. 9, reservation 6 vid mom. 12 och reservation 7 vid mom. 14. Givetvis står vi även bakom övriga reservationer, men vi nöjer oss med att yrka bifall till dessa.

Anf. 38 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! En tidigare talare sade att det råder ganska stor enighet i de skattepolitiska frågorna vad gäller företagsbeskattningen. Det är riktigt. Det är nästan ett s.k. understatement. Här råder nästan en bedövande enighet.

Det är väl egentligen bara vi i Vänstern som avviker. Precis som i visan om Titanic är det bara någon passagerare i tredje klass som tränger sig litet grand. Men vi tycker att man nog bör trängas i den här enigheten och påpeka att det finns skäl att se dessa frågor ur andra aspekter.

Då kan någon säga att det är klart att det råder total enighet med så aparta åsikter som Vänstern har. De vill ju alltid höja skatterna, i all synnerhet för företagarna. För en vänsterpartist kan väl aldrig företagsskatten bli nog hög. Den klassiska vänsterparollen är ju att beskatta kapitalet.

Jag kan förstå att man har den uppfattningen om Vänsterpartiet. Man tycks mena att Vänsterpartiet alltid för samma politik, som en slags allväderskostym. Den passar lika bra i regn som sol, lika bra i högkonjunktur som i lågkonjunktur: "Beskatta kapitalet och kläm åt företagarna!" Det här är den gängse bild som sprids om Vänsterns skattepolitik och förhållande till företagarna. Men den är felaktig. Möjligen har den någon gång varit litet riktig, men i dag är den helt felaktig.

Vi vet att ekonomin är internationell och att det behövs ungefär samma avkastning, vinster, i Sverige som konkurrenterna i omvärlden vill ha. Vi vet att Sverige inte kan avvika påtagligt och ha en kraftigt högre företagsbeskattning än omvärlden. Det skulle leda till problem. Men företag som lever i verkligheten vet att skatten inte är den avgörande faktorn.

Herr talman! En gång studerade jag psykologi. Min psykologilärare sade att det finns ett problem inom psykologin, nämligen att om något upplevs som verklighet är det också verkligt till sina konsekvenser. Ibland förekommer det tvångsföreställningar.

Länge har uppfattningen spritts att Sverige är något av ett – ursäktat ut-

trycket, herr talman – skattehelvete för företagare. Nu är det inte så! Men om den uppfattningen sprids under tillräckligt lång tid, upplevs den ibland som verklig. Man kan få uppfattningen att det är bättre att vara företagare i Tyskland, Belgien eller Frankrike. Men verkligheten är att företagsbeskattningen inom EG-länderna generellt sett är kraftigare och högre än i Sverige. Redan den formella skattesatsen på 30 % i Sverige innebär en av världens lägsta beskattningsnivåer.

OECD – som ingen kan beskylla för att vara ett vänstervridet organ utan som tvärtom är ett mycket aktat internationellt organ, stött av industrivärldens regeringar – har gjort en grundlig undersökning som publicerades i våras. Alla OECD-staterna har kartlagts. Man fann då att Sverige hade den mest förmånliga bolagsbeskattningen.

Bengt Westerberg sade i en intervju i SAF-tidningen under valrörelsen att Sverige har en världslåg bolagsskatt, men att den kanske ändå måste sänkas. Hela filosofin i den borgerliga politiken är att sänka skatterna så att det blir tillväxt. Men det stämmer inte. Tvärtom, tillväxten kan bromsas. Det här gör att man får politiskt garanterade vinster, som inte är motiverade på marknaden. Det var så man gjorde med devalveringspolitiken på 80-talet. Samma metod används nu genom att politiskt trola fram vinster med hjälp av skattesänkningar. Men det ger ingen uthållig tillväxt. Tillväxten måste klaras på marknaden i rättvis konkurrens med konkurrenterna.

Jag nämnde OECD-rapporten. Vi har ett finansdepartement, som i många stycken är hedervärt – särskilt på tjänstemannasidan. Man har där gjort en omfattande studie och jämfört svenska och europeiska skatter. Rapporten heter Sverige, Europa och skatterna och gavs ut av finansdepartementet i våras. Rapporten visar klart att kapitalinkomstbeskattningen i Sverige är gynnsam. Särskilt gäller det vid maximala marginalskatter, och det gäller såväl för utdelning som för räntor. Maximal marginalskatt vid aktieutdelning är i Sverige ungefär 30 %, och den kommer att bli ungefär 25 % 1993. Genomsnittet i EG är 47–50 %, dvs. vida högre. Det här gäller bolag och utdelning på aktier, och även efter dubbelbeskattningseffekterna råder detta mycket gynnsamma läge.

Jag talar här om att den formella skattesatsen är 30 %. En tidigare talare efterlyste logiken i att regeringen funderar på att sänka skattesatsen ytterligare. Ja, det finns en logik. Den verkliga skattesatsen är inte 30 %. Nu sägs det att alla reserveringsmöjligheter skall tas bort och skatten sänkas från 50 till 30 %. Men egentligen är det en höjning, eftersom reserveringsmöjligheterna tas bort.

Men så infördes bakvägen en ny reserveringsform, nämligen skatteutjämningsreserven, den s.k. surven. Den gör att det genomsnittliga skatteuttaget är endast ca 20 %. För vissa företag kan det vara något högre, men för vissa storföretag faktiskt ännu lägre. Det systemet är komplicerat och krångligt. Vi har väckt motioner om att ta bort det systemet. Vi vill ha ett rakt och enkelt företagsskattesystem.

Motionen avsågs i våras. Ett enigt utskott ansåg att det inte fanns några skäl att ändra på detta. Men nu har regeringen tillsatt en utredning som föreslår att systemet med skatteutjämningsreserver, surven, skall avvecklas. Visst blir det då logiskt att när det krångliga systemet avvecklas sänka skatte-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Lagervärdering,
m.m.*

satsen ytterligare. Vi säger i stället att det krångliga skatteutjämnings-systemet, surven, skall avvecklas och att skattesatsen på 30 % skall behållas. Då får vi ett rakt, genomskinligt system som fortfarande är mycket konkurrenskraftigt mot EG- och OECD-staterna.

Det blir en bättre fördelningspolitik. Företagsbeskattningen betalas främst från kapitalägarsidan. Det visar de studier som LO har gjort under våren av de fördelningspolitiska effekterna av regeringens förslag, och det visar rapporter från USA:s kongress och representanthuset; det vill säga att det här i grunden slår hårdast på kapitalägarsidan.

Herr talman! Vi har många gånger tidigare yrkat på att skatteutjämnings-systemet skall avvecklas. Vi gör det återigen. Jag yrkar bifall till den meningsyttring som finns från Vänsterpartiets sida vad gäller mom. 3 beträffande den allmänna inriktningen av företagsbeskattningen.

I våras avslogs förslaget. Vi har nu kommit en bit på väg. Nu vill även regeringen avveckla skatteutjämnings-systemet, surven. Men regeringen vill kombinera det med att sänka bolagsskatten ytterligare. Vi säger att det är improduktivt att försöka att politiskt garantera vinster till industrin. Det skall industrin och företagen klara själva, inte med hjälp av politiker i riskdagen.

Vi skall ha en konkurrenskraftig företagsbeskattning. Det får vi med en 30-procentig företagsbeskattning utan skatteutjämningsreserv.

Den av mig anmälda taletiden är slut. Jag vill yrka bifall till reservationerna 8 och 3 från Socialdemokraterna. Den fråga som tas upp i reservation 8 tog vi upp i våras. Den gången avstyrktes vårt yrkande med en mycket kort skrivning av utskottet. Vi är glada att Socialdemokraterna och Vänsterpartiet nu har närmat sig varandra. Denna fråga bör lösas. Om det inte sker vid detta vöringsstillfälle är jag säker på att båda partierna kommer igen. Detta är en nödvändig åtgärd för att svenskt näringsliv skall få en bättre konkurrenssituation på turistsidan och för att stoppa skatteundrandragande.

Anf. 39 FREDRIK REINFELDT (m):

Herr talman! I det ärende vi nu behandlar tillstyrker regeringen proposition om en ändring av reglerna för lagervärdering. Utskottet vill också göra ett tillkännagivande till regeringen angående det s.k. upphovsmannakontot och möjligheten för innehavare av sådant konto att överföra pengar mellan banker utan skattekonsekvenser. Utskottet avstyrker också en mängd motioner som har väckts dels med anledning av propositionen, dels under den allmänna motionstiden.

Förslaget i propositionen är, som Lars Hedfors nämnde, ganska tekniskt. Det innebär i korthet att den värdering av lagret som gjorts i räkenskaperna skall godtas skattemässigt om värderingen inte understiger det lägsta av anskaffningsvärdet eller det verkliga värdet. Skälet för denna ändring är den nya lagervärderingsregel som genomfördes i skattereformen. De gamla reglerna från tiden före skattereformen innebar enligt huvudregeln att den i räkenskaperna gjorda värderingen kunde godtas vid beskattningen, om nedskrivning inte skett med större belopp än 50 % av lagrets anskaffningsvärde eller av återanskaffningsvärdet, om detta var lägre på balansdagen. Till detta kopplades två supplementärregler.

Supplementärregel 1 syftade till att ge företagen en möjlighet att vid en lagerminskning behålla en uppbyggd lagerreserv. Supplementärregel 2 innebar att s.k. rå- och stapelvaror fick tas upp till 70 % av det lägsta marknadspriset för varorna under de närmast föregående nio beskattningsåren. Reglerna om nedskrivning syftade främst till att ge företagen en möjlighet till konsolidering och resultatutjämning och att dämpa de konkurrensnackdelar svenska företag led av, genom en vid det tillfället mycket hög bolagsskattesats.

Genom skattereformen togs de båda supplementärreglerna bort. Riksdagen menade att den lägre bolagsskattesatsen – skattesatsen sänktes från tidigare 52 % till 30 % – gjorde att en mer försiktig värdering av lagret än vad som följer av bokföringslagens bestämmelser inte skulle medges. Bokföringslagens regler innebär att lagret skall värderas till högst det lägsta av anskaffningsvärde och verkligt värde – lägsta värdets princip. Som verkligt värde anses nettoförsäljningsvärdet. Om anledning finns får det verkliga värdet bestämmas som återanskaffningsvärdet efter avdrag för inkurans.

Frågan om hur anskaffningsvärdet skatterättsligt skall bestämmas har föranlett skilda bedömningar, eftersom begreppet inte är entydigt definierat i bokföringslagen.

Trots att en kommitté nu ser över redovisningslagstiftningen, där bl.a. lagervärderingsreglerna ingår, föreslår nu regeringen att den värdesättning av lagret som har gjorts i räkenskaperna skall kunna användas vid beskattning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan att bifalla förslaget i propositionen och avslag på den med anledning av propositionen väckta motionen.

Därutöver finns i detta ärende en rad motioner som har väckts under den allmänna motionstiden. Socialdemokraterna har väckt två motioner. Det har framför allt varit diskussion om den motion om avdragsmöjligheterna vid konferenser som väckts av Leif Marklund. Leif Marklunds krav var att avdrag skall medges endast om särskilda och sakliga skäl motiverar att man lägger en konferens utanför Sverige.

Socialdemokraterna i utskottet har valt att inte följa upp detta yrkande ordagrant. Man har i stället önskat ett tillkännagivande angående intensifierad skattekontroll, som man kallar det, när det gäller konferensresandet utanför Sveriges gränser.

Utskottet har valt att skriva att man anser det motiverat att se över att de regler som finns på området följs. Det är entydigt att konferensresor utanför Sveriges gränser redan nu får skattekonsekvenser om det finns s.k. nöjesinslag. Det som kanske förvånar är Socialdemokraternas vilja att gå ännu längre. Man måste ställa sig frågan om det är ett omfattande och snabbt växande problem som vi nu ser framför oss. Sanningen är att utvecklingen, olik den på 80-talet, visar att konferensresandet inte växer i omfattning. Det gäller både konferensresor inom Sveriges gränser och utrikes resor. Det finns en mycket enkel förklaring till det. I den lågkonjunktur vi nu befinner oss i har företagen svårt med sina kostnader och måste se över dem. Då minskar de bl.a. på konferensresandet. Tendensen är snarare att detta är ett mindre problem i dag. Samtidigt vill Socialdemokraterna ha hårdare kontroll.

Inom utskottet har vi också diskuterat synen på internationalisering och hur man över huvud taget skall se på detta att anställda i svenska företag kan

komma utanför Sveriges gränser. Det är naturligtvis önskvärt att konferensverksamhet i stor utsträckning hamnar inom Sverige. Det gynnar svensk turistnäring, hotellrörelser och liknande, som i dag har stora problem. Samtidigt brukar vi i andra sammanhang tala om vikten av att människor i Sverige får komma ut och se andra miljöer, andra sätt att fatta beslut, andra kulturer. Det gäller naturligtvis även anställda inom företagssektorerna.

Ibland har man särskilt stor förståelse för vikten av att få resa utomlands. Detta gäller inte minst riksdagsmännen själva. Men när man kommer in på resande inom näringslivet eller när företag väljer att lägga en konferens utanför rikets gränser, får man anta att det är fråga om stora nöjesinslag, och då skall kontrollen vara rigorös. Det är olyckligt. Det visar att talet om den utökade internationaliseringen inte sträcker sig till att gälla även vanligt folk som jobbar inom företagen.

Lars Bäckström i Vänsterpartiet har anslutit sig till Socialdemokraternas yrkande. Han sade att även om det finns en samsyn mellan de flesta partier i riksdagen i fråga om företag, gäller detta inte Vänsterpartiet. Det kan man lugnt påstå. Det känns litet otidsenligt att börja tala om kraftiga skattehöjningar när det gäller bolagsskatten. Även om man kan ha olika uppfattningar om vikten av att nu sänka skatter, är det märkligt att gå i motsatt riktning och diskutera ett utökat skatteuttag. Bevisen för effekterna av höga skatter för svenska företag har ju varit så tydliga. Företag har flyttat utomlands. Investeringar har inte stannat i Sverige.

Lars Bäckström sade själv att vi vet att Sverige inte är en stängd ekonomi. Det är det som är problemet. Kapitalet är lättrorligt och söker sig till de miljöer där avkastningen är bäst. Det måste även vi här i Sveriges riksdag ta hänsyn till när vi inrättar skattebestämmelser.

Ny demokrati har också väckt en del motioner i ärendet. Bo G. Jenevall valde att följa upp några av dem. Vi instämmer till viss del i att det är bra att se över möjligheterna till fortsatta fonderingar. Vi hänvisar också till att man i den proposition som kommer i höst gör en översyn av företagsbeskattningen och därmed också av en del av de förslag som Ny demokrati tar upp i sina motioner.

Herr talman! Jag får väl anledning att återkomma i replik. Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan att bifalla regeringens proposition och avslag på de motioner som har väckts i ärendet.

Anf. 40 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Fredrik Reinfeldt sade att det kändes litet otidsenligt att höra Vänsterpartiets ståndpunkter. Det är möjligt att det efter 80-talet upplevs litet otidsenligt att föra en politik där man vill få debet och kredit att gå ihop och inte få underskott. Det är nog litet otidsenligt.

När det gäller högervågen kan man nog säga att skummet är som yvigast just när vågen börjar brytas. Jag tror att det är dags att bryta högervågen och få debet och kredit att gå ihop. Budgetunderskottet är nu 100 miljarder kronor och kan säkert bli 120 miljarder kronor innan året är till ända. Då är det nog dags att börja bli otidsenlig.

Vi talar inte om att höja företagsbeskattningen så att den blir vida högre än i omvärlden. Vi talar om att närma den upp mot EG-nivå. Regeringen

vill ju sänka vissa skatter till EG-nivå. Men om vi skall anpassa till EG i det här fallet, måste vi faktiskt höja företagsbeskattningen. Varför vill ni inte EG-anpassa i den riktningen? Det är en dålig strukturpolitik att försöka få tillväxt genom skattesubventioner, särskilt när man har ett budgetunderskott. I januari skulle budgetunderskottet vara 70–80 miljarder kronor. Nu är det 100 miljarder kronor, och det blir väl 120 miljarder kronor innan året är slut.

Låt oss ta finansdepartementets egna siffror en gång till och ta ett annat urval nu. Den totala skattebelastningen på utdelad vinst i Sverige är 47,5 %. Det vägda EG-snittet är 56,8 %. Skattebelastningen är tio procentenheter lägre i Sverige än genomsnittet i EG. Men det är inte riktigt sant eftersom vi i Sverige också har dessa Annullavdrag enligt finansdepartementets redovisning. Då sjunker skattebelastningen i Sverige till 36,3 %. Det vägda EG-snittet är fortfarande 56,8 %. Det är alltså 20 procentenheter bättre i Sverige än i EG. Det är inte att ha dramatiskt högre skatter än Europa när man har 20 procentenheter lägre skattebelastning.

Därför är vi högst tidsenliga när vi säger att vi skall öka skatteuttaget här, så att vi får in skattemedel och slipper lånefinansiera. När man lånefinansierar lånar man av finansföretagen och finansfurstarna. Det blir räntor som sedan skall betalas av vanliga skattebetalare och löntagare eller finansieras via nedskärningar av sociala omsorger. Det är dålig politik. Det är produktivitetshämmande. Rättvisa är produktivt, enligt vår mening.

Anf. 41 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse på Lars Bäckströms inledningsanförande. Han har ofta i inledningen av sina anföranden en tendens att visa mycket stor förståelse för den kritik som ibland har riktats mot hans parti. Lars Bäckström talade om att han har läst psykologi. Låt mig då bekänna att även jag har ägnat mig åt det. Ibland finns det vissa inslag av drömytning när det gäller att förstå den omvandling som sker med Lars Bäckström i fråga om hans inledande förståelse för att kanske inte alla Vänsterpartiets skatteresonemang håller ihop, men framför allt nu i repliken när jag tycker att han hemfaller åt gammal retorik.

Det är alldeles klart att vi har litet olika syn på vad skatter har för konsekvens. Jag tolkar det så, att Lars Bäckström ser skatterna som intäkter och anser att det går att ta in mer skatt än vad vi gör i dag för att täppa igen de hål som finns i statens budget.

Regeringen säger öppet att den väljer en annan strategi. Den anser att vi genom strategiska skattesänkningar och en nedväxling av det svenska skattestrycket skaffar konkurrensfördelar för svenskt näringsliv och svensk industri som gör att vi i en internationaliserad miljö, där Sverige är en liten öppen ekonomi, kan skaffa hem exportinkomster. Dessa leder i förlängningen delvis till ökade statsinkomster.

Den dynamik som krävs för att få ekonomin på fötter är regeringens väg. Det är ju alldeles klart att Lars Bäckström inte delar den uppfattningen.

Anf. 42 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Fredrik Reinfeldt använde uttrycket gammal retorik. Jag hänvisar till finansdepartementets utredningar som bygger på OECD:s skat-

teavdelnings utredning om företagsbeskattningen inom OECD. Det är möjligt att Fredrik Reinfeldt anser att OECD är något slags retorikverk. Jag anser det inte. Jag tror att man där har kompetenta ekonomiska forskare. Den gamla retoriken är nog att hemfalla åt Laffer-kurvans lutning av självfinansierande skattesänkningar. Det är nog otidsenlig retorik. Dessa kurvor har ju visat sig inte hålla empiriskt. Paul Krugman, en modern ekonom, har visat att man inte får tillväxt genom skattesänkningar.

Att tro på tillväxt genom skattesänkningar är som att tro på perpetuum mobile, maskinen som driver sig själv. Den finns inte i mekaniken och inte i politiken. Vi får tillväxt genom att skapa konkurrens och öka produktiviteten i företagen. Det skapas inte med automatik genom skattesänkningar. Vi vill skapa tillväxt i företagen. Ni tror att ni kan skapa tillväxt genom riksdagsbeslut om sänkta skatter. Det är att överskatta politikens möjligheter. Lita i stället på verkstadsgolvens folk och teknikernas folk! Gör inte om Socialdemokraternas misstag att minska omvandlingstrycket i ekonomin! Det är en Döbelnsmedicin. Det ger bara sjufallt värre tillbaka om några år.

Anf. 43 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Jag instämmer i Lars Bäckströms analys när det gäller behovet av omvandlingstryck och större konkurrens, men samtidigt måste väl Lars Bäckström medge att skattesystemet som sådant är en konkurrensfaktor. Det kan inte vara så att det inte har någon som helst inverkan på företags beteende inom Sverige och gentemot omvärlden.

Vi ser vissa strukturkostnader här i Sverige, bl.a. högre transportkostnader och de kostnader som följer av att vara en bit ifrån våra huvudmarknader och som vi måste kompensera. Då är skatteinstrumentet ett sätt att faktiskt bli konkurrenskraftig. Annars måste man tolka Lars Bäckström så, att höjden eller nivån på skatterna har mycket liten inverkan på hur svenska företag klarar att konkurrera. Jag tror inte att det är riktigt.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 44 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra en liten kommentar till Fredrik Reinfeldts anförande när han går i polemik med vårt förslag när det gäller de av företagens konferenser som är förlagda till utlandet. Han säger då att antalet konferenser i utlandet inte växer. Det kanske t.o.m. är så att de minskar i omfattning. Det är möjligt att han har rätt, eftersom vi befinner oss i en lågkonjunktur. Men det hindrar inte att de redan nu har en mycket stor omfattning. Det hindrar inte att en mycket stor del av dessa har karaktär av nöje. Det vet de flesta. Det kan finnas så stora nöjesinslag i detta att det borde bli föremål för beskattning.

Vi anser att det finns anledning för skattemyndigheterna att titta närmare på detta och kontrollera det litet bättre. Det är ingen anmärkning mot skattemyndigheterna, utan det är bara en begäran om att man skall föra över litet extra resurser till detta för att vi skall kunna gynna vår egen turistnäring.

Fredrik Reinfeldt! Efter lågkonjunktur kommer alltid en högkonjunktur,

och då kommer detta utlandsraseri i gång igen. Då finns det anledning att ha litet framförhållning.

Slutligen frågar Fredrik Reinfeldt om det inte är bra att folk reser utomlands och får intryck från andra länder. Jo, det är mycket bra, men vi vänder oss emot att det skall vara skattefinansierade nöjesresor som skall ge dessa erfarenheter från utlandet.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Lagervärdering,
m.m.*

Anf. 45 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Vad jag avsåg i mitt inledningsanförande var kanske mer att diskutera den timing man kan se i Socialdemokraternas förslag. Lars Hedfors får ursäkta att man funderar över att Socialdemokraterna i just det läge där man uppfattar att antalet utlandsresor är på väg ned kommer med detta förslag, som ju i den motion som Leif Marklund har skrivit är betydligt skarpare än i er uppföljning i utskottet. Jag tycker att timingen verkar litet dålig.

Lars Hedfors talade om "utlandsraseriet". Det kanske är så man ser det inom socialdemokratin. Det är "utlandsraseri" att företag ibland förlägger en del av sina konferenser utomlands. Jag menar att detta är en felaktig syn. Det är bra att man har möjligheten att resa utomlands. Jag är helt övertygad om, att om svensk hotellnäring och konferensnäring var bättre på att konkurrera, kanske till följd av att vi sänkt skatterna på detta område, skulle man få fler konferenser inom landet.

Egentligen är vi inte så väldigt oense. Utskottsmajoriteten skriver i texten att de regler som finns skall följas. Det ni vill är att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen. Detta är någon sorts märklig gång. Först stiftar vi lagar och regler – vilka ju faktiskt existerar – om förmånsbeskattning av s.k. nöjesinslag. Sedan skall vi dessutom föra specialdiskussioner kring vilka regler som särskilt skall gälla. Det är en mycket märklig gång.

De regler som finns skall naturligtvis gälla, och det är precis vad utskottsmajoriteten har skrivit.

Anf. 46 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Fredrik Reinfeldt talar om timing. Jag har mycket svårt att tänka mig en bättre timing än att man i god tid innan högkonjunkturen kommer är förberedd på det som då kan hända. Det kallar jag timing, Fredrik Reinfeldt!

Sedan säger Fredrik Reinfeldt att vi kanske inte är så oense och att majoriteten vill ha en förbättrad kontroll. Det är i så fall alldeles utomordentligt. Men man kan då fråga sig varför ni inte vill ge regeringen detta till känna. Det skulle sätta kraft bakom orden, och det är precis det som behövs när det gäller sådant här missbruk – kraft bakom orden, och inte bara ord.

Anf. 47 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Lars Hedfors får väl ursäkta en nykomling i riksdagen, men i så fall skulle man behöva ge regeringen till känna att alla regler gäller. Att riksdagen tycker detta borde inte regeringen uppfatta som särskilt konstigt. Det var det jag försökte säga.

Det här gäller inte bara detta område, utan det finns en mängd andra områden där det ibland kan vara svårt med kontrollmöjligheter. Det är ett pro-

blem som uppstår även när det gäller andra delar av lagstiftningen än skatteområdet. Vi skulle då snarare föra en lång diskussion om på vilka områden det är särskilt angeläget att riksdagen talar om för regeringen att den skall se till att gällande regler följs. Jag menar att detta inte är ett särskilt angeläget område i det hänseendet, framför allt inte med hänsyn till hur resandet i dag ser ut.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars Hedfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 48 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Med risk för att slå in öppna dörrar, eftersom jag inte sitter i skatteutskottet, vill jag säga följande till Fredrik Reinfeldt: Ja, vi har en samsyn om det mesta. Men varför måste man vänta? Varför kan man inte slå till när man är överens om det som måste göras? Det finns en samsyn, men vi vill gå litet snabbare fram.

Jag skulle också vilja höra varför man väntar angående de punkter där vi har reserverat oss.

Anf. 49 FREDRIK REINFELDT (m):

Herr talman! Bo G. Jenevall frågar varför vi måste vänta och varför man inte kan slå till direkt. De förslag som Ny demokrati har lagt fram är kriorättningar i marginalen på ett skattesystem som är mycket komplicerat. Vi har den traditionen, att om det skall göras större förändringar, är det bra att göra dem inom ramen för en samlad översyn. Det är exakt det som regeringen nu gör när det gäller en del av de förslag som Ny demokrati här har lagt fram.

Bo G. Jenevall sade att han inte är hemma på skatteutskottets område. Det blir kanske så ibland även när det gäller ordinarie ledamoten herr Kling; man är snabb att hoppa på alla förslag som dyker upp i alla typer av motioner och säger att de skall genomföras här och nu. Det var just den tendensen att ta det som verkar bra för dagen som gav det litet trasiga och ihopklappade skattesystem som skattereformen trots allt syftade till att laga. Det är kanske synen på tempo och inriktning vad gäller lagstiftning som skiljer.

Anf. 50 BO G. JENEVALL (nyd):

Herr talman! Jag kan konkretisera mig till en punkt. Det gäller detta med dubbelbeskattning av aktieutdelningar, något som jag vet att moderaterna i många år har föreslagit skall avskaffas. Där krävs väl inte några ytterligare utredningar?

Anf. 51 FREDRIK REINFELDT (m):

Herr talman! Det viktiga är det totala arbete som regeringen gör för att förbättra förutsättningarna för företagande i Sverige. Regeringens inriktning är att man på olika områden skall försöka minska den beskattning som företagen utsätts för. Det har bl.a. skett genom de skatteförslag som regeringen lade fram i höstas, och regeringen avser att fortsätta detta arbete nu till hösten.

14 § Tullagen, vissa skattefrågor

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU33 Tullagen, vissa skattefrågor (prop. 1991/92:166).

Anf. 52 MARTIN NILSSON (s):

Herr talman! Jag skall börja med att berätta om det positiva som gäller de områden som detta betänkande och propositionen behandlar, nämligen att vi faktiskt är överens. Denna proposition omfattar fem olika lagförändringar som gäller allt från tullagen till inkomstskatt, mervärdesskatt för utländska företagare osv. När det gäller fyra av dessa fem lagförslag har vi socialdemokrater inte någon erinran.

När det däremot gäller skatt på vinstsparande anser vi att förslaget är felaktigt, främst på principiella grunder. Det är i och för sig konsekvent, men det gör det inte mer rätt. Vi är överens om vissa grundläggande principer, exempelvis att kapitalbeskattningen skall vara likvärdig oavsett vilka kapitalinkomster det rör sig om. Däremot har vi olika synsätt när det gäller andra frågor.

När det gäller den skattereform som Socialdemokraterna och Folkpartiet förra året drev igenom var strävan att likställa, eller så långt som möjligt skapa likhet mellan, kapital- och inkomstbeskattningen. Nu har den borgerliga regeringen och den borgerliga majoriteten i denna kammare tillsammans med Ny demokrati rivit upp en stor del av förutsättningarna för att nå dessa mål.

Det fanns flera olika skäl till att försöka åstadkomma denna likformighet mellan olika inkomstslag. Fredrik Reinfeldt nämnde under den föregående debatten det faktum att det gamla skattesystemet i mångt och mycket var ett lapptäcke med olika regler och olika krångliga konstruktioner. Det var en riktig kritik mot det gamla systemet. Problemet är att regeringen och den nuvarande majoriteten just nu håller på att göra ett exakt likadant lapptäcke med en mängd olika undantag och en mängd olika regler. Man kommer att kunna flytta inkomster beroende på var de skattemässiga reglerna är bäst.

En av de målsättningar vi har för ett skattesystem är att kunna undvika dessa träsk. Men det finns också en fördelningspolitisk aspekt. Det är ett faktum att regeringens förslag i detta fall innebär en omfördelning i samhället, där man sänker skatterna för kapitalägare och framför allt höginkomsttagare och i stället väljer att strama åt för vanliga löntagare genom olika indragningar inom de sociala välfärdssystemen.

Förslaget om en annan kapitalbeskattning, på 25 %, innebär också att boendekostnaderna kommer att öka i och med att värdet av skattereduktionen för lån på bostadsrätter, villalån osv. minskar. Dessa förutsättningar talar emot att man skall ha en kapitalbeskattning på 25 %. Dessutom är det självfallet en principiell fråga vad skattesystemet skall uppmuntra och vär-

dera – det välståndsskapande arbetet eller spekulation i andra kapitalinkomster.

Jag tror faktiskt – och det måste jag säga – att regeringen i det här fallet har låst fast sig i gamla dogmer. Lars Bäckström har på ett utmärkt sätt, skulle jag vilja påstå, fört fram de tvivel man kan känna och de frågor man ställer inför värdet av interna devalveringar, vilket de facto är vad regeringen försöker sig på nu genom att förändra skattesystemet.

Jag har inte kunnat finna att den empiriska kunskap vi har från utlandet ger något som helst belägg för att skattesänkningar – först och främst för höginkomsttagare och kapitalägare – skulle ge någon grund för ökad tillväxt. Jag tycker inte att erfarenheterna ger detta vid handen, och det ankommer faktiskt på majoriteten att bevisa att så är fallet. Hittills har vi inte sett någonting av den tillväxten här i Sverige.

Vi är överens om att det skall vara likvärdighet i fråga om kapitalinkomsterna. Nu gäller det att formulera vilken nivå kapitalinkomstbeskattningen skall ligga på. Vi socialdemokrater hävdar att den skall ligga på 30 %, så att vi kommer ifrån "träsksystemet", dvs. att man flyttar inkomster dit där skatten är lägst. Den borgerliga majoriteten hävdar att det skall vara 25 %.

Den borgerliga regeringen kommer att få ta ansvar för det nya träsk som uppstår. Ni kommer att få ta ansvar för de inflationsdrivande krav som uppstår på grund av omfördelningen i form av neddragning av välfärden samtidigt som skatterna sänks för höginkomsttagare. Ni kommer också att få ta ansvar för de inflationsdrivande krav som uppstår när man river upp skatte-reformen och förändrar grunderna i den.

Vi socialdemokrater har i vår reservation begärt att regeringen skall återkomma med förslag där man återskapar likformigheten i kapitalbeskattningen på nivån 30 %. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Anf. 53 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Till detta betänkande finns en reservation. Det finns också en meningsyttring från vänsterpartiet. Vår meningyttring är mycket kort. Det står bara: "Lars Bäckström (v) anför: Jag biträder reservationen."

Med detta skulle det kunna räcka. Martin Nilsson har redovisat sakska-len på ett bra sätt, tycker jag. Det är bara synd att det skulle krävas att socialdemokraterna hamnade i opposition innan de blev överens med oss. Men nästa gång, när vi får en annan regering, skall vi kanske kunna samverka på ett effektivt sätt. Det finns ju en del som pekar på det.

Martin Nilsson talade om lapptäcke. Jo, det är ett lapptäcke regeringen syr. Det värmer vissa grupper, men problemet är att man tar lapparna från fel håll. Det handlar om att ta tusenlappar från låginkomsttagare och andra löntagare.

En del tas in på skattehöjningar – man tar bort schablonavdraget och man tar bort avdragsrätten för fackföreningsavgiften – men framför allt finansierar man skattesänkningarna med indragningar som slår hårdast mot de svaga grupperna. Så det är en dålig fördelningspolitik regeringen bedriver. Men är man sin egen ideologis fånge, tror man ju att skattesänkningar är medlet som hjälper mot alla problem.

Kapitalbeskattningen måste sänkas, anser regeringen. Är 30 % i kapital-

beskattning högt? Ja, det kan det vara enligt min mening, om vi har en hög inflation. Då kan 30 % i nominell kapitalbeskattning vara påfrestande och göra det svårt att få till stånd ett hushållssparande.

Nu har vi ingen hög inflation, och jag menar att vi i vårt politiska arbete skall utgå ifrån att vi inte skall ha hög inflation. Då är inte 30 % i kapitalbeskattning något större problem.

Vi har från Vänsterpartiets sida sagt att man borde kunna överväga en real kapitalbeskattning, alltså en inflationsrensad kapitalbeskattning. Då skulle man också kunna höja kapitalbeskattningen till 50 % och få en bättre proportionalitet mot höginkomsttagarnas marginalskatter. Man skulle också få systemet att speciellt gynna arbete och inte kapitalplaceringar.

Men även 30 % i nominell kapitalbeskattning kan vara en rimlig nivå. Framför allt är det just nu en mycket rimlig nivå om vi ser det i EG-perspektivet, som är så populärt från regeringssidan. Återigen finansdepartementets siffror: Nästa år blir nivån 25 % i Sverige för maximal marginalskatt, medan den i EG kommer att pendla mellan 35 och 38 % i snitt.

Kapitalbeskattningen är alltså vida högre i EG än i Sverige. Så om det är harmoniseringsskäl man vill driva stenhårt, skulle man behöva höja kapitalbeskattningen i Sverige. Nu har vi inte krävt det, men det finns ju inga skäl att gå ner till 25 %.

I en debatt i går sade en företrädare för regeringssidan att man inte skall möta problem som inte har uppstått. Då säger jag samma sak här: Det finns ingen anledning att minska kapitalbeskattningen till 25 %, eftersom vi inte har problem med någon påtaglig kapitalflykt just nu.

Vi menar att det är fördelningspolitiskt rimligt att bifalla reservationen, som vi sluter upp bakom. Det skapar symmetri i skattesystemet, och det skapar fördelningspolitisk rättvisa. Det är mycket viktigt utifrån våra utgångspunkter att hålla den linjen.

Anf. 54 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Som Martin Nilsson nyss sade råder det rätt stor enighet om det här betänkanudet. Det är bara i frågan om kapitalbeskattningen som socialdemokraterna har reserverat sig och återigen – med den drucknes envishet, vill jag säga – kommer med förslag om att höja skattesatsen till 30 %. I propositionen föreslås ju att skatteuttaget på vinster i vinstsparande anpassas till den skattesats som skall gälla fr.o.m. den 1 januari 1993, alltså 25 %.

Sedan regeringen tillträdde i höstas har en rad åtgärder vidtagits för att ge den svenska ekonomin ny växtkraft och trygga en stark ekonomisk bas. Därigenom skapas förutsättningar för att långsiktigt slå vakt om välfärd, social trygghet och en god miljö. Vägledande för de åtgärder som vidtagits på skatteområdet sedan regeringsskiftet har först och främst varit en strävan att slopa eller i varje fall sänka uttaget av sådana skatter som hämmar tillväxten och fördjupar de ekonomiska problemen.

Vi ser effekterna av de skattesänkningarna nu. Det finns tydliga tecken på att förtroendet för Sverige som investeringsland håller på att återvända hos utländska investerare. Vi ser ett påtagligt ökat intresse för olika typer av satsningar i det svenska näringslivet. Svenskar som bosatt sig utomlands av skatteskal är på väg tillbaka till Sverige, har vi nyligen läst om i tidningarna.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Tullagen, vissa
skattefrågor*

Det är bra för Sverige att det är så här. Det ger grunden för en ökad ekonomisk tillväxt i Sverige. Och, Martin Nilsson, den bästa fördelningspolitiken är en politik för tillväxt. Den ger oss alla i vårt land bättre förutsättningar att verka och utvecklas.

Martin Nilsson talar om att det är ett lapptäcke som nu åstadkommit med de olika förslagen från regeringens sida. Det vill jag inte säga alls. Skattesatserna förändras. Vi sänker skattetrycket i Sverige med de beslut som tidigare fattats i riksdagen och som kommer att fattas i anslutning till behandlingen av kompletteringspropositionen.

Vi anpassar skattesatserna så att vi kan konkurrera med vår omvärld. Det är nödvändigt för att vi inte på nytt skall få den kapitalflykt och den ovilja som funnits att investera i Sverige. Svenska företag har i rätt stor utsträckning föredragit att investera utomlands. Nu försöker vi vända den utvecklingen, och vi ser effekterna av politiken. Nu går strömmen till Sverige i stället, tack vare de insatser som regeringen har gjort.

Med det här, herr talman, yrkar jag bifall till skatteutskottets hemställan och avslag på reservationen och meningsyttringen.

Anf. 55 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns en rad invändningar att göra med anledning av Karl-Gösta Svensons anförande. Först och främst kan man ifrågasätta detta som gäller ny växtkraft, hur tillväxten kommer tillbaka till Sverige, osv. Vi har ju inte sett det i någon större utsträckning hittills. Till viss del har företag börjat flytta tillbaka till Sverige, och utlandsinvesteringarna är inte lika stora som tidigare. Men det är ju en vändning som påbörjades redan under den socialdemokratiska regeringsperioden och som kanske i stor utsträckning grundade sig på den antiinflationspolitik som fördes och de Europavänliga beslut som fattades. Detta kan man alltså inte vara helt säker på.

När man säger att tillväxt är en förutsättning för fördelningspolitik, är ju det helt sant. Men det är inte så att man genom något slags automatik får en bra fördelningspolitik därför att man får tillväxt. I länder där man i dag ser oerhört stora sociala problem, exempelvis Storbritannien och USA, har man ju haft en relativt bra tillväxt – men det har inte nämnvärt ökat befolkningens välbefinnande. Borde ändå inte målet för en politik vara att kunna kombinera tillväxt och välbefinnande?

Dessutom har vi en delvis annorlunda syn på vad det är som skapar välbefinnande. Ni hävdar att skattesänkningar och sänkningar av kostnadsläget automatiskt gör det. Det kan ju också vara så att det är välfärden i sig som bidrar till välbefinnandet. Det kanske är välutbildad personal och en jämn utbildningsnivå i Sverige som gör att vi faktiskt har bra förutsättningar att konkurrera med utlandet.

Med viss risk för att återigen bli beskyldd för att hävda någonting med den drucknes envishet skulle jag faktiskt vilja hävda att det snarare är regeringen och den borgerliga majoriteten som står för detta i sin syn på tillväxt och i sin syn på hur vi får fart på Sverige.

Anf. 56 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Som jag nämnde i mitt anförande – och det bekräftades av Martin Nilsson – har det nu skett ett inflöde av utländskt kapital i Sverige.

Det baseras på den förändring i den ekonomiska politiken som har inletts i och med den nya regeringens tillträde i höstas och genom de beslut som har fattats i Sveriges riksdag med tillväxtfrämjande skattesänkningar som följd. Från regeringens och majoritetspartiernas sida vill vi inleda och utveckla en exportledd tillväxt som är bra för Sverige.

Jag vill något anknyta till Martin Nilssons inledningsanförande och framhålla att det viktigaste för att kostnaderna inte skall höjas för de boende är att vi har en stram finanspolitik i Sverige som leder till sänkta räntor. Det bästa för de boende är att vi får ett sänkt ränteuttag. För att vi skall kunna förmå ekonomin att växa ytterligare gäller det att vi kan konkurrera, att vi kan få ned våra kostnader. En stor del av vårt kostnadsläge har hittills berott på de höga skatterna. Vi är på väg att ta ned dem, göra Sverige mera konkurrenskraftigt och därmed skapa en exportledd tillväxt.

Anf. 57 MARTIN NILSSON (s) replik:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson hänvisar inte till några speciella länder som föredömen, där man har lyckats dels sänka skatterna, dels bibehålla och utveckla en välfärdspolitik. Självfallet måste det på något sätt gå att göra även den kombinationen, men det går definitivt inte på det sätt som regeringen nu försöker göra det på.

När man dessutom försöker hävda att det är den ekonomiska politik som regeringen har fört som vänder strömmen tillbaka behöver vi bara se på den statistik som faktiskt finns över svenska företags utlandsinvesteringar och utländska företags investeringar i Sverige för att konstatera att den vändpunkten kom redan under den socialdemokratiska regeringen. Vi behöver inte läsa särskilt mycket för att inse det.

När det gäller talet om lapptäcke är det klart att man kan hävda att man inte gör något lapptäcke för att man sänker vissa skatter och låter andra vara kvar på oförändrad nivå. Det var i viss mån det man hävdade med det gamla skattesystemet. Då får man väl avgöra om man tycker att det var ett lapptäcke eller inte.

Jag tror att skattereformens stora förtjänst låg i att man försökte skapa enhetliga skatter. Nu kan vi bara konstatera att regeringen vänder upp och ned på detta.

När det slutligen gäller diskussionen om välfärdspolitik och fördelningspolitik klarar inte regeringsföreträdarna här att ge en bra förklaring av på vilket sätt den här reformen, förändringen av kapitalbeskattningen, gynnar fördelningspolitiken. På ett antal områden kan man konstatera att det först och främst är höginkomsttagare som gynnas, att det finns en principiell värdering som innebär att man nedvärderar arbetsinkomster till förmån för kapitalinkomster. Jag tror inte att det är den politiken vi behöver för att skapa tillväxt i Sverige. Jag tror att det behövs välfärd för att skapa tillväxt. Där går skiljelinjen.

Anf. 58 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Vi behöver lönsamma, starka företag för att skapa tillväxt. Den tillväxt som nu kommer i det nya Europa skall vi dra till oss i Sverige.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Tullagen, vissa
skattefrågor*

En förutsättning för att lyckas med den uppgiften är att vi sänker vårt kostnadsläge, och i det avseendet har skatterna en stor betydelse.

Martin Nilsson talar om att regeringen skulle förändra skatteomläggningen och frånga enhetliga skatter osv. Det var ju det socialdemokratiska partiet som i det avseendet först avvek från den uppgörelse som man träffade med Folkpartiet, när man differentierade mervärdeskatten och lade fram förslag om sänkning av matmomsen. Det var alltså det första avsteget, om vi skall ha en sådan diskussion. Jag tycker att den diskussionen är fullständigt onödig, för här gäller det att vi skall ha skatter som gör att vi kan konkurrera med omvärlden. Om vi har för höga skatter får vi ett för högt kostnadsläge, och då kan vi inte konkurrera med våra konkurrentländer. Vi måste anpassa oss i det avseendet. Det är konkurrens som gäller, och skall vi skapa tillväxt i Sverige gäller det, som jag har sagt tidigare, att få ned kostnadsläget. I det avseendet har skatterna stor betydelse.

Jag vidhåller kraftfullt att en ökad tillväxt är den bästa fördelningspolitik vi kan åstadkomma.

Förste vice talmannen anmälde att Martin Nilsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson säger att vi inte förstår att tillväxt är bättre än motsatsen. Jo, det är klart att det är bättre att få en tredjedel av en hundralapp än hälften av en tia; man får ha druckit mycket starka drycker för att inte förstå det. Det är så enkelt, så det behöver vi inte diskutera.

Vi säger att vi skall ha tillväxt, men en uthållig tillväxt. Visst kan man skapa snabb tillväxt genom snabba skattesänkningar. Det är många länder som har gjort det och lyckats. Men de fick aldrig någon *uthållig* tillväxt – det är problemet.

Mycket konkret: Om man på världsmarknaden skall få ett bra pris på en Saab-bil kan man inte ordna det med skattesänkningar. 70 % av produktionskostnaden för en Saab 9000 bestäms på ritbordet. Det är inte skatterna som bestämmer priset på Saab-bilen på världsmarknaden. Det är på ritbordet, med ledningen av företaget och med produktionsmetoderna i företaget som man vinner produktiviteten, inte med skattesänkningar.

Kapitalskattesänkningar som ni genomfört har gynnat de bäst ställda. Det är klart att några av dem har flyttat hit. Det vore kanske trevligt om Kamp-rad flyttade tillbaka. Men å andra sidan har ju Ikea hela tiden legat kvar i Älmhult, och Älmhult har hela tiden legat kvar i Småland. Det viktigaste är ju var produktionen sker, inte var en och annan bor, även om det är trevligt om så många som möjligt bor i Sverige.

Grunden för tillväxt är att vi har bra utbildning, bra forskning, bra infrastruktur, goda och miljövänliga transporter. Vi skall ha balans i budgeten – det har ju ni ingen tanke på. Stram finanspolitik? 100 miljarder i budgetunderskott, det är inte stram finanspolitik. 120 miljarder blir det nog innan året är slut, om det stoppar med det.

Man behöver en bra fördelningspolitik. Har man ingen bra fördelningspolitik blir det spänningar i samhället, risk för arbetsmarknadskonflikter och

strejker. Det missgynnar produktiviteten. Att ha en bra fördelningspolitik är produktivt; rättvisa är något produktivt. Jag vill påstå att fördelningspolitik är en förutsättning för uthållig tillväxt. Det är det som ni har glömt, eftersom ni är ideologiska fångar i ett nyliberalt tänkande. Det innebär att ni inte ser saken som den egentligen är, utan ni har en ideologisk handbok. Vi i vänstern har lärt oss att det är mycket farligt att hålla sådana handböcker alltför hårt i handen. Det har vi verkligen lärt oss, och det är synd att ni skall behöva göra samma bittra erfarenhet.

Förhoppningsvis kommer ni snart att slippa det problemet; det är ju val om kort tid. Då skall vi på nytt kunna slå in på en väg med fördelningspolitik och uthållig tillväxt.

Anf. 60 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Lars Bäckström behöver inte vara orolig. Den sittande regeringen kommer att få förnyat förtroende vid nästa val. Jag har starka förhoppningar om att vi kommer att kunna fortsätta att driva en ekonomisk politik som är bra för landet, en ekonomisk politik som ger landet den tillväxt vi så väl behöver.

Lars Bäckström talar om en ökad produktivitet, och naturligtvis har varken jag eller regeringen någon annan uppfattning i det avseendet. Även detta är en mycket viktig faktor. Ökad produktivitet får man också genom förbättrad konkurrens och genom att det blir möjligt att konkurrera på något så när lika villkor. Vi har inte kunnat konkurrera med omvärlden på lika villkor på grund av att vi har ett mycket mycket högre skattetryck, och detta skattetryck har ju Lars Bäckströms parti tillsammans med Socialdemokraterna varit med om att driva upp under 80-talet. Vi har på så sätt haft världens högsta skattetryck.

Nu har den nya borgerliga regeringen, under dess korta tid vid makten, tagit ned skattetrycket. Av tekniska skäl är det en skillnad på 4–5 procentenheter, men av rena skatteskal är det ca 2 % lägre skattetryck som vår regering fram till nu – och förhoppningsvis genom riksdagens beslut om kompletteringspropositionen nästa vecka – har åstadkommit.

En effekt av detta har blivit ett ökat intresse för utländska satsningar i Sverige, och det har också givit en signal till de svenskar som av skatteskal har tvingats utanför landet att åter komma tillbaka. Detta har den nya regeringen åstadkommit, och det tycker jag är väldigt bra. Ni har inte ett förslag i den riktningen, att förslag som innebär att ni välkomnar dessa svenskar tillbaka. Snarare vill ni höja skatterna, med följd att investeringarna sker utanför landet i stället och inte ger de nya jobb och skapar den tillväxt som Sverige så väl behöver.

Anf. 61 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är riktigt att Sverige har ett högt skattetryck. Det måste ett land med ett i hög grad utbyggt välfärdssystem ha, om man inte vill lånefinansiera välfärden. Ute i Europa har man underbalanserat sina budgetar och på så sätt undvikit ett högt skattetryck. Men nu visar det sig att man måste bort från det, och vi ser därför nu en gradvis höjning av det europeiska skatteuttaget.

Vi har också i Sverige haft en stor andel äldre, som har gjort att vi har varit tvungna att ha ett högt skatteuttag. Även detta förändras nu ute i Europa, och därför höjer man skatten. Vi går mot en större likhet i det avseendet.

Det höga svenska skatteuttaget har emellertid inte skett på kapital eller på företag, utan det har faktiskt skett på hushållen, på löntagarna, genom breda mervärdeskatter och en ganska hög inkomstbeskattning. Det är ju på hushållen man har tagit ut detta, inte på kapital och företag.

Vi säger att man skall undvika ett onödigt högt skatteuttag. En bra fördelningspolitik minskar behovet av transfereringar och bidrag, och då kan man minska de skatter som annars behövs för att finansiera de bidragen. Fördelningspolitik innebär en möjlighet att minska skatteuttaget, en möjlighet som ni förbiser.

En uthållig tillväxt innebär också en möjlighet att minska skatteuttaget. Men när ni sänker skatterna skapar ni bara hål i statsbudgeten, och det är produktivitetshämmande, det höjer ränteläget och gör det svårt för bl.a. småföretag att investera. Därför är er budgetpolitik tillväxthämmande.

LO:s utredning visar att ett löntagarhushåll genom er politik har förlorat mellan 2 600 och 3 200 kr. Men ett kapitalägarhushåll har vunnit 5 400, ett småföretagarhushåll har vunnit ca 2 000, och ett hushåll som har inkomster på över 450 000 har vunnit över 22 000. Det är klart att er politik har varit bra och tillväxtfrämjande för de här grupperna, men för de andra grupperna är det tillväxthämmande när det uppstår sådana fördelningspolitiska spänningar i samhället. Det leder till lönekonflikter, och det leder till allmänna problem på många andra områden. Detta är inte bra för stabiliteten i ett samhälle.

Återigen om produktiviteten. Tag Saab-fallet en gång till. Man såg att instrumentpanelen på en Saab 900 tidigare satt fast med 37 olika muttrar och skruvar medan man för motsvarande japanska bil använder tre. Då är det alltså inte skatterna som är orsaken till att Saaben blir dyr på marknaden, utan det är sättet att producera. Detta problem vill vissa personer lösa genom en sänkning av företagsbeskattningen. I stället säger vi: Utveckla produktiviteten på företagsgolven. Ge de anställda bättre möjlighet att påverka sin arbetssituation, så att de får enklare produkter att producera. Då skapar vi konkurrenskraft.

Vi skapar inte tillväxt genom att försöka konkurrera med Monaco och Liechtenstein. Vi kan aldrig konkurrera med dem. Det kommer alltid att vara lönsammare för en rik person att bo i Monaco eller Liechtenstein än i Sverige. Skall vi försöka konkurrera med de länderna om att dra till oss rika personer får vi sätta skattesatserna till noll. Men det är ingen väg som leder till uthållig tillväxt.

Anf. 62 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Hela regeringens politik formas ju till att vi skall få en tillväxt i vårt land, Lars Bäckström. I det sammanhanget har skattesänkningar en viss betydelse, och utbyggnaden av infrastrukturen har en stor betydelse. Även utbildningen är i detta sammanhang viktig. Det gäller för oss att se till att få en bättre, högre kvalitet på utbildningen, och vi lägger fram det ena förslaget efter det andra som skall ge detta resultat. Det är genom satsningen

på utbildningen som vi skall få bättre tekniker, som kan producera Saab-bilen på ett billigare och snabbare sätt.

Jag tror att även Lars Bäckström var med vid besöket på Volvo i Uddevalla. Vi fick där från företagsledningens sida just den signalen, att bättre utbildning ger ökad produktivitet. Besöket ägde rum under den socialdemokratiska regeringsperioden, och företagsledningen var inte nöjd. Nu får man signaler från regeringen om att vi vill åstadkomma en förändring även i det avssendat.

Sett historiskt kan man ju också konstatera att ökad tillväxt har gett oss en bättre fördelningspolitik i Sverige. Det påståendet måste väl även Lars Bäckström nicka bifall till? Jag ser nu att han gör det.

Därmed vill jag inte förlänga debatten, utan jag slutar med detta. Tack!

Anf. 63 ULF ERIKSSON (nyd):

Herr talman! När det gäller Ny demokrati och skattepolitik gäller liksom i fråga om övriga politiska frågor att vi ej är upplåsta vid något block. Vi ser till sakfrågorna i första hand.

Det gjordes tidigare jämförelser med ett lapptäcke. Det blir ju så i politiken att man får ge och ta, och i det långa loppet kan det då ibland uppstå ett sådant lapptäcke. Det är naturligtvis att föredra att så enkla regler som möjligt gäller i skattesystemet, och vi arbetar givetvis för att förenkla skattesystemet.

Beträffande kapitalbeskattningen bör denna sänkas för att gynna företagen och därmed hjälpa till att bidra till att skapa sysselsättning och välfärd för medborgarna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 18 §.)

15 § Tulltaxelagen, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU34 Tulltaxelagen, m.m. (prop. 1991/92:162).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

16 § Anslagen till skatteförvaltningen, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU35 Anslagen till skatteförvaltningen, m.m. (prop. 1991/92:150 delvis).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Tullagen, vissa
skattefrågor*

17 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU28 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 18 §.)

18 § Förläggningskostnader m.m. budgetåret 1992/93

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1991/92:SfU16 Förläggningskostnader m.m. budgetåret 1992/93 (prop.
1991/92:100 delvis och 1991/92:150 delvis).

Anf. 64 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Det i budgetpropositionen begärda anslaget till förläggningsverksamhet utgick från ett genomsnittligt behov av 13 850 förläggningsplatser och ett årligt antal asylsökande om ca 30 000 personer. Mot bakgrund av den osäkerhet om utvecklingen som rådde på grund av asyltillströmningen har statsrådet återkommit i kompletteringspropositionen.

Som vi alla vet är det krig i Jugoslavien, och huvuddelen av de asylsökande som strömmar in i Sverige kommer därifrån. Dagligen kan vi via TV-nyheterna konstatera vilken förödelse och vilket lidande som drabbar civilbefolkningen. Ingen kan väl med berätt mod hävda att den rännil av flyktingar som söker sig till Sverige enbart är ekonomiska flyktingar från det tidigare Jugoslavien? På grund av situationen är Sverige skyldigt att ta emot dessa människor. Hur länge konflikten kommer att vara och vilken omfattning den får blir avgörande för hur många förläggningsplatser som måste uppbringas åt de drabbade som flyr undan krig och nöd.

I kompletteringspropositionen anges att 32 500 personer fanns på förläggning när propositionen skrevs, och siffran har inte blivit lägre. Större delen av dessa är flyktingar från Jugoslavien, och det skall ställas mot den miljon flyktingar som lämnat Jugoslavien.

Herr talman! Den nyinrättade utlänningsnämnden, som började sin uppbyggnad den 1 januari 1992, har utöver 60 tjänster fått ytterligare 40 tjänster. Dessutom aviserar regeringen ett tillskott av ytterligare 60 tjänster.

Nämnden beräknades få ta över en ärendebalans på ca 5 800 ärenden. När det stod klart att ärendebalansen var 9 200 ärenden, som huvudsakligen ärvdes från den socialdemokratiska regeringen, konstaterade statsrådet att situationen var oacceptabel, och därför anvisades ytterligare medel.

Utöver den personal som skall rekryteras och utbildas, bl.a. när det gäller länderkunskaper, skall flera domare och lekmannarepresentanter rekryteras. Dessutom kräver såväl regering som riksdag och den allmänna opinionen att nämnden snarast skall beta av den enorma ärendebalansen.

Statsrådet har också i en interpellationsdebatt hävdad att hon följer ut-

vecklingen med noggrannhet och att regeringen är beredd att anslå ytterligare medel till flera handläggare.

Den arbetsbelastning som nämnden har med inskolning och utbildning av nya handläggare samt ambitionen att snarast komma upp i stora mängder avgjorda ärenden innebär att nämnden för närvarande inte kan rekrytera fler handläggare utan att spoliera utrednings- och beslutsverksamheten.

Herr talman! Två motioner har väckts med anledning av denna proposition. Socialdemokraterna vill anvisa ytterligare 46,5 miljoner till utlänningsnämnden. I sin motion riktar de kritik mot regeringen: "Konsekvenserna av regeringens sätt att pressa fram ikraftträdandet har visat sig vara mycket negativa, både för den asylsökande och för statsutgifterna. All erfarenhet visar att det tar tid innan en ny organisation kan fungera fullt ut."

Ni socialdemokrater, som nu har denna erfarenhet, borde väl i konsekvensens namn inse att nämnden behöver lugn och ro för att introducera och utbilda de handläggare som redan rekryterats. Att i ett uppbyggnadsskede tillföra ytterligare lika många handläggare som i dag står till nämndens förfogande måste väl med socialdemokratisk argumentation vara förödande för möjligheterna att avgöra ett stort antal ärenden.

I er motion hävdar ni också att förlägningskostnaderna kan sänkas med 857 miljoner och att det går att ta bort 8 000 förlägningsplatser. Eftersom förläggningarna aldrig tidigare varit så ansträngda vill jag fråga hur ni har tänkt er att detta skall gå till.

Låt mig också fråga under vilken tidsperiod dessa 8 000 ärenden skall avgöras och hur lång tid ni tror att det tar att rekrytera alla dessa nya handläggare. Kammarrens ledamöter är säkert intresserade av när nämnden kan vara i full beslutskapacitet om era förslag genomförs.

På en fråga som jag tidigare ställt har ni svarat att kostnaderna för dem som får uppehållstillstånd inte är avdragna från de besparingar som ni gjort. Hur skall ni då finansiera deras vistelse ute i kommunerna när de har fått sitt uppehållstillstånd?

Mot bakgrund av att ni anser att flyktinghandläggningen är så enkel blir min fråga: Varför har ni i regeringsställning inte rekryterat alla dessa handläggare? Varför har ni låtit flyktingarna vänta i årtal, när lösningen var så enkel?

Herr talman! Sanningen är att den socialdemokratiska budgeten behövde denna besparing på förlägningskostnaderna, och därför gjorde man detta klipp, utan tanke på att hela karusellen är orealistisk, banal och befängd. Och detta vet självfallet de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet.

Eftersom det hela inte handlar om utlänningsnämndens bästa och dess möjligheter att snabbast möjligt komma i full sving, som en viss partiledare uttrycker det, borde denne själv och den förre finansministern ha undertecknat motionen. Siffrorna i den socialdemokratiska budgeten är nämligen enbart luftsiffror. Min reflexion måste också bli: Är hela den socialdemokratiska budgeten så ihålig och fylld av luftsiffror framstår det stora oppositionspartiets ekonomiska politik som en enda stor bluff.

Herr talman! Socialdemokraterna har fått majoritet i utskottet. Jag vill citera några rader ur denna majoritets förslag: "Härigenom tillgodoses också

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Förlägningskostnader m.m. budget-
året 1992/93*

i huvudsak motion Fi42 yrkande 3.” Detta betyder på vanlig svenska att Ny demokratis yrkande tillgodoses, inte enbart i huvudsak utan helt och fullt.

Socialdemokratin har hamnat i ett sällskap som enbart späder på den negativa flyktingdebatten. Det spelar tydligen ingen roll att Birgitta Dahl i en kvällstidning har tagit avstånd från Ny demokrati – när det gäller att åstadkomma en förstärkning av den egna budgeten spelar sällskapet mindre roll, trots att Socialdemokraterna borde ta avstånd från den flyktingpolitik som Ny demokrati vill föra.

Herr talman! Till betänkandet är fogad en reservation från den borgerliga gruppen. Vi delar helt statsrådets uppfattning att verksamheten i nämnden skall följas mycket noga och att de resurser som vid senare tillfälle bäst tjänar syftet med utlänningsnämndens verksamhet skall tillföras. Alla krafter skall sättas in för att ärendebalansen skall nedbringas. Ingen är betjänt av att människor väntar i förläggningar, men nämnden måste få den uppbyggnadstid som den behöver, som Socialdemokraterna också påpekat i sin motion. Detta innebär att mycket stora krav ställs på nämndens verksamhet från vår sida.

Låt mig också återigen påminna om att förläggningarna är överfulla av asylsökande från Jugoslavien, vilkas ärenden för närvarande inte behandlas. Att i detta läge ta bort 8 000 förläggningsplatser är orealistiskt.

Herr talman! Detta ärende kräver riksdagens fulla stöd, och jag tror mig finna en majoritet för den nyanserade och balanserade linje som reservationen innebär. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 65 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Detta är en ganska märklig – för att inte säga historisk – upplevelse. Jag tror att det är första gången som jag slipper höra Folkpartiets representant från talarstolen kräva ytterligare resurser för att förkorta handläggningstiderna. Trots att ni vet hur situationen är och hur den kommer att bli under sensommaren och hösten har ni inga förslag att komma med, utan ni vill låta det vara som det är.

Ni tycker att utlänningsnämnden skall få en lugn uppbyggnadstid. Tänk, det tyckte vi också, så därför föreslog vi i vår proposition, som ni senare drog tillbaka, att utlänningsnämnden skulle inrättas först från den 1 juli. Men ni hade så bråttom att ni forcerade fram beslutet att gälla från den 1 januari, trots att beslutet inte fattades i kammaren förrän den 4 december.

Att säga att nämnden skall få sin tid, det är nog att ta i för mycket.

Vi har väckt en motion. Ny demokrati har också väckt en motion. Om Ny demokrati väljer att stödja vår motion då är det, enligt Sigge Godin, något konstigt och suspekt. Men när Ny demokrati stöder regeringens förslag är det helt okej.

Herr talman! Lång väntan på besked och långa handläggningstider är inte bra för någon, inte för den asylsökande och inte för samhället.

Vi har sedan invandrarverkets omorganisation trädde i kraft 1989 haft flaskhalsar på olika nivåer som har gjort att handläggningstiderna har blivit onödigt långa.

Först var det polisen som inte hade tillräckligt med utredningsresurser.

När polisen sedan fick förstärkningar hann inte invandrarverkets handläggare med.

Riksdagen beviljade då i olika omgångar medel till handläggare, så att väntetiden kunde förkortas.

Nu har utlänningsnämnden inrättats, som förutom att befria regeringen från asylärenden också har som syfte att förkorta handläggningstiderna.

Förslaget om att inrätta en utlänningsnämnd är ursprungligen ett socialdemokratiskt förslag. Vi tycker att det är bra att nämnden har inrättats. Vår kritik gäller regeringens sätt att pressa fram startpunkten.

Förslaget behandlades i riksdagen den 4 december, och den nya instansordningen skulle börja gälla från den 1 januari.

Det är naturligtvis omöjligt att få en ny organisation att fungera på så kort tid. Det visade sig också. Få beslut kunde fattas. Datasystemet fungerade inte. Besluten fick expedieras manuellt. Nämnden hade inga egna lokaler. Det är först nu som man håller på att flytta in i egna arbetslokaler. Inget klander skall naturligtvis falla på personalen. Den gör så gott den kan under dessa omständigheter.

Men det säger sig självt att antalet ärenden ökar oroväckande när man fattar så få beslut. Som en följd därav ökar också kostnaderna för förläggningsverksamheten.

Precis som det sägs i kompletteringspropositionen är behovet av förläggningsplatser kopplat till den tid som det tar för en asylsökande att få besked på sin ansökan från invandrarverket eller från utlänningsnämnden. I dag överklagar nästan alla som har fått ett negativt besked.

I dag finns det ca 9 000 ärenden hos utlänningsnämnden, varav drygt 7 000 är asylärenden. Då gäller det inte de asylsökande från Jugoslavien. Det är alltså ca 15 000 människor som väntar på besked. Många har väntat länge, med all den oro och ångest som långa väntetider för med sig. Många mår också dåligt.

Enligt generaldirektören för utlänningsnämnden beräknas nämnden inte förrän i september komma upp i en kapacitet på 300 beslut i veckan.

Från invandrarverket till utlänningsnämnden kommer, lågt räknat, 1 000–1 200 ärenden i månaden. Det är då inte så svårt att räkna ut att om inga åtgärder vidtas, kommer antalet ärenden hela tiden att öka, och nämnden kommer aldrig att få ned ärendebalansen.

Förutom allt mänskligt lidande åsamkas också samhället stora kostnader. Jag tycker att all erfarenhet visar att det enda sättet att förkorta väntetiderna är att man ser till att det finns ett tillräckligt stort antal handläggare. Det gällde hos polisen, det gällde hos invandrarverket, och det måste också gälla hos utlänningsnämnden. Det finns inget annat sätt.

Därför föreslår vi att handläggningsskapaciteten hos utlänningsnämnden kraftigt förstärks.

Det finns, enligt uppgift, inte någon planering eller beredskap hos utlänningsnämnden för hur man skall klara situationen när invandrarverket under sensommaren måste börja fatta beslut som gäller asylsökande från f.d. Jugoslavien. All tidigare erfarenhet tyder på att de som får ett negativt besked kommer att överklaga.

Statsrådet beräknar för nästa budgetår ett tillskott på 12,5 miljoner men

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Förläggningskostnader m.m. budgetåret 1992/93

begär inte medlen nu utan har för avsikt att återkomma senare i tilläggsbudget I.

I vår motion, som har fått majoritet i utskottet, säger vi att utlänningsnämnden, som situationen nu är, måste kraftigt förstärkas. Vi föreslår därför en ökning på handläggsidan med 46,5 miljoner.

Om utlänningsnämnden kan ge snabbare besked, frigörs också förläggningsplatser. De som får uppehållstillstånd får en kommunplats. Andra lämnar landet.

Det går alltså att göra en besparing på förläggningssidan. Vi räknar med en minskning på anslaget förläggningskostnader med 857 miljoner. Det innebär en minskning med ca 8 000 förläggningsplatser.

Det sammanlagda resultatet blir positivt både för den det berör – den asylsökande – och för samhällsekonomin.

Regeringspartierna har reserverat sig mot förslaget med motiveringen att om extra resurser tillförs, kommer nämndens arbete att fördröjas genom att man måste rekrytera och utbilda personal.

Hur man än gör finns det naturligtvis en risk att arbetet fördröjs. Men om man gör en kraftig förstärkning när det gäller handläggare på en gång, slipper man de nackdelar som uppstår om man rekryterar personal i olika omgångar och vid olika tillfällen. För de väntande människornas skull behövs kraftiga åtgärder nu.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 66 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Utlänningsnämnden har rekryterat alla handläggare som man orkar med att rekrytera, och man håller på att utbilda dem på det sätt man anser lämpligt.

Enligt utlänningsnämndens chef kommer man inte upp i full beslutskapacitet förrän i september, säger Maud Björnemalm. Hur lång tid kommer det då att ta att skola in ytterligare lika många handläggare som man har i dag? Detta är en orimlig situation.

Socialdemokraterna har ju ständigt velat kalla människor till utskottet för att få ställa frågor till dem om både det ena och det andra ärendet. Därför förvånar det mig att Socialdemokraterna inte bad att chefen för utlänningsnämnden skulle komma tillbaka när det gäller denna fråga för att förklara hur han ser på att öka antalet handläggare i den omfattning som Socialdemokraterna vill.

Detta är alltså en fullständigt orimlig situation som utlänningsnämnden ställs inför. Vilka drabbar detta? I första hand drabbar det personalen, men det drabbar även alla de människor som väntar i förläggningarna. Detta fungerar alltså inte i praktiken.

Jag vill gärna ställa ytterligare några frågor till Maud Björnemalm. Hur skall det gå till att ta bort dessa 8 000 förläggningsplatser? Hur lång tid tar det innan man får full effektivitet med ert förslag? Varifrån tar ni de medel som behövs för att täcka kostnaderna ute i kommunerna för de flyktingar som får uppehållstillstånd? Om ni hade velat vara seriösa hade det varit rimligt att ni hade dragit av den summan i era beräkningar. Men det tyckte ni

tydiligen inte var meningsfullt. I hela denna karusell förvånar det mig att ni över huvud taget kan föreslå dessa gigantiska summor och tro att detta är verklighet. Det är rimligt att få svar på dessa frågor.

Jag känner dessutom ett visst medlidande med Maud Björnemalm, som sitter i invandrarverkets styrelse och kan dessa frågor mycket bättre än jag. Ändå måste hon föra denna debatt som är fullständigt befängd. Det är inte en debatt om utlänningsnämnden och flyktingfrågorna, utan det är en ekonomisk debatt som handlar om hur ni skall få er budget att gå ihop. Vi borde väl rimligen hålla oss för goda för att diskutera de frågorna, när vi har så svåra frågor att lösa när det gäller själva flyktingverksamheten.

I början av sitt anförande ifrågasatte Maud Björnemalm att vi kritiserade samverkan med Ny demokrati. Jag trodde att det var en världsvid skillnad mellan er socialdemokrater och Ny demokrati i flyktingfrågan, men det är tydligen inte så. Ni delar Ny demokratis uppfattning, att man kan göra på detta enkla sätt, och det fungerar inte.

Anf. 67 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Som jag sade tidigare, är det ganska märkligt att höra en folktopartist försvara systemet med långa handläggningstider och att människor skall sitta månad efter månad på flyktingförläggningarna och vänta på besked. Jag vill gärna påminna Sigge Godin om att Folkpartiet har varit med om att under en högkonjunktur bevilja invandrarverket 60 miljoner för extra handläggarresurser, och då var det inte tal om hur man skulle kunna rekrytera dessa människor, om det fanns någon möjlighet att göra det, utan då ställdes hela tiden kravet att handläggningstiderna skulle förkortas.

När ni nu har ställt till det på det här viset med utlänningsnämnden, genom att forcera fram beslutet, är vi villiga att bidra till en förstärkning på handläggsidan.

Det är inte helt säkert, Sigge Godin, att alla de 8 000 människor som har överklagat de negativa besluten till utlänningsnämnden får uppehållstillstånd i Sverige och kommer ut i kommunerna, utan många kommer säkert att få lämna landet. Men även om en stor del på grund av långa handläggningstider skulle få uppehållstillstånd i Sverige finns det i dag en stor beredskap ute i kommunerna att ta emot flyktingar med uppehållstillstånd.

Jag utgick från att Sigge Godin hade läst vår motion och Ny demokratis motion. Om han har gjort det vet han att det är stor skillnad mellan motionerna. Vi kan inte hindra någon att stödja vår motion. Det är dåligt av Sigge Godin att försöka få det att verka suspekt att andra partier stödjer vår motion.

Anf. 68 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Jag har ställt ett antal frågor till Maud Björnemalm om vad det blir för effekt av de satsningar som Socialdemokraterna föreslår. Det är skäl att redovisa svaren nu, för det är det som debatten handlar om. Vad kommer att hända om ni genomför det förslag som ni lägger fram?

I betänkandet står det att statsrådet följer utvecklingen mycket noga och att regeringen är beredd att skjuta till mer pengar till handläggare när utlänningsnämnden orkar ta emot fler handläggare och skola in dem så att de kan

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Förläggningskostnader m.m. budgetåret 1992/93

fungera i den löpande beslutsverksamheten. Men tydligen är det inte intressant att vi vill gå den skonsamma vägen för utlänningsnämnden för att den skall kunna fatta beslut om stora volymer och se till att människor får besked.

Jag har inte sagt att det kommer att bli positivt beslut i alla de 8 000 ärendena, men det blir det för en viss procentandel. Jag kommer inte ihåg exakt vad som redovisades i utskottet om hur många människor som får stanna när de har överklagat. Man borde rimligen kunna förvänta sig att ni hade dragit av den kostnaden, som kommunerna måste ta. Det handlar om någon form av försöksanslag. Om det kommer tillräckligt många flyktingar måste man se till att det finns pengar, mottagningsmöjligheter, osv. Det är ingenting som vi kan undandra oss, och därför kan ni göra det här klippet som jag talar om och i teorin rycka undan 8 000 platser. I praktiken går det inte att göra detta, och det är det som jag har reagerat på.

Maud Björnemalm vet dessutom att jag inte brukar delta i flyktingdebatter här i kammaren, då det inte är mitt ärende. Men jag blir upprörd när ni utnyttjar tillfället till att förstärka budgeten, genom att lägga fram ett sådant horribelt förslag och inte här i kammaren är beredda att redovisa vad som händer om ni får igenom ert förslag. Jag har ställt några frågor, och jag förväntar mig att kammaren får svar på dem.

Anf. 69 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Vad som händer om vi får igenom vårt förslag är att människor får ett snabbt besked om de får stanna eller om de skall lämna landet. Vad som också händer är att vi bringar ned kostnaderna för skattebetalarna.

Sigge Godin citerade statsrådet, och det kan jag också göra. Statsrådet har sagt: Varje ärende som får vänta längre än normalt kostar mycket pengar. Den månatliga merkostnaden för förläggningsvistelse som beror på lång väntan uppgick till mellan 90 och 100 milj.kr.

Det är ganska betänkligt när Folkpartiet, som i flyktingpolitiken vill gesken av att vara litet humanare och litet mera generöst än alla vi andra, talar om en skonsam väg för utlänningsnämnden. Vi socialdemokrater tänker på de asylsökande. Vi vill att de skall få ett snabbt besked om de får stanna i landet eller om de skall lämna Sverige.

Förste vice talmannen anmälde att Sigge Godin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 70 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Först skulle jag vilja bemöta Sigge Godins tal om dåligt sällskap. Ny demokrati är tydligen fortfarande pestsmittat enligt vissa aktörer i denna kammare.

Om vi först ser på u-hjälpen – som egentligen inte skall diskuteras här – är Sverige generösare än de stora länderna i Europa, som Italien, England, Tyskland och Frankrike. De ger ungefär en halv procent av BNP till u-hjälp, och Sveriges u-hjälp är närmare 1 % än en halv, kanske 0,8 %. Med internationella ögon sett är vi alltså mycket generösa.

Om vi jämför vår invandrapolitik med grannen Finlands ser vi att vi är

oerhört generösa. För 8–10 år sedan tog Finland emot något tiotal flyktingar. Det beror på vilka man jämför med. I denna kammare kanske vi är litet avvikande, men internationellt är vi mycket generösa.

Jag skulle först vilja säga någonting om några frågor där vi skiljer oss från de andra partierna. En av de frågorna är vår inställning till flyktingproblemet och hur stor andel av de asylsökande som är riktiga flyktingar och ej ekonomiska invandrare. I den förra flyktingdebatten framförde flera talare från Ny demokrati att ungefär 80 % av de asylsökande är ekonomiska invandrare. Vi blev mycket starkt bemötta av centerpartisten Rune Backlund, som fortsätter med angreppen mot oss i tidningen Dagen – som han tydligen har lätt att få in sina alster i, av någon anledning.

Det finns inga vetenskapliga undersökningar om att vare sig den ena eller den andra procentsiffran är riktig för Sverige. Vi vet inte hur många som är riktiga flyktingar och hur många som är ekonomiska invandrare.

I Tyskland och Danmark tittade man för några år sedan på det här, och man fann att 95–97 % av de asylsökande egentligen var ekonomiska invandrare. Läget i Jugoslavien kan ha ändrat på det. Jag bedömer att 80 % är en för låg andel – men jag vet inte mer än någon annan.

I Sverige har det varit tabu att titta på sådana här saker. Man får inte tala om det, man skall sopa allting under mattan. Jag frågade vid besöket på Carlslunds flyktingförläggning hur många procent som var ekonomiska invandrare. Jag pratade med en del poliser som hade hand om sådana här ärenden, men de hade inga siffror. Ingen hade tittat på det. Däremot upplyste de mig om att 60 % inte får asyl beviljad, och således är de inte riktiga flyktingar. De flesta i Sverige bedöms alltså vara ekonomiska invandrare.

I Norrköpings Tidningar den 18 januari i år framförde en föredragande vid utlänningsnämnden – jag vill inte nämna hennes namn, då det kanske inte är så bra för henne – följande:

Bara 2 % av dem som kommer till Sverige är förföljda, men detta säger aldrig någon. Ingen politiker vågar stå upp och säga det. Som bevis berättar hon om en iakttagelse som mycket ofta kan göras vid förhör med asylanterna. Det är vanligt att en hustru till en asylsökande, som tillfrågas om hennes man haft politiska problem i hemlandet, inte förstår vad man talar om.

Jag tycker att det är hög tid att titta på detta och lyfta fram det i ljuset. När man väl får fram den här siffran kommer vi att vara mycket mer överens än i dag.

Detta hände oss när vi diskuterade rasism med olika experter. Det visade sig att en mängd ledamöter hade olika fördomar om rasism. Jag vet att många tycker att Ny demokrati är om inte rasistiskt så i alla fall främlingsfientligt. Men enligt de vetenskapliga definitionerna är inte ens Sjöbopartiet främlingsfientligt. Det är bra att lyfta fram dessa frågor i ljuset och se dem på ett vetenskapligt sätt. Det finns forskare i Sverige som kan göra sådana sociologiska studier.

En annan fråga som skiljer Ny demokrati litet från de andra partierna är vår uppfattning om hur man bäst hjälper flyktingar.

Jag är personligen starkt för att hjälpa flyktingar. Jag är personligen engagerad i frågan om Tibetflyktingarna och försöker att hjälpa till på det sätt jag

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Förläggningskostnader m.m. budget-
året 1992/93*

kan. Jag är definitivt inte negativ till flyktingar. Däremot anser jag att sättet vi hjälper flyktingarna på är fel.

Vad är effekten av varje använd krona i Sverige när det gäller hjälpen till flyktingarna? Inom sjukvården, där jag arbetar, har vi s.k. cost-benefit-analyser. Inom detta område, som handlar om väldiga summor, har man inte tittat på detta. Jag har i alla fall inte sett någon enda analys av hur mycket nytta man får av satsade pengar.

Vi vet att varje ärende kostar ca 21 000 kr. i månaden enbart i kostnader för att hysa de aktuella personerna i en förläggning. Vi vet också att i många u-länder är den månatliga inkomsten för en familjeförsörjare 300–400 kr. i månaden. Var och en kan ju räkna ut var pengarna gör mest nytta.

I t.ex. Jugoslavien svälter inga människor. Det fick vi höra på morgonen i Ekot av en företrädare för det parti som anser sig vara det moraliskt mest högtstående i denna riksdag – det var Carl B. Hamilton som yttrade sig, och då måste det ju vara sant. Nöden är dock stor bland flyktingar på många andra håll i världen. Förra fredagen anlände t.ex. 22 000 flyktingar från Sudan till Kenya. Bland dem fanns 12 500 barn, som de senaste veckorna icke hade åkt buss, utan vandrat tiotals mil genom svår terräng. När de anlände till Kenya var de starkt undernärda och uttorkade. Enligt FN avlider tiotals flyktingar varje dag. Jag är övertygad om att våra pengar gör större nytta i liknande situationer än om vi satsar dem på våra flyktingförläggningar.

Vi kan inte ta emot all världens nödlidande människor i Sverige. Det är ett mycket dåligt sätt att hjälpa om man ser till flyktingproblemet i stort i världen.

Det är klart att det finns flyktingar, t.ex. FN-flyktingar, som vi skall ta emot. Där tycker jag att man skall öka intaget, men att flytta över 10 000 människor från Jugoslavien och ge dem asyl i Sverige tycker jag är fel.

Dessutom är det så att det inte pågår något krig i Kosovo, varifrån de flesta flyktingarna kommer. Dessa personer kommer att åka ut. I dag fick vi höra att invandrarverket bestämt att alla från Kroatien, 1 000 personer, nu skulle avvisas.

Inställningen till detta kommer att variera. Jag är övertygad om att även Folkpartiet så småningom kommer att inse att Kosovobarnen inte får stanna här. Det kommer kanske att ta litet tid, men om man följer lagar och förordningar blir slutresultatet att de inte får stanna.

En annan grupp flyktingar är de som kom från Tibet under 1960-talet. Det finns några hundra tusen i Indien och ett antal som jag inte känner till i Nepal. I Nepal blir de förföljda och trakasserade på olika sätt. Jag fick häromdagen brev från organisationen där, som berättar om ordentlig förföljelse av dessa flyktinggrupper i Nepal.

I Indien har flyktingarna det bättre, men de har det mycket svårt ekonomiskt. Vad har Sverige, detta världens samvete, gjort för dem? Vi har gett dem 3 milj. kr. totalt under alla år. Jämför detta med 10 miljarder i 1990 års penningvärde till Vietnam. Det är 3 300 gånger mer till Vietnam än till dessa tibetaner i Indien. Dessa personer har fått lika mycket pengar som tolv ärenden under ett år i Sverige; det torde omfatta 25–35 personer.

Ni förstår vilken orimligt dålig effekt vi får på våra satsade pengar. Nog om detta.

Så till utlänningsnämnden. Dess chef Fischerström var kallad till socialförsäkringsutskottet för en utfrågning. Jag frågade honom hur mycket övertid som han beordrat personalen med tanke på denna krissituation. Han sade: Jag har icke beordrat någon övertid för min personal, och jag kommer inte att göra det.

Det är ganska märkligt av en företrädare för en sådan nämnd. Med denna inställning är Fischerström definitivt inte rätt man på rätt plats. Möjligen är han rätt man på fel plats, men jag kan inte utesluta att han är fel man på fel plats.

Jag tycker att invandrarministern, som tyvärr inte är här i dag, skall hålla ett bättre öga på utlänningsnämndens verksamhet. Kunskapen om ärendebalansen tycks inte vara särskilt stor inom departementet. Jag ringde i går för att försöka få fram hur många ärenden som väntar och hur dessa ärenden handläggs, men jag fick inte något svar. Jag anser därför att det är väsentligt att utlänningsnämnden förstärks med ytterligare resurser för att därmed förkorta handläggningstiderna.

Jag tycker att Henning Sjöströms förslag att anställa t.ex. 100 advokater på kort tid för att beta av dessa ärenden är bra. Man behöver inte ha handläggare av klassisk typ.

Jag tycker att det på detta område verkligen behövs gosselynn, hoppfull håg och fantasi.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Anf. 71 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Såväl vi som har reserverat oss till utskottets hemställan i detta betänkande som regeringen följer självklart denna fråga med största uppmärksamhet och kommer att se till att utlänningsnämnden får pengar till fler handläggare, om de kan ta emot dem, så att det blir en effektiv, bra och snabb handläggning, så att alla dessa människor snarast möjligt får svar. Det är dit vi syftar. Vi tror inte på det som Socialdemokraterna och Ny demokrati ägnar sig åt, att med luftsfiffror försöka lösa detta problem.

Ny demokrati är faktiskt i denna fråga en främmande fågel i Sveriges politiska liv. Jag förstår att ni tycker att det är angenämt att ni i denna fråga kan alliera er med Socialdemokraterna. Då får ni från ert håll bekräftat att ni kanske har något berättigande även i den här frågan.

Men jag blev litet förvånad. Även nu säger Leif Bergdahl att det är ekonomiska flyktingar som kommer till Sverige och att man i stället borde ägna sig åt andra människor ute i världen.

Nu är det faktiskt förläggningsfrågorna vi diskuterar. Vi diskuterar vad vi skall göra av alla de jugoslaver som kommer hit. De är ändå relativt få i jämförelse med den miljon eller flera som flyr från krig och förödelse i Jugoslavien.

Vi kan bortse ifrån huruvida de är ekonomiska flyktingar eller inte. De behöver skydd under den tid det är krig där borta. Vi skall utreda ärendena, och förmodligen får de allra flesta åka tillbaka när det blir lugn och ro i deras hemland. På den punkten har vi inga delade meningar, men dessa människor måste ha tak över huvudet medan de är här.

Jag ställer samma frågor till Leif Bergdahl som jag ställde till Maud Björ-

nemalm, eftersom hon inte besvarade dem och ni är överens om skrivningen: Hur skall ni bära er åt för att avskaffa 8 000 förläggningsplatser när det är kris redan i dag? Hur lång tid tar det innan utlänningsnämnden kommer i gång och kan fatta många och riktiga beslut enligt ert förslag? Var tar ni de pengar som kommunerna behöver till dem som får bifall och som flyttas ut i kommunerna?

Det är viktigt att kammaren får svar på dessa frågor. Men det är tydligen inte intressant att diskutera dessa frågor. Man vill ut i världen, helst så långt bort som möjligt. I stället borde man se på den situation som utlänningsnämnden har i dag. Det gäller också att se till att det finns tak över huvudet för de människor som kommer hit och som har flytt på grund av krig, huvudsakligen från Jugoslavien.

Jag behöver svar på dessa frågor. Jag tror att kammaren är intresserad av det.

Anf. 72 LEIF BERGDAHL (nyd) replik:

Herr talman! Jag skulle önska att jag hade tillgång till fler siffror och annan information om dessa saker. I går försökte jag ringa utlänningsnämnden. Det slutade med att jag kopplades runt som en jojo mellan olika instanser utan att få ett vettigt besked. Till sist kopplade den vänliga dam som jag talade med mig till växeln. Men då kom beskedet: Oj, växeln har också gått sönder.

Så går det till hos utlänningsnämnden. Man får inga siffror eller annat material därifrån.

Hur skulle man kunna lösa det aktuella problemet? Jo, det viktiga är att göra som man gjorde med kroaterna. Det handlar alltså om att avvisa Kosovoalbanerna. De kommer inte från en krigszon. Visserligen är det synd om dem. De lär vara undernärda osv. Men någon krigszon kommer de, som sagt, inte från. Därför måste man snabbt ta ställning och avvisa de här personerna – naturligtvis med vissa undantag. På det sättet kan mycket pengar sparas.

Anf. 73 SIGGE GODIN (fp) replik:

Herr talman! Jag ställde tre frågor till Leif Bergdahl:

1. Hur skall ni bära er åt för att ta bort 8 000 förläggningsplatser? I dag råder det ju brist på förläggningsplatser.

2. Hur lång tid tar det med ert förslag innan utlänningsnämnden når full kapacitet? På utlänningsnämnden hävdar man att man för närvarande inte orkar med att skola in fler handläggare. Det arbetet måste tas i tur och ordning.

3. På vilket sätt skall ni finansiera vistelsen här för dem som får uppehållstillstånd och som flyttar ut till kommunerna?

Dessa tre mycket enkla frågor har jag upprepat under hela den här debatten. Men ingen av er behagar svara på mina frågor. Därför tycker jag att det är tämligen ointressant om det förs en debatt i Sveriges riksdag eller inte. Ni vill tydligen ägna er åt andra frågor än dem som finns med på dagordningen.

Anf. 74 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Det är en försvinnande liten andel, Leif Bergdahl, av världens 17 miljoner flyktingar som kommer till Sverige. Dessutom är det när det gäller de människor som flyr från f.d. Jugoslavien bara en liten andel som kommer till vårt land.

För att vi skall kunna föra en seriös debatt här i kammaren om flyktingpolitiken tror jag att ni i Ny demokrati måste lära er vad FN-konventionen i detta sammanhang säger och vad som står i den svenska utlänningslagen.

Anf. 75 LIISA RULANDER (kds):

Herr talman! Vårt land har av tradition haft en generös inställning till flyktingpolitiken. Vi i kds anser att denna generositet står i överensstämmelse med den kristna broderskapstanken.

I många länder i världen är levnadsstandarden mycket lägre än den är i Sverige. Ändå får man ta emot en mycket större andel flyktingar än vad vi i vårt land får göra. Vår materiella standard är så hög att vi mycket väl kan ta emot ett betydande antal flyktingar. Det vore katastrofalt om vi försökte öka tillväxten i kombination med en minskning av vårt lands möjligheter att ta emot flyktingar. Det skulle rimma illa med vårt lands anspråk på att i olika internationella sammanhang vara det land som verkar för en större respekt för människovärdet och de mänskliga rättigheterna.

Därför upplever jag utskottets skrivning i betänkandet som något oegnomtänkt. Låt oss jämföra med ett lasarett där man beslutar att ta emot fler läkare, därför att man nyligen anställt nya utexaminerade läkare som behöver få längre tid på sig när det gäller att försöka hjälpa patienterna. Samtidigt fattas beslutet att detta lasarett skall läggas ner.

Den här jämförelsen haltar kanske något. Men tillvägagångssättet är det samma – om nu utskottets hemställan bifalles i dag. Jag tycker att det är litet grand av strutspolitik att, som det sägs i betänkandet, minska anslagen till förläggningarna. Vi måste ju först veta att antalet flyktingar som är på väg hit blir mindre, för var skall vi annars placera flyktingarna under den tid de är här? De måste ju ändå hit för att vända. De kan inte gärna återvända med vändande färja, tåg eller flyg. Det är sådant som utlänningsnämnden är till för och det är sådant som invandrarverket först skall besluta om. Under tiden måste de här människorna få en förläggningsplats någonstans.

Jag kan ha vissa synpunkter på utlänningsnämndens arbete. Det gläder mig att se att Birgit Friggebo är här. Kanske kan hon ge oss ytterligare information om hur det här arbetet fortskrider. Detta arbete har, som det sägs, inte riktigt kommit i gång. Därför förvånar det mig väldigt att vi nu skall tillsätta ytterligare personer, enligt utskottets begäran. Det skall alltså finnas ännu fler som inte kommer i gång med det här arbetet.

Man skriver mycket riktigt att det faktiskt kan bli så, att det här arbetet ytterligare försenas. Då kan vi definitivt inte dra ner på kostnaderna för förläggningarna.

Jag tycker att Maud Björnemalm motsade sig själv litet grand. Hon kritiserade ju dels medelsfördelningen, dels tidigare tillsättning av utlänningsnämnden. Men samtidigt föreslår Maud Björnemalm att vi snabbt skall tillsätta ytterligare människor i denna ännu icke fungerande utlänningsnämnd.

Prot. 1991/92:124

2 juni 1992

*Förläggningskostnader m.m. budget-
året 1992/93*

Ytterligare personer skall alltså läras upp. Ändå säger Maud Björnemalm att det gick för fort vid den förra tillsättningen. Jag tycker inte att det här resonemanget riktigt stämmer. Eller skall man kanske se detta som ett straff för att den nya regeringen var för snabb med att tillsätta utlänningsnämnden.

Enbart pengar till utlänningsnämnden kommer inte att innebära att det hela fungerar. Det är ett litet väl förenklat resonemang. Det måste ju till en fungerande administration, och regeringen har ju lagt fram ett förslag i det avseendet. Man kommer att se över dessa frågor, och man kommer också att vidta åtgärder.

Det är väldigt lätt att misstänkliggöra andras mål och motiv. Tänk om vi kunde lära oss att diskutera medlen för hur vi skall nå de mål som vi har satt upp. De som har satt upp andra mål får i så fall redovisa dessa. Men låt oss som har samma mål – nämligen att vi skall kunna ta emot flyktingar och att vi skall möjliggöra ett drägligt liv för dem under korta väntetider – åtminstone hålla oss till samtal om medlet i stället för att misstänkliggöra varandras mål!

Till Leif Bergdahl skulle jag vilja säga följande: Javisst, det handlar om 80 % ekonomiska flyktingar i, om jag minns rätt, Tyskland. Vidare finns det inte några vetenskapliga undersökningar av vilken sorts flyktingar det är som kommer hit. Ännu en gång vill jag poängtera att det som utlänningsnämnden och invandrarverket utreder är just vilka som är flyktingar enligt de bestämmelser som gäller för flyktingar i Sverige och naturligtvis också enligt FN-konventionen.

Vad vi i dag diskuterar är framför allt var flyktingarna skall vistas under väntetiden, under den tid som invandrarverket och utlänningsnämnden utreder de olika ärendena. Man må se på detta hur man vill, men det är detta som diskussionen och beslutet i dag handlar om. Var skall alltså flyktingarna vistas om vi drar ner på anslagen till flyktingförläggningarna just nu?

Herr talman! Jag har inget förslag, bara ett yrkande om bifall till den reservation som finns med här.

Inom parentes skulle jag vilja skicka med några ord om en broschyr som invandrarverket självt har gett ut och som handlar om flyktingmottagandet. Jag vill påminna om förläggningarnas betydelse. Neddragningar får inte ske så fort att människor hamnar i lägenheter utan att först ha fått vara på en förläggning. Det är nämligen oerhört viktigt för dem som kommer till Sverige att de först får komma till en förläggning. Jag skulle sammanfattningsvis beträffande målinriktningen för förläggningarna vilja läsa upp vad som sägs på några få rader i broschyren från statens invandrarverk om flyktingmottagandet:

”Under tiden på förläggningen får de asylsökande/flyktingarna information om det svenska samhället, vad det kommunala mottagandet innebär och om lokala förhållanden på orten.”

Mot denna bakgrund menar jag att det är oerhört viktigt att vi inte rationaliserar bort förläggningarna för tidigt.

Anf. 76 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Till Liisa Rulander vill jag säga att det faktiskt är 15 000 människor som väntar på besked från utlänningsnämnden. De människorna

har ingenting med Jugoslavien att göra. Det gäller människor som väntade långt innan det blev oroligt i Jugoslavien och som snabbt måste få besked.

Det är ganska rörande att höra representanter för regeringspartierna tala om hur de senare slår vakt om förläggningar och om att de asylsökande skall tillbringa en tid på förläggningar.

Tidigare har representanter för de olika partierna här i kammaren begärt förkortade handläggningstider, så att de asylsökande kan komma ut i kommunerna och därmed slipper vara ute på förläggningarna. Folkpartiet t.ex. har ju gett ut skriften Ut ur lägren. Men helt plötsligt har förläggningsverksamheten blivit oerhört betydelsefull.

Anf. 77 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Det var mycket trevligt att höra att Maud Björnemalm är rörd över det engagemang som vi visar här i kammaren i dag.

Kds har ju tidigare inte varit representerat i parlamentet. Därför är det väl på tiden att vi kommer med som en tyngd åt rätt håll. Jag hoppas att vi i fortsättningen verkligen kan titta på frågor som gäller vilka medel vi skall använda oss av för att kunna uppnå de mål som vi alla tydligen är överens om. Vår vilja att förkorta köerna och väntetiderna tror jag inte att någon betvivlar.

Anf. 78 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att Vänsterpartiet yrkar bifall till reservationen i socialförsäkringsutskottets betänkande 16.

Långa handläggningstider har aldrig varit bra, vare sig nu eller tidigare. Alla säger sig ju vara intresserade av korta handläggningstider och av bättre och billigare förläggningverksamhet, så även jag. Som bekant har jag i år lagt fram en del motionsförslag i dessa ärenden.

Samtidigt är jag emellertid realist nog att inse att man måste börja i rätt ände. Det går inte att föra bort pengar från förläggningverksamheten innan man har förändrat förutsättningarna och gjort omorganisationer möjliga. Dessutom har vi ett extremt läge när det gäller inströmningen av asylsökanden.

Socialdemokraterna och Ny demokrati säger sig i dag vilja ta bort pengar från förläggningverksamheten. Omskrivningen att man vill lägga en del av dessa pengar på utlänningsnämnden har ingen relevans, eftersom utlänningsnämnden är lovad alla de medel den kan omsätta. Vad det alltså handlar om är att ta bort pengar från förläggningverksamheten. Det är bara att konstatera detta.

Jag konstaterar att Socialdemokraterna har yrkat bifall till Ny demokratis motion.

Enligt de besked som jag har fått från nämnden har man under april månad för första gången kunnat fatta beslut i fler ärenden än man fått in.

När det gäller Kosovo och Kosovoalbanerna är det väldigt skrämmande att nödgas konstatera att Ny demokrati både i tidningsartiklar och här i kammaren talar om något som de uppenbarligen har så litet kunskap om. Det var nämligen händelserna i Kosovo som startade upplösningen av Jugoslavien. År 1981 sattes den jugoslaviska armén in mot demonstrationer, och år

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Förläggningskostnader m.m. budget-
året 1992/93*

1989 blossade det intifadainspirerade upproret upp. Vid båda dessa tillfällen krävdes det många människoliv.

Kosovo, som har en befolkning på 2 miljoner människor, varav 90 < % är albaner, styrs av serber som utgör blott 10 % av befolkningen. Sedan två år råder undantagslagar. Serbisk armé och serbiska säkerhetsstyrkor finns på plats, och vapen har delats ut till de civila serberna.

Albanerna har inte en chans att starta en väpnad konflikt, vilket vi skall vara glada över. Det är nämligen så att om ett krig utbryter ut i Kosovo, kommer det inte att hållas inom Kosovos gränser utan även Albanien, Makedonien, Grekland och Bulgarien kommer troligen att dras in, för att inte tala om "The dark horse" i det här sammanhanget, med stora intressen på Balkan, nämligen Turkiet.

Det öppna målet för serberna är att fördriva albanerna från Kosovo och inplantera serber, vilket är mycket väl uttalat. De som förmodligen närmast kommer i fråga är de ca 150 000 människor som har flytt från kriget i Kroatien.

Man kan naturligtvis hoppas att de europeiska länderna tillsammans kan hjälpa till att förändra situationen i dessa stater i det förra Jugoslavien.

Leif Bergdahl påpekade att om man frågar en hustru till en asylsökande, eller hans barn, vet de inte vad man talar om. I diktaturstater vet framför allt myndigheter, som säkerhetspolis, att en man aldrig kan tillåta sig vara så ovarsam att han delger sin familj vetskap om hans politiska aktiviteter. Det skulle i så fall vara världens lättaste sak att ta in familjemedlemmar för förhör och med hjälp av tortyr få information om vad mannen i fråga håller på med. Om vi har handläggare i Sverige som svävar i okunskap om de faktiska förhållanden som råder i de här länderna är det skrämmande.

Anf. 79 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Jag skulle vilja replikera i fråga om Kosovo och krig. Krig råder icke i Kosovo, och det vet vi mycket väl. Det vet även Berith Eriksson.

Den komplicerade situationen i vad gäller serber och Kosovoalbaner vill jag inte ta ställning till. Frågan gällde om det råder krig i de här områdena, som Sigge Godin påstod. Det råder icke för närvarande krig i Kosovoprovinsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande lagutskottets betänkanden 1991/92:LU37, LU28 och LU 39, näringsutskottets betänkanden 1991/92:NU26, NU30, NU32 och NU35, skatteutskottets betänkanden 1991/92:SkU30, SkU33, SkU34 och SkU35, justitieutskottets betänkande 1991/92:JuU28 samt socialförsäkringsutskottets betänkande 1991/92:SfU16.

Lagutskottets betänkande LU37

Mom. 1 (lönegarantins maximibelopp)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 125 för reservationen av Maj-Lis Lööw m.fl.

Mom. 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU28

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande LU39

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU26

Mom. 1 (sammansättningen av börsstyrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 127 för reservation 1 av Birgitta Johansson m.fl.

Mom. 2 (lag om börs- och clearingverksamhet i övrigt)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 126 för reservation 2 av Birgitta Johansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU30

Mom. 2 (storkraftnätets organisation)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 127 för reservationen av Birgitta Johansson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU32

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 13 för motion N55 av Rolf L. Nilson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (ombildning av stadshypoteksinstitutionen)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 127 för reservationen av Birgitta Johansson m.fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsuskottets betänkande NU35

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteuskottets betänkande SkU30

Mom. 3 (den allmänna inriktningen av företagsbeskattningen)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 11 för meningsyttringen av Lars Bäckström.

Mom. 4 (dubbelbeskattningen av aktieutdelningar)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 22 för reservation 2 av Peter Kling.

Mom. 6 (enskild näringsverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 127 för reservation 3 av Lars Hedfors m.fl.

Mom. 9 (obeskattad reservfond)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 23 för reservation 5 av Peter Kling.

Mom. 12 (förlust av pengar vid rån)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 23 för reservation 6 av Peter Kling.

Mom. 14 (nuvärdeavskrivning)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 21 för reservation 7 av Peter Kling.

Mom. 15 (konferenser, kurser och liknande)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 126 för reservation 8 av Lars Hedfors m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteuskottets betänkande SkU33

Mom. 1 (vinster i vinstsparandet)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 128 för reservationen av Lars Hedfors m.fl.

Utskottets hemställan bifölles.

Skatteutskottets betänkande SkU34

Utskottets hemställan bifölles.

Skatteutskottets betänkande SkU35

Utskottets hemställan bifölles.

Justitieutskottets betänkande JuU28

Utskottets hemställan bifölles.

Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU16

Reservationen av Gullan Lindblad m.fl. bifölles med 154 röster mot 142 för utskottets hemställan.

Britta Bjelle (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Meddelande om val samt om ändringar i kammarens sammanträdesplan

Anf. 80 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att val av en riksdagens ombudsman kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

Vidare får jag anmäla följande ändringar i kammarens sammanträdesplan:

Fredagen den 5 juni

Tiden för bordlägningsplenium är ändrad till kl. 13.00.

Onsdagen den 10 juni

Arbetsplenium börjar kl. 8.30.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, kulturutskottets betänkanden KrU28, KrU29 och KrU31 samt utbildningsutskottets betänkanden UbU24 och UbU27, medgav kammaren på förslag av förste vice talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

19 § Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993-1996 m.m.

Föredrogs
kulturutskottets betänkande

Anf. 81 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 2, 7, 8, 9 och 11.

Det beslut som riksdagen nu står inför innebär att man på ett allvarligt sätt går emot de tidigare beslut som är fattade av riksdagen – detta självfallet under förutsättning att riksdagen väljer att följa majoritetens förslag.

Vi socialdemokrater har utgått ifrån att överenskommelser, inte minst när det gäller så viktiga frågor som ytterst handlar om yttrandefriheten, skall respekteras. En enig riksdag fattade den 11 juni ett beslut om verksamheten inom Sveriges Radio. Vi drog upp riktlinjer och fastställde principer, och om detta var vi överens.

Så sent som den 6 februari i år svarade kulturministern på en fråga från mig här i kammaren att det är en självklarhet att överenskommelser som har träffats mellan partierna i denna fråga ligger fast och att därmed förslaget till nytt avtal för Sveriges Radio i huvudsak skulle utgå från beslutet den 11 juni. Några veckor senare, den 26 mars, fattade regeringen beslut om att lägga fram en proposition för riksdagen som på punkt efter punkt går rakt emot det som vi tidigare var överens om. Med förlov sagt vill jag påstå att kulturministern genom sitt yttrande den 6 februari förde riksdagen bakom ljuset.

Det har självfallet ett värde av stora mått att partierna är överens i denna fråga. Det har ett värde att eftersträva en bred lösning i denna fråga. Det har regeringen inte gjort.

Jag tror faktiskt också att en bred politisk samsyn är till nytta för programverksamheten inom public service-företagen. Det gynnar varken tittare eller lyssnare om de blir indragna i den partipolitiska träta som regeringen har startat.

Jag skall gå igenom några av punkterna i propositionen och också kommentera varför vi går emot den. Utgångspunkten är beslutet den 11 juni. I detta beslut sades att avtalsperioden skulle vara sex år med en kontrollstation efter tre år. Nu föreslås att avtalsperioden enbart skall vara fyra år.

Att man bestämde sig för sex år var ingen tillfällighet. En tidsmässig parallellitet kunde på det viset uppnås mellan koncessionstiden för TV 4, som omfattar sex år, och ett avtal med Sveriges Radio-koncernen. Dessutom innebär en kortare period, som regeringen nu föreslår, en större osäkerhet för verksamheten och planeringsförutsättningarna inom radiobolaget och Sveriges Television.

Man avser nu också att ta bort den kontrollstation efter tre år då man skulle se över den fortsatta finansieringen och pröva frågan om reklamfinansiering. Detta slår man helt undan benen på i propositionen.

I propositionen sägs vidare att moderbolaget skall avvecklas. Det hade beredningen som föregick den socialdemokratiska propositionen ingående diskussioner om. I ett slag sopar man nu undan det beslut som riksdagen fattade.

I gårdagens Expressen intervjuades koncernchefen för Sveriges Radio, Örjan Wallqvist. Om herr talman ursäktar vill jag citera vad han säger, näm-

ligen: "Jag är så förbannad." Vad är det han reagerar mot? Han reagerar mot det som han kallar för våldtäkten på Sveriges Radio. På frågan om regeringens innersta motiv för att avveckla koncernen och starta en eventuell hugg-sexa säger Örjan Wallqvist: "Det finns inte ens en ansats till konsekvensanalys i regeringens förslag. Varför vet jag inte. Kulturdepartementets 'tanke-smedja' har haft stängda dörrar." Så går det alltså till när man bereder ärenden i en demokrati. Örjan Wallqvist fortsätter: "Men jag antar att förslaget är första steget i en process som syftar till att desarmera och försvaga public service-verksamheten i 90-talets Sverige." Det är naturligtvis allvarliga påståenden som koncernchefen kommer med. Dess värre tror jag att det ligger en hel del i dem.

Ett moderbolag har en mycket viktig funktion gentemot statsmakterna. Det utgör ett filter och en dörrvakt gentemot statsmakterna. Detta filter försvinner nu, och det är inte bra för integriteten i public service-verksamheten.

Ägandet har vållat stor debatt. Birgit Friggebo kallar de ägare i Sveriges Radio-koncernen som har velat ta sig an den här frågan med stort allvar för gårdagens järntrianglar. Hon säger att de nu vaknar till liv och tror sig se sitt livs chans. Det är bara floskler och dumheter. De som fru Friggebo anklagar är de som har deltagit livligast i debatten. Det gäller företrädare för Svenska kyrkan, frikyrkorna, folkbildningsförbunden, fackföreningsrörelsen, nykterhetsrörelsen m.fl. organisationer. Peka på järntrianglarna som ser sitt livs chans!

Det förslag som regeringen lägger på riksdagens bord om en minskning av folkrörelsernas ägande och inrättande av t.ex. Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien leder till att man försöker sätta hembudsskyldigheten ur spel. Hembudet skall i stället riktas mot regeringen. Det är direkt obehagligt. Därigenom får regering carte blanche för att själv avgöra vilka ägare som skall plockas in. Dessutom minskas naturligtvis folkrörelsernas inflytande genom denna konstruktion.

Jag vill rekommendera kulturministern att läsa en promemoria som utskottet har tagit del av upprättad av Advokatbyrå Lagerlöf & Leman. I promemorian framförs mycket kritiska synpunkter på förfarandet från juridiska utgångspunkter. Lagstiftningen borde väl möjligen kunna intressera regeringen.

På en punkt får regeringen stryk av riksdagsmajoriteten – med all rätt. Den föreslår tvärt emot vad beredningen på sin tid var överens om att ett publikråd skall inrättas. Detta är en omöjlig konstruktion. Erfarenheterna från andra länder är dess värre inte speciellt upplyftande. Om en programmakare följer de ställningstaganden och uttalanden som görs av ett publikråd så ger han efter för påtryckning utifrån. Det bör han rimligen inte göra om han skall vara rädd om sin integritet. Om programmakaren inte följer uttalandena är publikrådet närmast meningslöst.

I regeringförslaget står också att minst 40 % av produktionen skall ligga utanför Stockholm. Detta är med förlov sagt märkligt. Det visar snarare på i vilken Stockholmskoncentrerad värld som regeringen lever i dessa avseenden. Redan i dag finns 50 % av produktionen ute i landet. Vi har strävat efter att produktion skall ske ute i landet. Landet skall över huvud taget fyllas med olika kulturella aktiviteter. Inte minst Centerpartiet har i olika sammanhang

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 – 1996*

varit förespråkare för den linjen. Jag biträder den linjen. Men det är förvånande att de centerpartistiska företrädarna här i riksdagen accepterar att man skall ha en programproduktion som till minst 40 % sker utanför Stockholm. Den socialdemokratiska linjen säger i stället att den nuvarande nivån på 50 % är att se som ett minimum. Skall man vara snäll kan man möjligen säga att 40 % inte är ett särskilt djärvt mål.

En annan fråga som har vållat mycket diskussion gäller nyhetsredaktionerna inom Sveriges Television. Det föreslås att det skall finnas tre självständiga nyhetsredaktioner – för kanal 1, TV 2 och text-TV. Detta är olyckligt ur flera synpunkter. Riksdagen har tidigare alltid varit överens om – det lades också fast i beslutet den 11 juni förra året – att Sveriges Television själv skall bestämma över sin egen inre organisation. Det skall man inte gå och peta i. Det finns då anledning att fråga vilka andra delar av organisationen som regeringen kan tänka sig att ändra i eftersom man här låser fast villkoren. Jag menar helt enkelt att Sveriges Televisions organisation i dessa avseenden inte skall kommenderas vare sig från riksdagsbänkarna eller från Rosenbad.

I ett pressmeddelande från Sveriges Television med anledning av en delrapport från nyhetsutredningen konstateras att antalet nyhetssändningar i kanal 1 och TV 2 inte skall minska. Man skall i stället pröva hur servicegraden kan öka. Man får således bättre nyheter. Man säger att bevakningen av vissa nyhetsområden skall öka. Det gäller främst Sverigebevakningen och utrikesbevakningen. Man kan ha spridda redaktioner över landet.

När det gäller Sverigebevakningen diskuteras exempelvis att man skall omfördela från Stockholm – här kan Centern lyssna speciellt – 8 milj.kr. till distriktens nyhetsredaktioner. Det innebär att mer av nyhetsbevakningen utifrån landet kan tillgodoses enligt den här utredningen.

Jag vill för min del inte ta ställning till hur Sveriges Televisions nyhetsredaktion skall se ut i det här sammanhanget, men jag vill med stor envishet hävda att det faktiskt är Sveriges Television som har privilegiet att fatta beslut om hur detta skall se ut.

Sammanfattningsvis, herr talman: Jag har yrkat bifall till de reservationer som jag nämnde inledningsvis, men jag står självfallet bakom samtliga motioner på vilka mitt namn finns. Jag hoppas verkligen att de som nu lyssnar på debatten tänker sig för en gång till inför det som man håller på att göra med public service-företaget Sveriges Radio. Jag riktar den uppmaningen framför allt till här i kammaren närvarande centerpartister.

Anf. 82 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Rubriken på mitt anförande lyder: Släpp etermedierna fria!

Ny demokrati vill ha en helt annan radio och TV än övriga partier i riksdagen. Vi vill ha en i ordets rätta bemärkelse fri radio och TV – en radio och TV som garanterar medborgarna full yttrandefrihet och opinionsbildning. Detta är för oss två av demokratins grundstenar. Vår radio och TV skall också i likhet med tidningarna vara befriade från politiker. Vi anser nämligen att etermediafolk i likhet med tidningsfolk är vuxna att klara sina uppgifter inom givna ramar – de behöver inte hållas i handen av regering, riksdag, TCO och andra folkrörelser, för att nämna några hjälpgummor.

Ny demokrati tycker illa om den socialdemokratiska etermediepolitiken, och vi tycker också illa om regeringens proposition om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993–1996. Vi kan konstatera att ni borgerlighetens företrädare är lika ivriga som Socialdemokraterna att styra och ställa i etermedia. Att styra och ställa betyder makt, men det är något som ni inte medger att ni vill ha.

Statsmakten har skaffat sig legitimitet genom att organisationer fungerar som aktieägare i Sveriges Radio AB. Denna aktieägarskärm mellan den statliga makten och etermedierna har någon mycket träffande karakteriserat som en potemkinkuliss. Vad de makthavande än säger är radio- och TV-verksamheten statsstyrd – det är staten som träffar avtal och svarar för finansieringen.

Jag skall i korta drag redogöra för Ny demokratis förslag till ny radio- och TV-politik. Det finns mera utförligt beskrivet i partimotionen Kr299 från allmänna motionstiden, med rubriken "Släpp etermedierna fria!".

I propositionen karakteriseras det nuvarande Sveriges Radio AB som en radio och TV i allmänhetens tjänst. Vi i Ny demokrati uppfattar detta som en omskrivning för en radio och TV i samhällets tjänst. Vi vill inte att staten skall äga radio och TV över huvud taget, utan vi vill ha en allmänhetens radio och TV – ägd av medborgarna i ett folkaktiebolag. Man kan tänka sig den modellen att alla anställda i Sveriges Radio och alla som betalat TV-apparat-avgift får aktier på VPC-konto, aktier som man kan sälja om man vill. Aktieinnehavet skall dock vara begränsat för att motverka enskilda intressen.

Folkaktiebolaget är den mest demokratiska ägandeform som finns, och i en demokrati som Sverige borde det vara naturligt för alla politiska partier att sluta upp bakom en sådan här idé. Att ett företag måste ha *en* stark ägare för att få kvalitet på verksamheten är struntprat. Trygg-Hansa med sina 800 000 aktieägare och Skandia med något färre är exempel på att spritt ägande inte varit av ondo. Uni Storebrand lyckades inte ta över Skandia, därför att aktieägarna motsatte sig detta. Faktum är att har man aktier följer man verksamheten med intresse, och många drar sig inte för att säga ifrån om de tycker att någonting är fel. Ett publikråd av professionella tyckare, som regeringen föreslår i propositionen, behövs inte heller i ett folkaktiebolag.

Ny demokrati vill skapa *en* kvalitetskanal för TV och *en* kvalitetskanal för radio – båda kanalerna skall vara fria från reklam, och de skall förmedla god kultur, information och utbildning. Vi vill driva TV-kanalen som betal-TV. Alla TV-hushåll får, har vi tänkt, vid omläggningen en dekoderutrustning gratis, och efter en tid får hushållen erbjudande om abonnemang. Vi tror att många tacksamt kommer att abonnera på en svensk reklamfri kanal. Skulle detta inte blir självbärande, eller om teknikens landvinningar är sådana att man kan ta in kanalen på sin egen parabolantenn, får en skattefinansiering övervägas. Staten ger ju ju medel för olika angelägna ändamål, och en svensk reklamfri TV-kanal kan vara ett sådant ändamål.

Vi anser att radiokanalen skall vara skattefinansierad.

Vårt förslag innebär också att Radiotjänsts i Kiruna övervakning av medborgarna inte längre behövs. Jakten på innehav av TV-apparat kan upphöra. Det vore rimligt att så skedde också av ett annat skäl: TV-apparater kan an-

vändas som dataskärmar, och det finns ingen anledning att kräva avgift för en sådan användning.

Vårt förslag innebär också att vi vill sälja ut TV2, P2, P3, Lokalradion och Utbildningsradion. Vår omorganisation av radio och TV sparar uppskattningsvis 1,5 miljarder åt statskassan.

Herr talman! Vi har två reservationer till betänkandet. Den ena talar för vårt alternativ till den nuvarande public service-verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen, och den andra avser avtalstidens längd, där vi förordar två år i stället för betänkandets fyra år.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till Ny demokratis två reservationer vid kulturutskottets betänkande nr 28.

(Applåder)

Anf. 83 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Harriet Colliander säger att hon tycker illa om den socialdemokratiska etermediepolitiken, och det må hon väl tycka. Hon säger att staten inte skall styra och ställa i etermedia. Mot den bakgrunden är min fråga: Är Harriet Colliander då beredd att ställa sig bakom vår reservation 7, där vi säger att riksdagen inte skall styra hur nyhetsredaktionerna skall organiseras inom Sveriges Television. Då styr vi inte utan låter Sveriges Radio avgöra detta själv.

Min andra fråga gäller den avvikande mening som Harriet Colliander har fogat till konstitutionsutskottets yttrande till kulturutskottets betänkande. Hon framhåller där att man inte skall ha politisk inblandning och styrning och konstaterar utifrån detta att det är viktigt att radio- och televisionsföretagens integritet sätts i förgrunden. Hon anför vidare: "Det är alltså av fundamental betydelse att integriteten inte kränks eller kommer i fara. Vid en avvägning mellan de olika förslagen finner utskottet att tillräckliga skäl inte förebragts att frånga den nuvarande organisationsformen."

Det är alltså ett uttalande för att moderbolaget Sveriges Radio skall vara kvar som moderbolag. Innebär det att Harriet Colliander kommer att stödja Socialdemokraternas reservation nr 8, där just detta krav framförs?

Anf. 84 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Jag börjar med att svara på frågan om moderbolaget. Jag skall säga några ord om min avvikande mening till det yttrande som konstitutionsutskottet avgav till kulturutskottet med anledning av propositionen.

Mina tankar om moderbolagets vara eller inte vara väckte förhoppningar i det socialdemokratiska lägret och bekymrad förvåning i det borgerliga. Men för oss handlar det om ett utgångsläge med två dåliga förslag att välja emellan: moderbolag och tre programföretag eller tre programföretag som är mer eller mindre underställda regeringen.

Om man ägnar sig åt logiskt tänkande utifrån uppfattningen att vi vill ha så liten politisk inblandning som möjligt i radio och TV, hamnar man på slutsatsen att moderbolaget skall vara kvar som en skärm mellan politiker och företaget.

Å andra sidan är nedbrytandet av det korporativistiska Sverige ett mål för Ny demokrati. I moderbolagets styrelse finns korporationer representerade.

Ni vet att vi vill sälja ut flera av de företag som ingår i Sveriges Radio-koncernen. Då är det en fördel att de är så renodlade och självgående som möjligt.

Man kan uttrycka det så, att vi i valet mellan den borgerliga koleran eller den socialdemokratiska pesten valde att stödja propositionen på den punkten. Det är nämligen det första steget på den väg vi vill gå i framtiden.

Jag skall också svara på frågan om nyhetsredaktionerna. Det är en fördel om det finns nyhetsredaktioner hos båda kanalerna eftersom koncernen skall säljas ut – och det är då bra om den är komplett.

Anf. 85 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för att jag fick ett rakt besked på min fråga. Ny demokrati säger alltså att det är en fördel att ha kvar nyhetsredaktionerna i de båda kanalerna eftersom det underlättar en utförsäljning. Jag tycker att de som inte vill ha en utförsäljning av Sveriges Radio bör tänka på det. Det är nog en hel del av regeringspartiernas företrädare som har anledning att tänka en gång till i det avseendet.

Det var intressant att försöka skåda i den inre tankevärlden hos Harriet Colliander. Hon ägnar sig åt logiskt tänkande. Det är bra. Men det är synd att det logiska tänkandet inte leder till en logisk slutsats. Den underförstådda logiska slutsatsen blir ju att moderbolaget skall vara kvar. Det sade Harriet Colliander mer eller mindre rent ut. Men i stället skall det läggas ned. Det innebär att hon struntar i om integriteten kränks eller om den kommer i fara. Det är ointressant – bara moderbolaget kan avvecklas och det skapas bättre förutsättningar för att sälja ut Sveriges Television.

Även om man tycker illa om korporationer och korporativistiskt tänkande i Sveriges Radios styrelser, kvarstår det som Harriet Colliander anser vara de korporativistiskt sammansatta styrelserna i samtliga programbolag. Men dem kanske man vill lägga ned omedelbart.

Anf. 86 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Vi vill motverka korporativismen i Sverige. Det enda radikala är egentligen att sparka ut dessa organisationer från Sveriges Radio. Men det är inget som något av de etablerade partierna vill göra. Vi kommer så att säga inte åt organisationerna på det sättet. Men en minskning kan ske genom att moderbolaget tas bort. Det blir då renodlade självgående företag, och det stämmer med de steg vi vill ta i framtiden med dessa bolag. Trots att man logiskt kan komma fram till att moderbolaget skall vara kvar, har vi gjort detta ställningstagande. Det gagnar nämligen oss på sikt.

Andre vice talmannen anmälde att Åke Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! I den nu föreliggande propositionen har vi att ta del av olika förslag när det gäller Sveriges Radio och TV. I propositionen flaggas för förändringar i ägarstrukturen. Utskottet tillstyrker i allt väsentligt propositionens förslag, vilket betyder att de gamla ägargrupperna kvarstår. I stället tillkommer ytterligare en ägargrupp bestående av konst- och vetenskaps-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993–1996

akademier. Den nuvarande hembudsrätten försvinner. Om någon lämnar sitt styrelseuppdrag, övergår aktierna till staten.

Vänsterpartiet anser att ett fortsatt folkrörelseägande är bäst. Det är det som vi nu har fått höra är liktydigt med korporation. Jag delar inte den uppfattningen. Korporativism är något helt annat, och folkrörelseägandet är oerhört viktigt och betydelsefullt för ägandet av Sveriges Radio. Nu går man ifrån hembudsrätten. Om aktierna inte kan föras vidare överläts de till staten.

Som jag sade anser vi att ett fortsatt folkrörelseägande är bäst. Vi vill också begränsa statens ägande till ett minimum. Vi tycker fortfarande att vårt förslag att sätta ett tak på 20 % för statens ägarandel är bra. Om det skulle bli nödvändigt att ytterligare bredda ägargrupperna, bör man i första hand söka sig mot nya folkrörelsegrupper.

Den förändring som görs av den nuvarande organisationen är att moderbolaget försvinner och ersätts av tre olika aktiebolag, ett vardera för radio, televisionen och utbildningsradion. Lokalradion kommer i fortsättningen att ingå i riksradion. Antalet personer i resp. bolagsstyrelse sänks från 15 till 9 ledamöter.

Avtalstidens längd förkortas kraftigt. Vi anser att motiven för den förkortade avtalsperioden är något oklara. Vi har i dag fått bekräftat att det finns ett outtalat syfte med detta, nämligen att med den förkortade avtalsperioden tillmötesgå dem som vill verka för en utförsäljning av en TV-kanal och delar av radioverksamheten.

Vänsterpartiet anser att en sexårig avtalsperiod är rimlig, inte minst med tanke på att den nya organisationen skall få möjlighet till långsiktig planering och utveckling av såväl programverksamhet som organisation. Vi anser inte att en utförsäljning är bra, utan vi anser att båda TV-kanalerna och radiokanalerna skall behållas i det public service-avtal som nu finns.

Statens uppdrag till de tre bolagen blir i huvudsak oförändrat. Det innebär att bolagen skall tillgodose alla publikgrupper med ett mångsidigt programutbud av hög kvalitet. Vi har dock vissa synpunkter på vad uppdraget borde kompletteras med.

Reklamförbudet skall fortsätta att gälla, förutom att sponsring enligt vissa regler blir tillåtet. Vi anser att det kan finnas risk för att sponsringsmeddelandena kan förväxlas med reklam. Det är därför viktigt att tydliga regler anger hur de skall utformas. Logotyper och dekaler spelar en stor roll i alla reklamsammanhang, och de bör inte få förekomma i sponsringsmeddelandena.

Besluten som fattades med anledning av 1986 års proposition innebar att en s.k. distriktsbaserad kanal, Sverige kanalen eller TV2, och en kanal baserad på resurserna i Stockholm inrättades. Tanken var god, men den fullföljdes inte i och med att både nyhetsredaktionen och ledningen för den distriktsbaserade kanalen förlades till Stockholm. Vi anser att det nu är hög tid att fullfölja reformen.

Många har frågat sig varför propositionen är så entydig och fastlåst vid att det skall vara skilda nyhetsredaktioner för TV1 och TV2. Vi undrar om samma motiv ligger bakom detta som när det gäller avtalstiden, nämligen att öppna möjligheter för en framtida utförsäljning. Det är ju ett bättre försälj-

ningsargument att saluföra en TV-kanal med en egen nyhetsredaktion än en som bara har en del i en nyhetsredaktion.

Vi har från Vänsterpartiets sida i och för sig inget emot att det finns två nyhetsredaktioner, om det bara finns resurser för att båda skall kunna vara fullgodt. Men vi anser att det viktigaste är hur nyhetsredaktionen, eller nyhetsredaktionerna, arbetar, vilket material som förs fram och vilka nyheter som speglas – inte om det finns en eller två kanaler.

Vi anser att det viktigaste just nu är att sprida nyhetsrapporteringen. Om det nu inte låter sig göras på annat sätt än genom att flytta ut Rapports redaktion från Stockholm, så gör då det! Men vi anser, i grund och botten, att det är viktigt att med hjälp av klara signaler från riksdag och regering kunna lyfta blickarna också utanför Stockholms horisont. Det borde vara en uppgift som går att lösa inom ramen för de båda kanalernas organisation. Egentligen är det verksamheten själv som skall avgöra hur det hela skall gå till.

Herr talman! Vi är överens med utskottsmajoriteten om vikten av att slå fast folkrörelseägandet till TV- och radioföretagen. Som jag sade tidigare anser vi också att handikapp-, freds-, miljö- och invandrarorganisationer bör tillfrågas om de har intresse av ett deläggande. Det är här fråga om nya folkrörelser som är mycket etablerade, med ordentliga strukturer. De skulle väl fylla en plats i kretsen av ägare till Sveriges Radio.

Det slås också fast att de olika företagen skall ha maximal frihet att utveckla programmen inom ramen för ett reklamförbud. Vi anser dock att ett stort ansvar åvilar företagen när det gäller att upprätthålla balansen mellan å ena sidan svenskproducerade program i TV och svensk musik i radio och å andra sidan utländska TV-program och utländsk musik.

I avtalet står att Sveriges Television och Riksradiation skall främja kulturell förnyelse och tillhandahålla ett mångsidigt utbud och att svenska artister och verk av svenska upphovsmän skall förekomma i betydande omfattning. Man visar också siffror på att det målet egentligen är uppfyllt. Vi har dock i dag fått bekräftat att de Hollywood-dominerade inslagen ökar för varje år, inte bara i svensk TV utan också i övriga Europa, trots alla strävanden som görs i resp. land att slå vakt om en nationell särart, eller, när det gäller Europa i stort, en europeisk kulturell särart. Vi är från Vänsterpartiets sida djupt oroade över detta.

När det gäller TV handlar det i första hand om TV-filmer och TV-serier, och när det gäller radio handlar det om musiken. Det är en väsentlig skillnad att ta del av en svenskproducerad film jämfört med en utländsk, textad film. Vi tror att programutbudet skulle kunna fyllas på ett betydligt bättre sätt än vad som nu sker med svenska program av god kvalitet.

När det gäller radion är det främst fråga om musiken. Verk av svenska kompositörer och framföranden av svenska artister skall förekomma i större utsträckning än nu.

Det finns siffror som visar att Utbildningsradion fyller de uppsatta målen. Det är självklart att Utbildningsradion gör det. Det vore konstigt om det vore annat än svenskproducerade program i Utbildningsradion, om man nu bortser från eventuella språkprogram. Det beviset tycker jag faller litet utanför.

Det är naturligtvis svårt att ange i siffror hur stor del av programverksam-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 – 1996*

heten som skall vara svenskproducerad. Vi vill inte låsa fast oss i någon sifferexercis. Vi menar att det är viktigt att signalerna från riksdagen är sådana att de olika programbolagen beaktar detta i större utsträckning än vad som har skett hitintills.

Herr talman! Jag vill slutligen säga några ord om barnen och TV. Barn är annorlunda radio- och TV-konsument. Det är en sanning som upprepas oupphörligen men som inte alltid har lett till en konsekvent hållning från de vuxna som ansvarar för programproduktionen. Radion har nu nästan helt gett upp att göra program för barn. Vi i Vänsterpartiet anser att de nya bolagen måste ta ett större ansvar för att producera bra, underhållande, spännande och fängslande program för barn, med bilder som knyter an till deras verklighet och som kan vara värdefulla för att bearbeta problematiska situationer. En sådan inriktning borde riksdagen ställa som krav i ett avtal mellan staten och bolagen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till motion Kr269 av Johan Lönnroth och till Vänsterpartiets meningsyttring vad avser mom. 7. Vi står naturligtvis bakom vår meningsyttring även i övrigt.

Anf. 88 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag minns att jag för 23 år sedan i ett av mina första anföranden i första kammaren talade om behovet av ökad frihet i etern. Jag ansåg då, och gör det fortfarande, att Sverige har varit märkvärdigt återhållsamt i att följa upp de nya tekniska möjligheter som har stått till buds när det gäller radio och television. Det var länge tekniska hinder som motiverade monopolet. Det fanns också ett starkt motstånd från framför allt Socialdemokratin när det gällde att utvidga yttrandefriheten i etern.

Jag minns när vi 1978 hade debatt i kammaren om närradion. Det är inte så hemskt länge sedan. Motståndare till närradion var Journalistförbundet, de anställda på Sveriges Radio, företaget Sveriges Radio och Socialdemokraterna och Vänsterpartiet i riksdagen. Det är ganska fantastiskt när man tänker tillbaka på de argument som då användes för att motsätta sig den som jag tycker självklara tanken att föreningar och organisationer som vill använda de tekniska möjligheter som står till buds skulle kunna göra detta.

Sedan kom en tid av omvändelse, och jag är den förste att hälsa de omvända välkomna. Bengt Göransson vände på Socialdemokratiens ståndpunkt och var en varm anhängare av närradio. Jag tycker att det är bra när Socialdemokraterna går i liberala fotsår när det gäller mediepolitiken.

En liberal mediepolitik bygger på att man slår vakt om public service-uppdraget och det företag som svarar för detta och samtidigt eftersträvar så stor frihet som möjligt både på ljudradions och televisionens område. Nu har vi kommit en bit på väg. Förhoppningsvis skall riksdagen i höst kunna ta ställning till en förstärkning av närradions möjligheter men också en möjlighet för lokala reklamfinansierade radiostationer.

Vi skall i dag ta ställning till Sveriges Radio för den kommande fyraårsperioden. Public service-uppdraget kvarstår i stort sett oförändrat. Vi ställer krav på kvalitet och ansvar för de minoriteter vi har i samhället och de smala lyssnar- och tittargrupperna. Vi ställer framför allt krav på saklighet och opartiskhet i programsättningen. Vi vill att public service-företaget skall

vara fritt från reklam. I stort sett råder enighet om dessa principer. Det är glädjande. Däremot råder oenighet om organisationen. Det tycks det nu alltid vara när man diskuterar Sveriges Radio.

När jag lade fram förslaget till en förändring av Sveriges Radio 1978 var det stor uppståndelse. Med Olof Palme i spetsen gick Socialdemokraterna emot detta. Det var ingen måtta på de olyckor som skulle drabba det Sveriges Radio som då försågs med ett moderbolag och där lokalradion fördes in i en samlad organisation. Man utlovade högtidligt att när man återkom till regeringsmakten, skulle man naturligtvis återgå till den gamla modell som hade gällt före 1978.

Efter regeringsskiftet 1982 ansåg dock Socialdemokraterna att 1978 års beslut var så bra att man inte behövde förändra detta. Jag var personligen mera benägen än den socialdemokratiska regeringen till vissa förändringar. Det finns ett drag av konservatism i alla våra mediestrukturer. Man kämpar emot alla förändringar. När de väl har skett, accepterar man dem och blir ganska snart mycket fäst vid den nya organisationen.

Nu görs vissa förändringar. De tre programbolagen blir mera självständiga. De behöver inte något moderbolag. Det är utmärkt att vi nu får en samlad ljudradio. Lokalradion var från början sidoställd i förhållande till de övriga företagen. När lokalradion fördes in i Sveriges Radio var det för tidigt att samordna lokalradions och Riksradios verksamhet. Detta har nu skett. Förändringen kommer att träda i kraft den 1 januari 1993. Utbildningsradion kvarstår med sitt självständiga uppdrag. Televisionen får en ökad självständighet. En viktig aspekt på detta är att ljudradion nu definitivt lyfts ut ur televisionens skugga och får bättre möjligheter att hävda sitt eget medium på sina egna villkor.

Styrelserna skall bli mindre och mer professionella. Det blir en större rörlighet i ägarkonstruktionen, där hembudsskyldigheten till staten närmast innebär att staten skall vara en parkeringsplats när någon aktieägare vill lämna sitt innehav. Regeringen får mandat att då söka nya ägare inom samma ägargrupp eller i någon annan av ägargrupperna.

Majoriteten i utskottet säger nej till ett publikråd. Jag minns att jag 1970 talade om hur bra det vore om man hade ett publikråd som kunde hålla kontakt med Sveriges Radio. Poängen med ett publikråd är att man kan föra en dialog om programmen.

Under dessa decennier har de grupper som särskilt understrukit detta varit handikapporganisationerna och invandrarorganisationerna. De säger: "Vi kräver inte några styrelseplatser. Vi har inte något behov av att vara med där, men vi har synpunkter på själva programarbetet."

Det har man ju rätt att föra fram till företaget, men poängen med ett publikråd är att man tvingar Sveriges Radio att föra en dialog. Man ger argument, och man får ta emot svar. Den typen av ansvarig dialog har ingenting att göra med att utöva makt. Det är ett naturligt sätt för ett public service-företag att umgås med de grupper som har speciella krav. Det är ofta minoriteter som tycker att de har angelägna synpunkter att föra fram.

Avtalsperioden blir fyra år. Det har skett så mycket när det gäller den tekniska utvecklingen att jag tror att det är klokt att inte ha en så lång avtalsperiod att den tekniska utvecklingen springer ifrån.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 - 1996*

I princip skall inga ändringar ske under avtalsperioden. De tre programbolagen får en garanterad finansiering för hela perioden. Det finns en nyckel till fördelning av anslagen till de tre programbolagen, som gör att man inte behöver träta inbördes om hur mycket som skall gå till det ena eller andra programbolaget.

De kvalitetskrav som vi ställer på public service-företaget balanseras av en garanterad finansiering. I stället för att jaga reklamintäkter vet man när året börjar att man har så och så många 100 milj. kr. att röra sig med för den egna programverksamheten.

Herr talman! Jag ber att yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter, utom när det gäller reservation 10 som rör programrådet.

Vi har rätt att ställa krav på public service-företaget. Vi gör det när det gäller kvalitet, bredd, mångfald, saklighet, opartiskhet och förnyelse av programverksamheten.

Herr talman! Det är också tillåtet att känna glädje och stolthet över att vi i Sverige har ett public service-företag med den bakgrund som Sveriges Radio har och med de möjligheter som nu öppnar sig för Sveriges Television, Sveriges Radio och Sveriges Utbildningsradio.

Anf. 89 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte i huvudsak ägna mig åt att replikera Jan-Erik Wikström. Det blir väl tillfälle till repliker när kulturministern varit uppe i talarstolen.

Jan-Erik Wikström säger att det är bra att Socialdemokraterna går i Folkpartiets fotspår när det gäller mediapolitiken. Då kan jag konstatera att för bara en liten stund sedan voterade vi angående biblioteken. Då gick Folkpartiet åter i våra fotspår. Det var glädjande.

Jag vill speciellt rikta mig till Jan-Erik Wikström och säga, att såvitt jag förstår är detta den sista debatten som vi har tillsammans i den här salen, i varje fall i egenskap av riksdagsmän, eftersom Jan-Erik Wikström skall lämna riksdagen från halvårsskiftet. Som ordförande i utskottet vill jag ta tillfället i akt och säga att jag tror att vi är många som djupt har uppskattat den kunskap och den erfarenhet som Jan-Erik Wikström representerar. Det gäller även det engagemang som han har. Vi fick exempel på dessa tre egenskaper i det anförande som han höll. Vi fick också ett exempel på en fjärde sak, nämligen att man kan ha skilda uppfattningar i en rad frågor utan att det innebär något annat än att man kan respektera varandras argument. Jag vill för min del önska Jan-Erik Wikström all framgång i hans nya arbete.

Jag skall bara göra en kommentar i sak på en punkt när det gäller det som Jan-Erik Wikström sade. Han ägnade sig fördelaktigt länge åt historieskrivningen. Men han kommenterade skillnaden mellan det beslut som riksdagen fattade den 11 juni och det som står i propositionen. Jan-Erik Wikström var själv i mycket hög grad med och påverkade skrivningen i den socialdemokratiska propositionen i egenskap av oppositionspolitiker. Den möjligheten har ingen oppositionspolitiker haft när det gällt arbetet med den här propositionen, trots att regeringen gjorde omfattande ändringar i den.

Anf. 90 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att jag för första gången skall avstå från att föra någon polemik med Åke Gustavsson i en debatt. Jag tackar för de varma orden. Jag blir nästan mållös när jag lyssnar på Åke Gustavsson.

Anf. 91 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Förr i tiden hade avtalet med Sveriges Radio och Television faktiskt en större betydelse för lyssnarna och TV-tittarna än vad det har i dag. 80-talet har inneburit en revolution på etermediaområdet.

Det började med närradion. Sedan fick vi en mängd nya TV-kanaler som kunde tas emot via satellit, kabel eller markstationer. Nu är också privatradion på gång. Det betyder att den gamla monopolradion och monopol-TV:n inte längre finns. Det märks också på debatterna här i riksdagen. Det förs inte längre långa debatter om innehållet i programmen. Det krävs inte, som det tidvis gjorde förr, att statsråd skall ha synpunkter på eller fördöma olika företeelser i Sveriges Radio eller i televisionen. Det är naturligtvis resultatet av en ökad mångfald och ett ökat utbud. Det gamla monopolet har inte samma genomslag som det hade förr i tiden. I dag vore det absurt om vi politiker här i kammaren skulle ha uppfattningar om olika program och programslag. Det är en mycket sund utveckling som har kommit på grund av den ökade mångfalden.

Det är också intressant att notera att utvecklingen i stort inte direkt är ett resultat av politiska beslut. Den har skett vid sidan av de politiska församlingarnas beslut. Grunden är den tekniska utvecklingen och olika entreprenörer som har skapat förutsättningar för ett ökat utbud.

Grunden för framtiden är naturligtvis att vi skall ha största möjliga frihet också på etermediaområdet inom ramen för vad som är tekniskt möjligt. Här ser vi framför oss en utveckling som kommer att öka mångfalden ännu mer än vad som är möjligt i dag. Det betyder också att marknaden kommer att få ett större inflytande på etermediaområdet. Det är inget fel i det.

I dag diskuterar vi den allmänna radions och televisionens ansvar. Det måste finnas om vi skall kunna ta ett kulturansvar och ett ansvar för minoriteter och mångfald i utbudet. Det är inte annorlunda här i Sverige än i de flesta andra välutvecklade demokratier och kultursamhällen där man har public service-företag på etermediaområdet. Det är också viktigt att vi ger den allmänna radion och TV:n bra förutsättningar för att leva upp till det ansvar som vi lägger på dem.

Den första utgångspunkten för den proposition som vi nu diskuterar är de riktlinjer som riksdagen fattade beslut om förra våren. Här fullföljs i huvudsak de beslut som då fattades. Det gäller framför allt de beslut som är viktiga för programverksamheten.

Det föreslås ett förstärkt public service-uppdrag. Public service-kanalerna får behålla samtliga de kanaler och frekvenser som de i dag använder. Framför allt ges fantastiska ekonomiska förutsättningar för att driva verksamheten på en mycket hög nivå, och de överenskommelser som träffades förra året beträffande finansieringen fullföljs. Detta innebär ett reellt tillskott till programföretagen på ca 15 %, varav 10 % är helt nya pengar. Jag tror att det

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 - 1996*

i dag är få mediaföretag i landet som har den garanti vad gäller ekonomisk styrka som nu ges programföretagen i den allmänna radion och TV:n.

Den andra utgångspunkten för propositionen, och vissa ändringar som har skett i förhållande till riktlinjerna, är att vi vill ha en självständighet för programföretagen och öka oberoendet. Det är i ljuset av detta som förslaget att ta bort moderföretaget skall ses. Det skall finnas oberoende styrelser. De skall bli mindre, och de kan därmed avkrävas ett större ansvar. Resurserna till programföretagen skall tilldelas i början av avtalsperioden, och de är fastlagda för hela perioden. Villkoren bör ligga fast under hela avtalstiden, dvs. inte ändras under avtalsperiodens längd.

I de riktlinjer som fastlades förra våren sades att det skulle finnas en kontrollstation efter tre år, då man återigen skulle ta upp hela frågan om Sveriges Radio-koncernens finansiering och även diskutera reklamfrågan. Med utgångspunkten att avtalet bör ligga fast under hela perioden, har den föreslagna avtalstidens längd förändrats. Regeringen gjorde bedömningen, eftersom riksdagen önskade en kontrollstation efter tre år, att det inte var skäligt att låta avtalsperiodens längd vara så lång som sex år, utan fastnade i stället för fyra år.

Den tredje utgångspunkten har varit att minimera den politiska inblandningen i verksamheten. Det är i ljuset av detta som en förändring av styrelserna och nomineringen till dessa skall ses. Det gäller också förslaget om ett publikråd. Regeringen vill med detta understryka att de diskussioner som skall föras med TV-bolaget och radion skall föras vid sidan av riksdag och regering. Det bör inte finnas någon undershandskontakt för att diskutera denna typ av frågor.

Den fjärde utgångspunkten har varit att vi velat ha klara, tydliga och öppna regler samt en effektiv styrorganisation.

Åke Gustavsson har under hela behandlingen av denna proposition, och likaså i dag, gjort en stor sak av att vissa av de riktlinjer som riksdagen fattade beslut om förra året har ändrats. Jag vill påstå att det rör sig om ytterst marginella frågor, och det fanns ett behov av att penetrera dessa i propositionen.

Ägarfrågan har varit en sådan fråga. Redan förra våren visste man att en ändrad struktur vad gällde ägarförhållandena var på gång, och den frågan måste hanteras. Regeringen har lagt fram ett förslag med utgångspunkt från hur verkligheten ser ut. Det är naturligtvis inte att frånga riksdagsbeslutet, utan det är tvärtom ett fullföljande av riksdagsbeslutet, där det ju sades att man måste återkomma till denna fråga inför en ny avtalsperiod.

Åke Gustavsson rekommenderade oss att läsa en PM från advokatfirman Lagerlöf & Leman, och det har vi naturligtvis gjort. De finns ingenting i denna PM som man inte kan ta hänsyn till, och det görs i propositionen ingen uppbindning när det gäller exakt hur förändringen av ägarstrukturen skall gå till. Det kommer säkert inte att bli några som helst bekymmer.

Vad gäller moderbolaget gjordes en viss omorganisation i och med beslutet förra våren, och man tänkte sig att det skulle lösa en del konflikter och problem som förekommit. Det har under året visat sig att så inte varit fallet. Det fanns därför anledning att ta upp den frågan igen.

Jag respekterar förvisso de personer som arbetar i moderbolaget, och jag

förstår att de stretar emot en förändring. Det är en ganska naturlig reaktion hos människor som är anställda i olika organisationer vilka är föremål för förändringar. Men det kan naturligtvis inte vara en utgångspunkt för riksdagens arbete och beslut. Det finns ingenting i dessa beslut som försvagar public service-verksamheten. Tvärtom ges genom den mycket starka påspädningen mycket goda ekonomiska förutsättningar att stärka public service-verksamheten.

Harriet Colliander sade att borttagandet av moderbolaget gjorde det lättare att sedermera börja sälja ut en del programföretag. Jag skulle vilja påstå att det är kvalificerat nonsens. Den riksdagsmajoritet som vill sälja ut olika programföretag kan göra det oberoende av om det finns ett moderbolag eller inte. Den riksdagsmajoritet som vill behålla public service-verksamheten kan göra det oberoende av om det finns ett moderbolag eller inte.

Det har varit mycket diskussion om nyhetsredaktionerna. Åke Gustavsson säger här att han för sin del ännu inte har tagit ställning till frågan huruvida det bör finnas en eller två nyhetsredaktioner inom Sveriges television. Hans partiledare Ingvar Carlsson har sagt att han tycker att det bör finnas två nyhetsredaktioner. Men Åke Gustavsson har meddelat att Ingvar Carlsson anser att företagen själva bör komma fram till det.

Jag är av den alldeles bestämda uppfattningen, att om politiker på mycket hög nivå eller regeringsledamöter har uppfattningar om huruvida det skall finnas två nyhetsredaktioner eller inte, skall man antingen ha med detta i riksdagsbeslutet, så att det redovisas klart och öppet, eller också hålla tyst och inte lägga sig i den inre organisationen i programföretagen.

Det är många som säger att man bör förändra nyhetsredaktionerna, eftersom vi nu får ett större utbud av nyheter i andra kanaler. TV 4:s verksamhet har dock ännu inte fått rikstäckning. I avvaktan på detta har regeringen ansett att man bör ha två oberoende redaktioner som gör urval, inom den mycket viktiga verksamhet som nyhetsförmedlingen innebär. Detta har ingenting med organisationsuppläggning att göra, utan det har att göra med yttrandefrihet och mångfald. Det är då det ärligaste och bästa att man också fattar detta beslut här i riksdagen och inte meddelar det under hand i mörka slutna rum eller försöker att genom politiska uttalanden styra verksamheten.

Herr talman! De förslag som finns i propositionen ger sammantaget de tre programföretagen mycket bra möjligheter att arbeta på ett gott sätt under de kommande åren. Dels får de professionella styrelser som kommer att få ta ett större ansvar genom att de är färre, dels skapas en mycket god ekonomisk grund för dem att stå på. Jag är alldeles övertygad om att det kommer att leda fram till en mycket bra verksamhet för den allmänna radion och TV:n.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja ta tillfället i akt att hedra Jan-Erik Wikström, som jag tror kommer att delta i sin sista riksdagsdebatt i dag. Jag skulle vilja tacka honom för hans långa och mycket trogna arbete för kultur, yttrandefrihet och mångfald i alla medier. Han har varit och är en mycket hängiven, begåvad, klok och engagerad person, och det är naturligtvis heller ingen nackdel att han till och från också är slagfärdig.

Jag tror att kammarens ledamöter instämmer i det tack som jag vill rikta till Jan-Erik Wikström för långt och troget arbete i allmänhetens tjänst nu när han övergår till att tjäna det allmänna i en annan funktion.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993–1996

Anf. 92 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Det är nästan litet absurt när vi diskuterar yttrandefriheten och yttrandefrihetens villkor att det ansvariga statsrådet har en sak att säga till oppositionsledaren, nämligen att han skall hålla tyst. Jag tycker att ett sådant uttalande är ytterst anmärkningsvärt.

Jag har däremot inte hört kulturministern be utbildningsministern hålla tyst, när han just lägger sig i programverksamheten och uttalar sig om program som sändes i Riksradiation den 1 maj, trots att kulturministern står här i talarstolen och säger att det är absurt att vi politiker här i kammaren skulle kunna ha uppfattningar om program och att det inte längre krävs att statsråd skall gå ut och fördöma program.

Då frågar jag: Fördömer Birgit Friggebo det förhållandet att ett statsråd har synpunkter på i det här fallet Riksradiations rapportering från förstamajfirandet? Regeringen är en monolit och får kollektivt ta ansvar för enskilda statsråds handlingar.

En annan sak som gör att jag tycker att det blir en något märklig debatt är att kulturministern säger att det regeringen gör i förhållande till beslutet den 11 juni förra året är ytterst marginella ändringar.

Uppenbarligen har fru Friggebo inte lyssnat på alla de folkrörelser som anser att det är helt avgörande förändringar. Uppenbarligen har kulturministern inte lyssnat på det jag citerade förut ur Expressen, nämligen moderbolagets koncernchefs uppfattning. Uppenbarligen har kulturministern inte varit intresserad av de synpunkter oppositionsledaren har framfört i det här sammanhanget, som Ingvar Carlsson redovisade i en artikel i Dagens Nyheter.

Trots detta betrakar fru Friggebo förändringarna som marginella. Jag menar att det har skett avgörande avsteg från den uppgörelse som träffades i riksdagen den 11 juni i fjol. De avgörande avstegen skedde utan att oppositionen fick någon möjlighet att påverka utvecklingen. Det tycker jag rimmar illa både med yttrandefriheten och de former och det innehåll som det bör vara när det gäller umgänget mellan regeringen och de politiska partierna i riksdagen.

Möjligen är sanningen den att regeringsförslaget var så bräckligt att det inte tålde någon insyn utifrån.

Sedan tycker jag att det är intressant att kulturministern anser att om man har eller inte har ett moderbolag saknar betydelse för den händelse en riksdagsmajoritet vill sälja ut något av företagen. Det borde i så fall ge Ny demokrati något att tänka på.

Anf. 93 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! I förhållande till det beslut som fattades förra våren är det faktiskt ganska marginella förändringar. Vad Åke Gustavsson vill göra troligt är att det har gjorts förändringar utöver vad som överenskomts förra året.

En av de frågor som har varit uppe till diskussion mycket är ägarfrågan. Den har inte lösts i och med förra vårens beslut. Tvärtom noterade man att en del ägargrupper var på väg ut och att man inför det beslut som nu skall fattas måste återkomma till frågan. Det gör vi nu och har lagt fram ett förslag till lösning – som jag har kunnat notera till stor förnöjsamhet hos de flesta deltagande debattörerna.

Åke Gustavsson hänger bara fast vid de riktlinjer som bestämdes förra våren. Han tar inte ställning och säger att han tycker att de förslag som nu lagts fram är bra eller dåliga – att vi får ett ökat oberoende för programföretagen, att vi får en minskad politisk styrning och att vi fullföljer de ekonomiska grundvillkoren, som ju är en viktig förutsättning för att det skall bli bra program för radiolyssnarna och TV-tittarna.

Åke Gustavsson tar till brösttoner och påstår att jag har sagt att oppositionsledaren skall hålla tyst. Nej, det har jag inte sagt. Jag har sagt att om han har någon synpunkt på hur nyhetsredaktionerna skall läggas upp, skall han framföra detta i Sveriges riksdag – det behöver han inte komma och tala för själv, men han har möjlighet att skriva motioner – och att förutsättningarna skall läggas fast i ett avtal som vi beslutar om och som är öppet redovisat.

Man skall inte via olika politiska signaler, i uttalanden eller vid diskussioner i slutna rum försöka att styra programinnehållet i Sveriges Radio.

Det är ingen poäng från Åke Gustavssons sida att försöka komma åt mig genom att dra upp de olämpliga uttalanden som utbildningsministern har gjort. Det har jag uttalat mig om tidigare, och jag tror att han själv inser det olämpliga i sitt förfaringsätt.

Det bör alltså gälla lika villkor för alla som är medlemmar i regeringen eller ledamöter av Sveriges riksdag. Har man några synpunkter på public service-verksamheten, skall de framföras när vi har att fatta beslut här i riksdagen. Därefter skall vi politiker hålla tyst. Jag har lagt grunden för detta genom att föreslå att styrelserna inte längre skall nomineras av partierna i riksdagen, och det berör i högsta grad herr Åke Gustavsson själv.

Anf. 94 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Debatten blir allt märkligare. Nu skall Ingvar Carlsson inte förhindras att säga vad han vill, utan nu säger fru Friggebo att han om han har synpunkter att framföra skall göra det i Sveriges riksdag och inte någon annanstans.

Jag tror att socialdemokraternas partiordförande, liksom jag själv och övriga riksdagsledamöter för den delen också, tar sig friheten att framföra sina synpunkter exakt var de vill och – jag ber om ursäkt, fru Friggebo! – utan att fråga regeringen om lov.

Sedan säger Birgit Friggebo att det blir minskad politisk styrning och pekar ut mig som den onda geniusen när det gäller den nuvarande politiska styrningen, för det var ju den praktfulla finalen på Birgit Friggebos anförande.

Menar fru Friggebo att det är minskad politisk styrning när man från Rosenbad och från Sveriges riksdag lägger fast hur nyhetsredaktionen skall organiseras? Menar fru Friggebo att det är minskad politisk styrning när man avskaffar moderbolaget, som har tjänstgjort som ett filter gentemot statsmakterna? Det är precis tvärtom fru Friggebo vill göra. Jag tycker att klåfingriga politiker, för att tala i allmänna ordalag, skall hålla tassarna borta.

Av den proposition som skrevs förra året och som riksdagen också godtog framgår faktiskt ganska väl synpunkterna på moderbolaget, på ägandet och

på avtalsperiodens längd. Inget av det som nu sker är marginella förändringar.

Anf. 95 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Åke Gustavsson vill tydligen fortsätta att i oordnade former styra programföretagen politiskt, genom att politiker dels skall sitta i styrelserna, nominerade av de politiska partierna, dels genom olika uttalanden ha synpunkter på verksamheten. Jag tycker att det är intressant att notera.

Det låter naturligtvis ganska slående att moderbolagen skulle vara ett filter emellan regering och riksdag och programföretagen. I själva verket har ju olika konflikter mellan företagen och moderbolaget förts in i riksdag och regering på grund av att man inte har kunnat lösa konflikterna. Man har sprungit i riksdagskorridorerna för att föra fram sina olika bekymmer. Min uppfattning är att det filter man tror att moderbolaget utgör i själva verket har åstadkommit fler konflikter, som sedan har förts upp i olika politiska instanser, och i det sammanhanget har naturligtvis inte minst de politiska ledamöterna i de olika bolagen spelat en väsentlig roll.

Det har varit viktigt för mig att få fram att vi på olika sätt bör minska det politiska inflytandet, och borttagandet av moderbolaget är då ett sätt.

Anf. 96 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Kulturministern! Kulturministern karakteriserade våra funDERingar kring moderbolagets vara eller icke vara i samband med utförsäljning som kvalificerat nonsens. Det är beklagligt att kulturministern inte kan avstå från att ge Ny demokrati en spark, och det är beklagligt att det sker just när det handlar om moderbolagets vara eller icke vara.

Vi har gjort den bedömningen att det finns funktioner som är gemensamma för programföretagen och som man naturligtvis får lägga ut på företagen, så att de kvarvarande företagen blir mer renodlade och självgående. Vi menar att det skulle vara gynnsamt vid en försäljning. Om det inte har någon betydelse för utförsäljningen om moderbolaget finns kvar eller inte kan vi naturligtvis ta frågan om moderbolagets vara eller icke vara under omprövning. Vi har ju ännu inte voterat i frågan. Vi kanske gör ett ställningstagande till förmån för bevarande av moderbolaget, och då kan ju kulturministern gå hem och börja skriva på en ny proposition.

Anf. 97 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag ber naturligtvis Harriet Colliander om ursäkt om hon känner mitt yttrande som en spark på smalbenen. De olika symboler man lägger in i moderbolagets vara eller inte vara har enligt min uppfattning getts alldeles för stor betydelse i diskussionen. Man hävdar t.ex. från visst håll att det inte går att sälja ut om man behåller moderbolaget, medan andra säger att det blir enklare att sälja ut om man tar bort moderbolaget. Jag vill påstå att det är viljan i denna riksdag när det gäller uppläggningsen av Sveriges Radios verksamhet som kommer att avgöra, inte huruvida det finns ett moderbolag eller inte.

Harriet Colliander har på ett alldeles utmärkt sätt företrätt sitt parti och lagt upp en strategi och ett system för hur Ny demokrati vill förändra public

service-verksamheten i landet. Detta är en inställning som jag tror att Ny demokrati är ganska ensamt om. Men det som Harriet Colliander framförde var mycket sammanhängande, och det system hon redovisade var ganska tydligt. Det vill jag ge henne en eloge för.

Anf. 98 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Herr talman! Kulturministern! Kulturministern har mycket bestämda åsikter om att vi skall ha två skilda nyhetsredaktioner. Hon anför som motiv att det är viktigt att urvalet i det stora nyhetsflödet görs av två oberoende redaktioner och säger att detta är synnerligen viktigt, eftersom TV 4 ännu inte har nått alla mottagare. Det skulle man kanske kunna hålla med om.

Kulturministern säger däremot ingenting om att TV 1:s och Rapports rapportering är till förvillelse lika. Det är tydligen möjligt för två av varandra helt oberoende redaktioner att göra urval som är till förvillelse lika. Jag vet faktiskt inte vad detta kan bero på, om det handlar om ett begränsat nyhetsflöde, om journalisterna har gått i samma skolor och därför väljer på liknande sätt eller om direktiven är så oklara att det blir på det här viset.

Helt säkert är ändå att nyhetsrapporteringen i båda kanalerna är mycket mycket Stockholmsdominerad. Visserligen är Stockholm Sveriges huvudstad och maktcentrum, men sju åttondelar av det här landets befolkning lever och verkar faktiskt utanför huvudstaden. Jag tycker att det är angeläget att också deras nyheter kommer fram.

Jag är mycket väl medveten om att detta också handlar om pengar och resurser. Mycket behöver förbättras. Den internationella nyhetsrapporteringen hör väl kanske dit.

Det vore ändå intressant att höra om kulturministern har några åsikter om hur en icke-Stockholmsdominerad nyhetsrapportering skulle kunna bli mer framträdande i Rapport. Är det möjligt att åstadkomma utan att man flyttar ut delar av redaktionen, eller hur skall man kunna nå det målet?

Anf. 99 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Propositionen om Sveriges Radio innehåller i sig inte något konstitutionellt förgrifligt. Att den över huvud taget lades fram förvånar mot bakgrund av kulturministerns uttalande tidigt i våras. De politiska intentionerna förvånar genom att vara så ogenomtänkta och nyckfulla.

Det verkar som om Birgit Friggebo till varje pris vill genomdriva en egen ny linje, i strid mot vad hon i egenskap av riksdagsledamot röstade för, för mindre än ett år sedan. Målet för hennes strävan verkar vara det som koncernchefen Örjan Wallqvist uttrycker i Sveriges Radios årsredovisning under rubriken "Inför ett systemskifte": Planeringsarbetet från departementets sida har skett med sikte på en successiv demontering av public service-verksamheten. Därigenom skyddas kommersiell, privat etermedieverksamhet – existerande och kommande – från konkurrens.

Vid den utfrågning kulturutskottet hade påtalade Örjan Wallqvist att till den tunnhet och improvisation som i väsentliga avseenden präglade propositionen hörde att det inte ens fanns en ansats till konsekvensanalys, verksamhetsmässigt eller ekonomiskt, eller en värdering från företagsmässig synpunkt.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993–1996*

Tidigare har två ting varit höjda över all diskussion: samförstånd, konsensus, över partigränserna i viktiga yttrandefrihets- och därmed mediefrågor och att Sverige förtjänar ett starkt public service-företag, ett företag till för alla, innebärande att grupper utanför gängse etablissemang kan göra sina åsikter gällande.

I stället för samförstånd har vi nu fått konfrontation. Oppositionen har varit helt sidsteppad. Krafter på högerkanten har varit starka och högljudda i sina krav på frihet i etern. Hittills har denna frihet mest bestått i att göra reklam och att tjäna pengar på reklam. Innehållet mellan reklaminslagen har varit skäligen tunt och menlöst och kommer att så förbli åtminstone under detta årtusende.

Sveriges Radio vill gärna delta i konkurrensen i medievärlden, och hittills leder man skyhögt – på alla plan. Radion upplever en renässans som snabbt och tillförlitligt nyhets- och aktualitetsmedium. Kanal 1 och TV 2 visar i alla publikundersökningar att det är ett medium allmänheten litat på och att programmen är sevärda. Vad som inte bara stärker Sveriges Radios anseende utan även Sveriges är t.ex. TV-serien "Den goda viljan" och Radiosymfonikernas turnéverksamhet utomlands.

Jag skall tala för en avvikande mening som socialdemokraterna i KU anför: När det gäller organisation, finansiering, avtalstidens längd och styrelsernas sammansättning skall public service-verksamheten bygga på det riksdagsbeslut som antogs i bred politisk enighet så sent som den 11 juni förra året.

Avtalstidens längd bör vara sex år. Med den mycket viktiga kontrollstation som finns inbyggd efter tre år är enbart licensmedel och i en del fall sponsring till fyllest för att ge ett kvalitetsmässigt fullgott utbud. Behövs reklam?

Vi anser att flera skäl talar emot att moderbolaget avvecklas. Bolaget försvagas som helhet i en mediesituation där konkurrensen hårdnar. Moderbolaget är ett värn mot statligt inflytande och ett värn för integritet och oberoende. Dessa kvaliteter upprätthålls bäst om *en* part tar det samlade ansvaret för radio och TV i allmänhetens tjänst.

Moderbolaget har inom koncernen kunnat reglera vissa budgetfrågor. Skall programbolagen med den stelbenta och orubbliga fördelningsnyckel som nu skall råda hänga på låset till departementet om man kommer i ekonomisk knipa?

Ägarskapet skall vara så beskaffat att det representerar breda ägargrupper, där en så stor del av samhället som möjligt ingår. Varsamhet och omsorg om företaget bör känneteckna förändringar i ägandet. Vi vänder oss emot den föreslagna hembudsregeln som innebär att staten övertar aktierna om någon ägare frånträder. Statligt ägande för tankarna till öststatsländernas politikerstyrda programföretag och skapar inte goodwill i dagens mediesituation.

Vad gäller bolagets styrelse finns inte skäl att frånga det beslut som i stor enighet fattades vid förra årets riksmöte. Styrelserna har att ta sig an budgetfrågor, tillsätta och avsätta chefer och inom vida ramar se till att avtalet med staten följs. De skall inte lägga näsan i blöt när det gäller den förväntade programverksamheten.

Jag har uppfattat talet om att vi måste ha professionella i styrelserna som

en förolämpning mot den grupp som jag representerar – politikerna – och ytterst som en förolämpning mot demokratin. Vi politiker är professionella på budget och förvaltningsfrågor. När det gäller programmets innehåll och utformning har vi andra professionella, nämligen Sveriges Radios medarbetare på alla nivåer i företaget. I Sverige anses det mycket suspekt att tala i egen sak, men jag tar mig den friheten.

Jag tycker också att det är absurt att påstå att det i Sveriges Radios styrelse förekommer politisk styrning i slutna rum. Det är struntprat. Jag skulle egentligen önska att Jan-Erik Wikström, som sitter så fridsam och avtackad i sin bänk, ville vidimera att så inte sker. Politiker kan ju ha synpunkter på avtalet mellan staten och Sveriges Radio och framföra dem i vilket forum de vill, men det behöver de inte sitta i Sveriges Radios styrelse för att göra. I styrelserna talar man ju inte om hur några framtida avtal skall se ut, utan man har snarare rollen att se till att Sveriges Radio fullföljer sin del av avtalet.

Riksdagens majoritet kommer, anser jag, att fatta en rad beslut till men för Sveriges Radio. Jag kan bara beklaga att så sker, inte främst för Sveriges Radios skull utan för dess uppdragsgivares, det svenska folkets, skull.

Anf. 100 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBO (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är ett svaghetstecken att socialdemokrat efter socialdemokrat går upp och påstår att public service-verksamheten skulle försvagas genom det här beslutet och att det är den person som kanske är mest berörd av att moderbolaget försvinner som man använder som referens. Jag tycker att det är ett stort svaghetstecken. Genom att hävda att public service-verksamheten nu är så försvagad att den inte kan verka, spelar man dessutom bara dem i händerna som vill komma åt public service-verksamheten.

Så till avtalsperiodens längd, som Catarina Rönnung nu berörde. Om man skall ha ett avtal skall man hålla det, och det bör gälla den period som man kommer överens om. Socialdemokraterna vill ha en sexårig avtalsperiod. Men man säger att det är oerhört viktigt att man får en kontrollstation efter tre år, och då skall man helt och hållet se över förutsättningarna när det gäller den viktiga frågan om finansieringen och huruvida man skall föra in reklam som finansieringskälla. Det innebär enligt min uppfattning att man helt förändrar grunden för public service-uppdraget. Men detta skall ske under löpande avtalsperiod!

Vi har då sagt att vi ger de partier – nämligen Socialdemokraterna och Centern – som var mycket angelägna om att få diskutera reklamfrågan ganska snart den möjligheten: de får göra det efter fyra år. Men då bör man inte ha en avtalsperiod som sträcker sig längre, eftersom förutsättningarna kan komma att helt förändras. Detta är ett tillmötesgående mot framför allt Socialdemokraterna och Centerpartiet, som ville ha en kontrollstation, men under förutsättningen att vi skall ha avtalsperioder under vilka avtalen gäller och att vi politiker inte skall ändra förutsättningarna under avtalsperioden.

Catarina Rönnung talade om den stela fördelningen mellan programföretagen. Sanningen är att vi bad om ett förslag till fördelning från moderbola-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 – 1996*

get, men man kunde inte prestera det, utan detta gjorde programföretagen upp själva sinsemellan, och det gick också mycket snabbt.

Dessutom har programföretagen enligt propositionen frihet att, om de skulle vilja det, komma överens om förändringar under avtalsperioden, och de har själva deklarerat att de säkert kommer att kunna sköta det här samarbetet på ett alldeles utomordentligt sätt. Det är då programföretagen själva som deltar i förhandlingarna; de utsätts inte för en överpart som sitter som domare.

Anf. 101 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag tycker faktiskt inte att det är ett svaghetstecken utan en styrka att det stora socialdemokratiska partiet slåss för en stark public service-verksamhet i Sverige, en public service-verksamhet som gagnar så många människor att vi har ett av världens bästa radio- och TV-företag. Där spelar, tycker jag, moderbolaget en viktig policyroll.

Vi säger också att moderbolaget är ett värn för oberoende, för integritet för hela företaget. Moderbolaget skall ha det samlade ekonomiska ansvaret och alltså kunna förhandla med regeringen i en del budgetfrågor. Vi tycker att det stärker public service-företaget att ha moderföretaget kvar.

Avtalstidens längd är kanske en mindre fråga. Vi har från socialdemokratisk sida varit mycket angelägna om att ha en kontrollstation där vi ser om licensmedlen är till fyllest för en god programkvalitet i en hårdnande konkurrenssituation. Vi är inte riktigt säkra på att det förhåller sig så inom ett antal år, och det är därför vi tycker att en kontrollstation är nödvändig.

Vi har inte uppfattningen att ett public service-företag inte så småningom, om det är nödvändigt, skulle kunna använda sig av reklam som inkomstkälla. Vi har inte en så fundamentalistisk inställning i den frågan som jag tycker att Folkpartiet har.

Anf. 102 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Som talesman för Moderata samlingspartiet yrkar jag naturligtvis bifall till utskottets hemställan och avslag på alla reservationer utom en, nämligen nr 10; vi regeringspartier står bakom den uppfattning som där framförs när det gäller publikråd – ett publikknipande publikråd.

Jag kan knyta an till diskussionen om public service men ur en annan synvinkel. Jag vill citera vad kulturministern säger på s. 45 i sin proposition; det återges på s. 17 i kulturutskottets betänkande:

”Den svenska modellen för public service har som grundstenar radiolagens krav på opartiskhet och saklighet. Andra viktiga utgångspunkter är den i avtalen med programbolagen föreskrivna skyldigheten att låta programverksamheten i sin helhet präglas av en skälig balans mellan olika åsikter och intressen. I görligaste mån skall minoritetsintressen av olika slag tillgodoses. Grundläggande är vidare kraven på geografisk rättvisa – – – och en hög kvalitet.”

Det där är rätt intressant. Vid detta högtidliga tillfälle, när Jan-Erik Wikström för sista gången deltar i en debatt här i riksdagen – han kom hit redan 1970, för 22 år sedan, låt vara att han har gjort vissa uppehåll – tänkte jag överlämna en liten gåva, även om han redan har blivit rejält uppvaktad av

kulturutskottet. Det är en liten skrift som heter Maximer om marknaden. Det är ungefär 212 citat, av vilka jag vill anföra ett av en lärofader till Jan-Erik Wikström, nämligen ingen mindre än John Stuart Mill.

Han säger: "I alla livets praktiska frågor beror sanningen i så hög grad av att motsatta åskådningar jämförs och vägs mot varandra, att mycket få är tillräckligt vidsynta och opartiska för att kunna göra den någonlunda riktiga avvägningen."

Jag tycker att Jan-Erik Wikström har tillägnat sig litet av denna kvalitet, att han gärna väger för- och nackdelar mot varandra och försöker komma till någon salomonisk lösning. Det är väl det som gör att han är nästan lika omtyckt inom det socialdemokratiska lägret som inom det moderata.

Jag tänker då på en avvägning som inte bara är geografisk utan också gäller jämställdhet. Jag skall fortsätta att citera en annan lärofader, också liberal, nämligen ingen mindre än Eli F. Heckscher – F. står för Filip, vilket inte många vet. Inom parentes sagt var han far till Gunnar Heckscher, och som nationalekonom var han världsberömd för sitt arbete *Merchantilism*. Han säger på ett ställe – det finns givetvis med här: "Den moderna konfektionsindustrin har betytt mer för klassklyftornas avlägsnande än alla politiska reformer."

Just den balansen och strävan efter jämställdhet tycker jag är rätt intressant. När man tittar ut över kammaren ser man att alla männen här är klädda i kavaj och konfektionssydd eller kanske skraddarsydd kostymer, medan kvinnorna däremot har blusar med korta ärmar och kjolar. Vi visar inte våra underarmar; jag får inte gå upp i kammarens talarstol i skjorta med korta ärmar. Kvinnor får gå upp i byxor, men jag kan inte gå upp i kjol. Här är alltså jämställdhetssträvandena långt mindre tillgodosedda än inom Sveriges Radio.

Slutligen får jag väl också hänvisa till Bertil Ohlin, som tydligen också har varit en god läromästare för Jan-Erik Wikström. Han säger i sin bok *Fri eller dirigerad ekonomi* – den kom ut 1935, som Jan-Erik Wikström mycket väl vet – att det aldrig är fråga om antingen eller utan om både/och. Det kan naturligtvis ge upphov till en viss kluvenhet, men samtidigt kanske det också i många fall bäddar för goda kompromisser. För sådana har ju Jan-Erik Wikström gjort sig till tolk.

Jag skall som sagt med nöje överlämna denna lilla skrift. Jag hoppas att Jan-Erik Wikström får användning för den vid något tillfälle då han skall tala och tacka för alla middagar på Uppsala slott.

(Applåder)

Anf. 103 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag ber att få tacka för de vänliga orden. Om jag har kunnat föranleda Hugo Hegeland att på nytt studera de liberala fäderna tycker jag att jag har gjort min insats i kammaren.

Anf. 104 BIRGER ANDERSSON (c):

Herr talman! Radio- och TV-frågor är av naturliga skäl ofta föremål för diskussion, både här i riksdagen och utanför riksdagen. Det är frågor som mycket starkt engagerar allmänheten.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993 – 1996

Det var intressant att få ta del av Jan-Erik Wikströms historiska tillbakablick över vad som har hänt under de senaste 20 åren.

Det finns ingen anledning för mig att upprepa vad som har sagts tidigare i debatten från regeringspartiernas företrädare. Därför kommer jag att fatta mig mycket kort.

Förändringstakten inom radio- och TV-området har under senare år varit mycket hög. Det finns ingenting som tyder på att förändringstakten kommer att dämpas. Den tekniska utvecklingen går mycket snabbt. Allmänheten har fått fler och fler valmöjligheter, konkurrensen har vitaliserat verksamheten, och större valmöjligheter har medgivit en större mångfald t.ex. inom opinionsbildningen.

Det är viktigt att Sveriges Radio och Sveriges Television får goda möjligheter att fullfölja sina public service-funktioner. För att kunna fullfölja public service-funktionen krävs goda ekonomiska resurser.

Kulturministern har tidigare redovisat att verksamheten i juni i fjol, i full politisk enighet, tillfördes ytterligare 600 miljoner under fyra år. Medelstillelningen bör liksom i nuläget vara värdesäkrad. Därför får vi nog säga att det har tillförts en hel del nya pengar till koncernen.

När man läser kulturutskottets betänkande ser man att propositionen i huvudsak tillstyrks. Men på några punkter har utskottet gjort kompletteringar och ändringar. Jag vill med några ord beröra ett par av förslagen.

Jag skall först ta upp styrelserepresentationen. Enligt propositionen bör styrelserna inte innehålla några suppleanter utöver de lagstadgade suppleanterna för personalrepresentanter. Men kulturutskottet anser att det därutöver bör utses ytterligare två suppleanter i varje styrelse. En suppleant skall utses av regeringen och en av ägarna på bolagsstämman. Härigenom har kulturutskottet i viss mån tillgodosett framförda önskemål.

Förslaget i propositionen innebär hembudsskyldighet till staten. Det förslaget godtas av kulturutskottet, men utskottet anser att regeringen skall ge sitt bemyndigande att sälja aktier som förvärvats via hembud. Dessa aktier skall säljas till sammanslutningar av olika slag som kan hänföras till de fyra ägargrupperna. Jag tror att Jan-Erik Wikström uttryckte det som att staten skulle vara en parkeringsplats i det sammanhanget.

Jag nöjer mig med att beröra dessa två kompletteringar som kulturutskottet har gjort.

Att jag över huvud taget tog till orda, sammanhänger med att Åke Gustavsson i sitt inledningsanförande ställde en fråga till mig om den distriktsbaserade produktionen.

Som Åke Gustavsson mycket riktigt framförde hade Sveriges Television förra året en distriktsbaserad produktion på ca 50 %. Motsvarande siffra för Riksradiön är ca 40 %. Åke Gustavsson frågade varför Centern inte vill hålla fast vid siffran 50 %, som det är för närvarande.

Vi i Centerpartiet ser gärna att Sveriges Television ökar andelen distriktsbaserad produktion. Men vi litar på att man på Sveriges Television i full frihet själv kan åstadkomma detta om vi ger ekonomiska resurser. Vi hoppas givetvis att den nuvarande procentandelen skall kunna öka ytterligare. Efter några år får vi se hur det har gått. Om det mot förmodan visar sig leda till de farhågor som Åke Gustavsson gett uttryck för, finns det anledning att om-

pröva det. Men för närvarande gör vi bedömningen att vi kan sätta vår tillit helt och hållet till att man på Sveriges Television själv kan avgöra detta och se till att man har en hög procentandel distriktsbaserad produktion.

Jag yrkar bifall till hemställan i utskottets betänkande utom vad avser mom. 37.

Jag vill, liksom flera redan gjort, avslutningsvis vända mig till Jan-Erik Wikström och framföra ett varmt tack för hans utomordentliga insatser här i riksdagen.

Anf. 105 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först tacka för att Birger Andersson svarade på min fråga. Jag skall göra två kommentarer.

Det är minst 50 % som skall vara distriktsproduktion för den kommande avtalsperioden enligt Socialdemokraternas reservation. Regeringens förslag, som regeringspartierna har ställt sig bakom, är 40 %. Man har alltså en lägre ambitionsnivå i det avseendet.

Birger Andersson vill låsa organisationen av nyhetsredaktionerna så att man inte får möjlighet att se om man kan öka distriktsproduktionen av nyhetsmaterial. Den utredning som jag refererade till inledningsvis innebär att man kan frigöra i storleksordningen 8 milj.kr. just ute i distrikten för nyhetsbevakningen.

Tyvärr innebär detta – jag säger tyvärr, eftersom jag har haft ett mycket gott samarbete med både Centerpartiet och enskilda centerpartister i mediafrågor – att Centerns ambitioner i fråga om detta har minskat.

Sedan kan man fråga om man kan lita på Riksradios styrelse. Det är nu, i samband med förhandlingarna inför en ny avtalsperiod, som man skall ange riktlinjerna för produktionen. Den chansen avstår Birger Andersson från att utnyttja.

Anf. 106 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror att jag har klargjort vår inställning för Åke Gustavsson. Vi har redan sett att distriktsproduktionen är över 50 % för närvarande, trots att kravet har varit 40 %. Det innebär med andra ord att Sveriges Television, som har haft full frihet att själv ta fram andelen distriktsbaserad produktion, mer än väl har uppfyllt målet. Vi tror att man kommer att kunna göra det även i fortsättningen. Vi från Centern ser gärna att man ökar denna procentandel ytterligare. Det hoppas jag att man skall lyckas med.

Samtidigt som Åke Gustavsson vill fastlägga en annan procentandel säger han att han vill ge Sveriges Television en stor frihet. Vi ger i och med detta Sveriges Television frihet att ytterligare öka procentandelen.

Anf. 107 ÅKE GUSTAVSSON (s) replik:

Herr talman! Om det skall vara total frihet behöver man inte ha något avtal över huvud taget. Men jag menar att detta är ett fall då riksdagen har möjlighet att gå in och säga att produktionen nu skall vara mindre Stockholmscentrerad. Sverige är, som Elisabeth Persson tidigare sade, till sju åttondelar svenska folket utanför Stockholm. Ändå är distriktsproduktionen i dag inte mer än hälften.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993 – 1996*

Om vi är överens om den stora friheten när det gäller den inre organisationen på Sveriges Television, borde vi vara överens även om att riksdagen inte skall låsa upp hur många redaktioner som Sveriges Television skall ha. Regeringsförslaget innebär att Kanal 1, TV 2 och text-TV skall ha var sin redaktion. Även den upplåsningen kan innebära att man avstår från möjligheten att vidga nyhetsbevakningen runt om i riket utifrån distrikten.

Anf. 108 BIRGER ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag kan lova Åke Gustavsson att vi skall följa denna fråga mycket noga. Om det visar sig att Sveriges Television inte kan nå upp till den procentandel som vi från Centern anser är önskvärd finns det anledning att ompröva detta. Men för dagen visar det sig att Sveriges Television mer än väl har levt upp till den ambitionsnivå som riksdagen har fastställt. Vi hoppas givetvis att man i fortsättningen skall kunna arbeta på samma sätt. Vi litar på Sveriges Television.

Anf. 109 HENRIK S. JÄRREL (m):

Herr talman! Eftersom jag själv under många år har varit verksam inom medierna, känner jag ett visst behov av att yttra mig i den här debatten.

Hugo Hegeland har värtaligt redan talat för den moderata delen av utskottet. Mitt huvudutskott är egentligen konstitutionsutskottet. Men vi har ändå haft anledning att ta befattning med denna fråga där, och eljest intresserar den mig av förklarliga skäl.

Herr talman! Det förslag angående den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten som riksdagen inom kort skall fatta beslut om innebär en försiktig om också helt nödvändig början till reformering av den eterburna s.k. public service-verksamheten i vårt land.

Det är knappast rimligt i en tid då den tekniska utvecklingen frambringar så många nya möjligheter, inte minst i mediernas värld, och således flera alternativa val kan erbjudas den enskilde – som allt flera också tycks utnyttja – att i ett sådant läge den offentliga, statsreglerade radio- och televisionsverksamheten skall undgå att påverkas, eller, för den delen, undkomma påverkan och förändringar! Den som inte inser behovet av en anpassning i tiden och till tidens anda, vill antingen inte inse eller blundar för faktiska realiteter.

Regeringens proposition i dessa frågor 1991/92:140, som i huvudsak också har vunnit såväl kulturutskottets som konstitutionsutskottets gillande, bör därför ses som en viktig och sund reaktion på en ny tids förändrade krav. Framtiden lär för övrigt framtinga förnyade reformansatser när det gäller just den statsreglerade radio- och TV-verksamheten.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till några kommentarer av de viktiga delarna i regeringens förslag. Låt mig bara först som sist slå fast en sak, för det fall nu någon skulle tvivla i frågan: jag är personligen en varm anhängare av en kvalitativt god, rik och varierad, i någon mån offentligt stödd och reglerad, reklamfri, radio och TV i allmänhetens tjänst, dock i mindre omfattning och under andra finansiella villkor än dem som nu gäller och föreslås gälla. Så långt sträcker sig dock inte förändringen denna gång, vilket kanske är bra; reformer på detta område bör nog ske lugnt och metodiskt,

då det i mångt och mycket just handlar om att vänja sig vid nya vanor och attityder till nya tekniska möjligheter.

Avtalstiden föreslås begränsad till fyra år. Det är bra, ty utvecklingen sker snabbt, och en successiv anpassning till tidens krav underlättas av en kortare avtalsperiod. Jag hade dock – det skall villigt erkännas – helst sett att kulturutskottet föreslagit riksdagen att ge regeringen i uppdrag att under den fyra-åriga avtalsperioden låta göra en grundlig översyn av public service-verksamhetens struktur, organisation och finansieringsformer samt självfallet en grundlig utvärdering av de förändringar som nu föreslås. Man måste nämligen någon gång försöka definiera vad vi egentligen menar med s.k. public service och vad vi egentligen vill ha ut av just den och de pengar som satsas på den, och vad vi i övrigt sedan kan överlåta åt andra, fristående och frifinansierade, producenter och distributörer att sköta.

Så länge vi satsar offentliga medel i form av avgifter – eller i detta fall i form av en apparatskatt, som TV-licensen egentligen är – och tar mer eller mindre allmänna medel i anspråk för verksamheten, blir det också i slutändan en uppgift för politikerna att fatta beslut om vad pengarna skall användas till på bästa sätt, och i den meningen kommer den här verksamheten, så länge vi tar pengar till den genom avgifter, att bli en fråga för politikerna i denna församling och i andra församlingar.

Herr talman! Vissa ägarförändringar föreslås. Jag tror inte att de gör så mycket vare sig till eller från, eftersom själva ägarkonstruktionen i sig är en anomali, där ägarinflytandet genom aktiebolagslagen i detta fall är näst intill obefintligt på grund av inskränkningar och specialbestämmelser i lagar och avtal som i praktiken ger riksdag och regering det avgörande inflytandet. Ägarmodellen i sin nuvarande tappning, och även i den föreslagna, bör därför enligt min mening bli föremål för förnyad prövning inför nästkommande avtalsperiod, från 1996.

Ledamotsantalet i styrelserna föreslås minskas. Det tror jag bara gagnar arbetssituationen på ömse håll, så att säga, i den mån nu styrelserna alls kan anses ha något direkt avgörande inflytande på företagens löpande drift och förvaltning, för att nu inte tala om programverksamheten. Dessutom understryker man kravet på en professionalitet hos styrelseledamöterna och en allmän avpolitisering, såsom föreslås både i regeringens förslag och i kulturutskottets betänkande. Det är en välkommen markering, och det kan i varje fall inte skada verksamheten.

Herr talman! Fjolårets beslut om sammanslagning av Riksradiation och Lokalkalradiation står fast, och det är bra.

Koncernmoderbolaget föreslås avskaffas. Det innebär – tvärtemot vad som har hävdats här i debatten – en förenkling och renodling av styrfunktionerna, och det behöver för ingen del heller innebära att de övriga företagens integritet gentemot statsmakterna med nödvändighet minskar. Tvärtom talar mycket för att beslutssituationen underlättas och icke oväsentliga tidsbesparingar kan uppnås.

Jag noterar med tillfredsställelse att kulturutskottet, i likhet med regeringen, föreslår en oförändrad nyhetsorganisation inom Sveriges Television. Utskottet motiverar det med att förändringar härvidlag inte kan komma i fråga förrän ”nyhetsverksamheten i annan marksänd TV – – – utgör ett rea-

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993 – 1996

listiskt alternativ till Sveriges Televisions nyhetsverksamhet”. Mitt motiv är också ett annat: det åligger enligt min mening i första hand inte Sveriges Television, som en tvångsvis avgiftsbelagd verksamhet, att *konkurrera* med andra aktörer utan snarare att *komplettera* båda sina likafinansierade kanaler inbördes. Det handlar alltså om mångfaldig nyhetsservice i den avgiftsbetalande allmänhetens tjänst. Så länge vi kostar på oss två TV-kanaler ur samma avgift bör de också var för sig hålla sig med en nyhetsredaktion. Sportredaktionen är visserligen gemensam inom Sveriges TV, men så skiljer sig också sportnyheter från annan form av nyhetsverksamhet.

Huruvida ett av regeringen utsett publikråd om 30–40 personer, såsom föreslås, är det bästa och klokaste sättet att tillvarata publikens intressen på, kan man naturligtvis diskutera. På min tid gjordes vissa försök med s.k. publikforum regionalt då och då, med – det vill jag gärna framhålla – högst blandade erfarenheter. Jag tycker kanske att utskottet på sin höjd skulle ha nöjt sig med en begränsad försöksperiod här och därefter noga utvärderat resultatet.

Frågan om sponsring och gränsdragningen mellan reklam och sponsring blir en allt hetare potatis och är en inte alldeles lätt fråga att definiera och analysera. En översyn härvidlag har aviserats från regeringens sida, och den är helt nödvändig, inte minst inför ett eventuellt EES-avtal och ett eventuellt svenskt EG-medlemskap.

Herr talman! Det här var en rapsodisk och ingalunda fullständig genomgång av proposition 1991/92:140. Det är min varma förhoppning att regering och riksdag skall ägna den kommande avtalsperioden åt en grundlig genomlysning av de framtida villkoren för den offentligreglerade radio- och TV-verksamheten i allmänhetens tjänst, till förmån för ökad koncentration, kvalitet, valfrihet och mångfald.

Bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande!

Anf. 110 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga Henrik S. Järrel om en sak som jag inte blev klok på i hans framställning. Han sade att Sveriges Radio skulle arbeta under andra finansiella villkor men trots allt vara reklamfri. På vilket sätt skall han då kunna trolla bort en licensfinansiering?

Det är där den verkliga politiska styrningen egentligen kommer in i bilden. Med licensfinansieringens storlek kan man politiskt avgöra om Sveriges Radio skall vara ett starkt, konkurrensdugligt företag eller ett avlövad företag som är undanskuffat i skamvrån.

Anf. 111 HENRIK S. JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Min tanke är att det finns alternativa finansieringsformer för Sveriges Radios verksamhet. Det är inte nödvändigt att finansieringen sker via uppbörd av TV-avgifter. Man kan mycket väl tänka sig en skattefinansiering via inkomstskatten.

Vad jag menar är att regeringen nu bör använda de fyra år som förestår i den nya avtalsperioden till att noga göra en översyn av public service-verksamhetens villkor, finansiering, organisation och struktur. Däri bör självfal-

Anf. 112 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Jag har förstått att just politikerstyrning är någonting som Henrik Järrel icke vill ha. Men även om man skattefinansierar verksamheten får man politikerstyrning. Man kommer inte bort från detta dilemma med Henrik Järrels idéer.

Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993 - 1996

Anf. 113 HENRIK S. JÄRREL (m) replik:

Herr talman! Man kan väl tänka sig olika former av ägande. Det kan vara en stiftelse som i sin tur äger ett eller flera programbolag. Ingenting hindrar att även styrelserna för dessa bolag, både stiftelsen och programbolagen, innehåller personer med professionell bakgrund.

Det blir ändå riksdagen och regeringen som lägger fast grunderna för public service-verksamheten. Det skall ske i vida ramar och inte så mycket i detaljer.

Anf. 114 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! I en motion har jag och Bengt Silfverstrand pekat på att det visserligen är sant som står i propositionen att insatserna för människor med funktionshinder har ökat under de senaste avtalsperioderna. Men ser vi på situationen för funktionshindrade i relation till situationen för människor utan funktionshinder har klyftan ökat. Sannolikt har den ökat högst betydligt under de senaste åren. Det beror bl.a. på att vi har fått ett ökat antal satellitkanaler och en utbyggnad av kabel-TV-nätet med nya kanaler som över huvud taget inte har program anpassade för funktionshindrade.

Dessutom var det anmärkningsvärt, måste jag säga, att när avtalet slöts om den tredje markbaserade TV-kanalen fanns där inga villkor alls om att sända program anpassade för funktionshindrade. Tekniken finns. När man slöt avtalet hade det varit möjligt för staten att ställa krav på att kanalen också skulle sända anpassade program.

Nu går vi in i en ny avtalsperiod för Sveriges Radio och TV. Ambitionsnivån är inte speciellt hög när det gäller tillgängliga program. Ambitionen är bara att lägst den nivå som gäller under 1992 skall gälla.

Det är fara värt att under åren fram till 1996 klyftan kommer än mer att öka mellan funktionshindrade och icke funktionshindrade.

I vår motion och i motsvarande reservation av Åke Gustavsson m.fl. har vi velat att man, utan att gå in i detalj, åtminstone skulle ha en ambitionsnivå som innebär att tillgängligheten successivt skall öka under avtalsperioden. Jag tycker inte att det är för mycket begärt.

En annan fråga som vi har tagit upp är att det är viktigt med en samordningsfunktion när det gäller insatser för funktionshindrade. Denna funktion har hittills moderbolaget haft. Jag vet att handikapporganisationerna tycker att moderbolaget trots allt har skött den samordnande funktionen utmärkt.

Vi hade också velat att moderbolaget skulle finnas kvar och ha denna samordnande funktion. I annat fall skulle ett av programföretagen ha en samordnande funktion.

Så är inte skrivningen i propositionen. Det är fritt fram för varje programföretag att ha sin ambitionsnivå. Detta gör att jag ser pessimistiskt på den kommande perioden.

För tids vinnande kommer jag, herr talman, inte att yrka bifall till reservationerna 5 och 6 från Åke Gustavsson m.fl., men ställer mig naturligtvis bakom reservationerna i sak.

Anf. 115 Kulturminister BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag tycker att det är vällovligt att Jan Andersson talar för de funktionshindrade. En del av bakgrunden till förslaget om ett s.k. publikråd var en uppvaktning från handikapporganisationerna bland de döva och blinda, som ville ställa krav på program av olika slag. De sade att de insåg att det inte var rimligt att gå till regeringen och riksdagen för att få detaljerade synpunkter fastlagda där. De ville ha en annan formaliserad möjlighet i form av en överläggningsrätt med programföretagen. De menade att de då skulle kunna lösa dessa frågor på ett alldeles utmärkt sätt.

Det var den ursprungliga tanken bakom detta publikråd.

Däremellan har jag fått rätt många uppvaktningar från invandrarorganisationerna. De vill ha mer och annorlunda tid när det gäller förläggning av programverksamheten. Publikrådet skulle vara ett alldeles utmärkt forum också för detta. Därigenom kunde olika minoriteter få resurser att granska verksamheten och få en öppen dialog med programföretagen i frågor som man kanske inte i alla detaljer kan skriva fast i ett avtal.

Jag beklagar djupt att Socialdemokraterna nu inte ställer sig bakom detta programråd. Men det finns fortfarande chans för Jan Andersson att göra det.

Anf. 116 JAN ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vet att handikapporganisationerna varit positiva till publikrådet. De har också varit positiva till att moderbolaget skulle finnas kvar. Därom sade Birgit Friggebo ingenting. Det är mycket viktigare att moderbolaget finns kvar. Publikrådet är trots allt ett diskussionsforum utan egentlig makt. Moderbolaget, däremot, har faktiskt myndighet att fatta beslut.

Det var en annan sak som Birgit Friggebo inte med ett ord berörde, vilket är fantastiskt för Folkpartiet, som försökt profilera sig i handikappfrågorna, nämligen att ambitionsnivån i avtalet fram till 1996 inte är högre än vad som gäller under 1992. Då känner vi ändå till den historia vi har bakom oss.

Anf. 117 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till hemställan i kulturutskottets betänkande 1991/92:28 i alla dess delar utom i moment 37 där jag yrkar bifall till den borgerliga reservationen 10.

För övrigt, herr talman, är det i dag inte min uppgift att delta i detta ärendes sakbehandling. Det har för vårt partis räkning skötts av Hugo Hegeland.

Däremot vill jag rikta några uppskattningens ord till Jan-Erik Wikström som i dag, såvitt jag förstår, har deltagit i sin sista debatt i denna kammare.

Jan-Erik Wikström har en lång meriterande politisk verksamhet bakom sig. Det har ständigt varit kulturpolitiken, såvitt jag förstått, som har stått i centrum för Jan-Erik Wikström.

Han var ledamot av Stockholms kulturnämnd redan från dess inrättande och deltog i dess arbete under de fyra första åren. Men det är som riksdagsman och som kulturminister Jan-Erik Wikström tjänat svensk kultur.

Förra tisdagen avtackades Jan-Erik Wikström under, vad jag hört, solenna former av vårt utskott. Tyvärr kunde jag inte då närvara. Jag är därför tacksam för att jag här, i samband med detta viktiga betänkande om radio- och TV-frågor, får möjlighet att framföra mina partikollegers och mitt eget varma tack för framträdande insatser i vårt utskott och för svensk kultur.

Vi kommer, Jan-Erik Wikström, att sakna dig i vårt arbete.

Vi önskar Jan-Erik Wikström lycka till på landshövdingeposten i Uppsala, denna lärdomens, kunskapens, ungdomens och vänskapens stad. Ingen landshövdingstol kunde väl ha passat Jan-Erik Wikström bättre.

Uppsala är bäst, sjöng vi studenter med emfas under våra studieår vid Fyrisåns stränder. Vi hoppas att Jan-Erik Wikström kommer att finna att sanningshalten i dessa ord håller också i dag.

Herr talman! Vi från den moderata kulturutskottsgruppen önskar Jan-Erik Wikström en framgångsrik verksamhet som landshövding i Uppsala.

Anf. 118 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Med talmannens tillåtelse ber jag att få ersätta min replik till Elisabeth Fleetwood med en kram.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 23 §.)

20 § Tilläggsbudget II

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1991/92:KrU29 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1991/92
(prop. 1991/92:125 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 23 §.)

21 § Kompetensinriktad vuxenutbildning genom studieförbund

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1991/92:KrU31 Kompetensinriktad vuxenutbildning genom studieförbund
(prop. 1991/92:157).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 23 §.)

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten
1993–1996*

22 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1991/92:UbU24 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 23 §.)

23 § Viss förstärkning av forskningsresurserna vid Sveriges lantbruksuniversitet

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1991/92:UbU27 Viss förstärkning av forskningsresurserna vid Sveriges lantbruksuniversitet (prop. 1991/92:150 delvis och 1991/92:100 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Företogs till avgörande kulturutskottets betänkanden 1991/92:KrU28, KrU29 och KrU31 samt utbildningsutskottets betänkanden 1991/92:UbU24 och UbU27.

Kulturutskottets betänkande KrU28

Mom. 1 (alternativ till den nuvarande public service-verksamheten inom Sveriges Radio-koncernen)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 21 för reservation 1 av Anne Sörensen.

Mom. 2 (ny avtalsperiod m.m.)

Först biträdades reservation 2 av Åke Gustavsson m.fl. med 139 röster mot 22 för reservation 3 av Anne Sörensen. 138 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 169 röster mot 130 för reservation 2 av Åke Gustavsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 (svenskproducerade program och program och musik av svenska artister)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 11 för meningsyttringen av Elisabeth Persson i motsvarande del.

Mom. 24 (separata nyhetsredaktioner i Sveriges Televisions kanaler)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 129 för reservation 7 av Åke Gustavsson m.fl.

Utskottets hemställan bifölls med 180 röster mot 120 för reservation 8 av Åke Gustavsson.

2 juni 1992

Mom. 34 (distriktsbaserad produktion)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 128 för reservation 9 av Åke Gustavsson m.fl.

Mom. 35 (TV 2:s lokalisering)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 12 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion Kr269 av Johan Lönnroth m.fl.

Mom. 37 (inrättande av ett publikråd)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 143 för reservation 10 av Jan-Erik Wikström m.fl.

Mom. 38 (ägarande av företagen inom den nuvarande Sveriges Radio-koncernen)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 125 för reservation 11 av Åke Gustavsson m.fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU29

Utskottets hemställan bifölls.

Kulturutskottets betänkande KrU31

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU24

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU27

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan återstående ärendena, trafikutskottets betänkande TU22 samt jordbruksutskottets betänkanden JoU22, JoU23 och JoU25, medgav kammaren på förslag av tredje vice talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

24 § Trafikpolitikens inriktning

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1991/92:TU22 Trafikpolitikens inriktning (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 119 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Det är enligt vårt partis mening två ideologiska huvudlinjer som hittills präglat den trafikpolitiska praktiken.

Enligt den ena linjen föredrar man att följa det som på kort sikt är marknadens krav, och som präglas av ett resursslöseri och av en överslätande attityd till miljöförstöring. Den här sortens trafikpolitik underblåses givetvis av den storindustri som tjänar pengar på att sälja diesel, bensin, asfalt och lastbilar och på att bygga vägar.

Vi kan i vårt land konstatera att riksdagen år 1988 ställde upp mål för trafikpolitiken som innebär krav på miljöhänsyn, hushållning med naturresurser och regional balans. Samtidigt kan vi konstatera att det i den praktiska tillämpningen är mycket svårt att nå dessa mål.

Infrastrukturpropositionen i fjol var en satsning som var starkt inriktad på storstadsområdena och på förbindelserna mellan dessa. Kravet på regional balans sköts då åt sidan. Bedömningar av miljökonsekvenser och användning av naturresurser hamnar t.ex. fortfarande i vägverkets hantering vid sidan av de samhällsekonomiska bedömningar som ligger till grund för planeringen.

Riksdagens revisorer säger i sin rapport att det är väsentligt att underlag för prövning enligt olika lagar som naturresurslagen, naturvårdslagen, miljöskyddslagen samt plan- och bygglagen tas fram parallellt med övrigt underlag vid investeringsplanering.

Vårt parti har i motion T22 föreslagit ett särskilt tillkännagivande om att sådant underlag skall tas fram. När sådana påpekanden behöver göras, förstår man att eftersläpningen gentemot riksdagens fastlagda målsättningar är omfattande. Naturligtvis beror detta på att krav från andra intressenter än riksdagen har lättare att slå igenom även hos vägverket vid dess planering. Marknadens krav styr ofta över politiken.

Den andra linjen i trafikpolitiken präglas av inställningen att man måste sträva mot ett mer civiliserat samhälle, med större samhällsekonomisk och miljömässig realism. Marknaden måste alltså tämjäs av politiska beslut på grund av den fysiska verklighet som omger oss.

Glädjande nog skriver riksdagens revisorer: "Enligt modern välfärdsteori finns det viktiga undantag då marknadens prismekanism *inte* ger den effektiva fördelningen av samhällets resurser. Ett undantag är när det uppstår monopol och oligopol. Ett annat undantag gäller kollektiva varor som inte kan åsättas ett pris eller säljas på en marknad. Ett tredje undantag gäller de situationer då marknadens prismekanism inte avspeglar de totala samhällseffekterna av produktion."

När produktionen av en vara leder till miljöförstöring, krävs det ingripanden för att korrigera marknaden, skriver revisorerna. Revisorerna kommer även fram till att det av flera andra skäl behövs statligt ansvar för infrastrukt-

turen. Detta leder till kravet att riksdagens och regeringens inflytande över investeringsplaneringen måste stärkas, skriver utskottet i betänkandet.

I en tid, då många tycks tro att marknaden kan lösa alla mänsklighetens problem, är det här ett nyttigt ställningstagande. Det är bra att utskottet är enigt i det här avseendet.

Vänsterpartiet anser att miljömålet för trafiken måste preciseras så att det blir ett entydigt krav att trafiksektorn skall inordnas i det som brukar kallas ett bärkraftigt samhälle. Detta krav är den första punkten i hemställan i motion T218.

Vid förra riksmötet bedömde regeringen i miljöpropositionen att miljöeffekterna av den svenska trafiken skulle vara undanröjda år 2010. Man tänkte då mest på luftföroreningar. Man måste emellertid resa frågan hur detta skall förverkligas.

Kväveoxiden skulle enligt riksdagens beslut år 1985 minska med 30 % mellan åren 1980 och 1995. År 1988 ansåg riksdagen att det skulle utredas hur man till år 2000 skulle kunna minska dessa utsläpp med 50 %. Särskilt i södra Sverige har förurningen nu gått så långt att detta krav är mycket rimligt. Troligtvis har dock kväveutsläppen inte minskat alls sedan mitten på 80-talet, främst på grund av trafikökningen.

År 1988 ställde sig riksdagen bakom kravet på att koldioxidutsläppen inte skulle öka fram till år 2000. På grund av trafikökningen har med all sannolikhet koldioxidutsläppen i verkligheten ökat sedan dess.

Det visar att det om de höga målsättningarna skall kunna bli verklighet fordras att kraftfulla metoder och långsiktig planering används, för att, där det är fysiskt möjligt, styra över trafiken till spårbundna system och miljövänliga sjötransporter. Naturligtvis är satsningar på nya miljöriktiga bränslen och elbilar också viktiga.

Vänsterpartiet föreslår i motion T222 att forsknings- och utredningsinsatser skall göras i syfte att finna metoder för hur vi i framtiden skall kunna stimulera till en minskad användning av person- och godstransporter. Det kan inte för all framtid vara givet att en tillväxt på ett visst antal procent skall medföra en trafikökning på det dubbla antalet procent. Det är en ohållbar och på lång sikt orimlig situation.

Även om vi kan ha olika meningar om både inriktning och volym på infrastrukturinvesteringar, är vi överens om att de har stor betydelse för samhällsbygget.

När det gäller finansieringen tror jag också de flesta inser att den i huvudsak måste vara kollektiv. Olika typer av skatter måste tyvärr användas. Det känns givetvis obehagligt för många. Men frågan är vilka realistiska alternativ som finns. Vänsterpartiet har i motion T222 utvecklat förslaget om regionala infrastrukturorgan, som skulle få rätt att ta markavgifter som motsvarar den värdestegring som blir en följd av samhälleliga investeringar. Detta skulle kunna bli en av många finansieringskällor. Kravet på en utredning borde kunna ges regeringen till känna.

I fjol framhöll Vänsterpartiet att de s.k. storstadsöverenskommelserna var starkt negativa när det gäller boendemiljö, naturmiljö och på sikt även skulle kunna innebära starkt negativa ekonomiska konsekvenser både för samhälle och för individer. Vänsterpartiet ansåg att investeringsmedlen i sin helhet

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Trafikpolitikens in-
riktning*

borde gå till kollektivtrafiken. Vi vidhåller denna uppfattning och stöder därför syftet med centermotionerna T203 och T226.

Jag yrkar bifall till meningsyttringen avseende mom. 1 och 5.

Anf. 120 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! I 1988 års trafikpolitiska beslut lade riksdagen fast ett övergripande mål för trafikpolitiken. Målet formulerades på följande sätt: Trafikpolitiken skall leda till att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljöanpassad trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader.

Dessutom lades fem olika delmål om tillgänglighet, effektivitet, säkerhet, god miljö och regional balans fast.

Dessa målsättningar för trafikpolitiken ligger fast fortfarande.

Jag konstaterar också att det råder stor politisk enighet om dessa mål och den förda trafikpolitiken. De reservationer från oppositionen som finns fogade till betänkandet handlar snarare om nyanser än om några allvarliga meningsskiljaktigheter. Vissa av reservationerna vill jag dessutom betrakta som försök att slå in redan öppna dörrar.

För att få ett totalt sett så effektivt transportsystem som möjligt är det nödvändigt att undanröja vissa monopolfunktioner och att genomföra avregleringar. För vissa av affärsverken är det dessutom viktigt att dessa ges en möjlighet att agera på samma villkor som konkurrenterna. Detta kan t.ex. ske genom bolagiseringar.

I samband med avreglering och bolagisering av infrastrukturverksamheten är det dock viktigt att se till att möjligheterna att fullfölja viktiga övergripande samhällsmål för social service, regional balans och god miljö inte försämras.

Satsningar på infrastruktursektorn är strategiska satsningar inför framtiden. Genom att vi skapar bra kommunikationer för svenskt näringsliv förbättras företagens möjligheter att konkurrera på Europamarknaden. Att i den rådande lågkonjunkturen göra kraftfulla insatser är en klok politik. Dels blir det billigare. Man får fler mil järnväg eller väg för samma investeringskostnad jämfört med för ett par år sedan. Dels skapar det sysselsättning inom den viktiga bygg- och anläggningsbranschen. Genom dessa investeringar i infrastrukturen står vi dessutom som nation bättre rustade att ta till vara den bättre konjunktur som vi vet kommer.

Denna kloka politik drivs av regeringen, och i flera s.k. sysselsättningspaket har stora satsningar gjorts på infrastrukturen. Nu senast i regeringens kompletteringsproposition anslås 2,2 miljarder kronor ytterligare, destinerade till det mindre vägnätet.

För att vi skall kunna åstadkomma en bra miljö är det viktigt att trafikpolitiken underställs kraven på en ekologisk balans och att utsläppen av olika miljöskadliga ämnen bringas ned till en nivå som vi vet att naturen långsiktigt tål. Eftersom just trafiksektorn är den största enskilda utsläppskällan av vissa luftföroreningar, är därför en miljöanpassning av trafiken av strategisk betydelse för hela miljöpolitiken.

För att komma till rätta med detta krävs bl.a. kraftfulla satsningar på kollektivtrafik och den spårburna trafiken. Det är naturligtvis viktigt att också

vidta olika åtgärder för att minska utsläppen från bilar, bussar och lastbilar. I regeringens proposition redovisas en del åtgärder som är på gång. Man redovisar bl.a. att utsläppen av kväveoxider, kolväten, kolmonoxid, partiklar och andra cancerframkallande ämnen skall minskas bl.a. genom fortsatt sänkta gränsvärden. På sikt bör de fossila bränslena ersättas med miljövänliga alternativ. Riksdagen har bl.a. redan fattat beslut om att slopa skatten på etanol, då den används som rent bränsle. Detta är ett viktigt första steg för att minska trafikens utsläpp i luften.

"Hela Sverige skall leva" är ett centralt mål för regeringens regionalpolitik. Det slås fast redan i regeringsförklaringen från oktober. Även på detta område är just trafikpolitiken en central del för att uppnå målsättningen.

Trafikutskottet och riksdagen har flera gånger under riksmötet understrukt detta. I vägbetänkandet, telebetänkandet, postbetänkandet och luftfartsbetänkandet slås de regionala målen fast. Vi har också varit överens om att när det gäller vägar och järnvägar skall en större del av de ordinarie medlen gå till vissa regionalt utsatta områden, eftersom det särskilda infrastrukturanslaget på 20 miljarder kronor går till vissa utpekade stråk i framför allt södra Sverige. Vidare föreslås i kompletteringspropositionen att 2,2 miljarder kronor skall satsas för underhållsåtgärder på vägar och järnvägar och för reinvesteringar i främst mindre objekt på länsvägarna och vissa järnvägar.

Just underhållsinsatserna på vägar och järnvägar är mycket viktiga. Det räcker inte att öka nybyggnadsanslagen, utan vi måste också slå vakt om redan gjorda investeringar genom ett bra underhållsarbete. Vi har därför från majoritetens sida accepterat att de medel som frigörs genom de besparingar som kan göras till följd av lägre investeringskostnader, vilket i sin tur beror på lågkonjunkturen, på anslaget L1, dvs. det speciella infrastrukturanslaget, får användas för just underhållsåtgärder.

Herr talman! I betänkandet understryker utskottet också sjöfartens centrala betydelse för vårt transportnät. Inte minst ur miljö- och energisynpunkt är sjötransporter mycket förmånliga. Den samordnade investeringsplanering som vi efterlyst och efterlyser från utskottets sida kommer förhoppningsvis att leda till en effektivare samverkan mellan olika transportslag. Då kommer sjöfartens roll att stärkas ytterligare.

I detta utskottsbetänkande behandlar vi också en rapport från riksdagens revisorer, som bl.a. tar upp riksdagens inflytande över investeringsplaneringen. Revisorerna konstaterar bl.a. att de trafikpolitiska målen är så sammansatta att de leder till att politiska avvägningar måste göras mellan olika delmål. Dessa avvägningar har hittills till stor utsträckning överlåtit till de olika trafikverken, vilket är otillfredsställande enligt riksdagens revisorer. Vi delar denna uppfattning och gör ett tillkännagivande till regeringen, där vi begär förslag på en planeringsmodell som stärker riksdagens och regeringens inflytande över investeringsplaneringen på infrastrukturområdet.

Revisorerna tar också upp en annan intressant och viktig aspekt rörande vissa konstitutionella frågor inför en bolagisering av vissa statliga verk. Man berör bl.a. hur frågor om insyn och offentlighet skall lösas i samband med bolagisering. Revisorerna föreslår en parlamentarisk utredning av dessa frågor. Det är viktigt att problemen belyses allsidigt. Nu har emellertid regeringen låtit meddela att en särskild expertgrupp, bestående av rättscheferna

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Trafikpolitikens in-
riktning*

i vissa departement, får utreda dessa frågor. Från majoritetens sida tycker vi att detta är en tillfredsställande ordning. Vi kommer att få frågorna väl belysta, även om det inte sker exakt på det vis som riksdagens revisorer har förespråkat. En stor fördel är att vi kommer att spara tid. Vi kan gå snabbare fram med den viktiga omstruktureringen. Därför har vi från utskottsmajoriteten nöjt oss med denna handläggningsordning.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan och samtidigt avslag på samtliga reservationer och särskilda meningsyttringar.

Anf. 121 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Elving Andersson talade naturligtvis väl om miljöproblemen. Trots allt står vi inför stora svårigheter, om vi skall kunna uppnå de mål som har satts upp.

Inom EG har det publicerats en expertrapport, enligt vilken lastbilstrafiken inom EG kommer att öka med 30–50% under de närmaste 20 åren, eller fram till år 2010. EG:s kommissionär, van Miert, spår att ökningen blir 50 %. Han säger också att t.o.m. svaveldioxidutsläppen, som vi i vårt land hoppas kunna få under kontroll, kommer att öka till följd av detta med 8–9 %, och att kväveoxidutsläppen kommer att öka med 12–14 %.

Det är klart att när Sveriges trafikpolitik integreras med den gemensamma marknadens kommer vi att utsättas för trycket att föra ungefär samma trafikpolitik. Vi kan ju varken stoppa utländska långtradare vid gränsen eller reglera den trafiken genom avtal.

I mitt anförande påpekade jag att man inte har kunnat uppnå de mål som tidigare har uppställts när det gäller t.ex. kväveutsläpp och koldioxidutsläpp. Jag skulle vilja fråga Elving Andersson: Hur skall detta konkret gå till på den relativt korta tid som står till buds? I dessa sammanhang är inte 20 år någon lång tid. Vilka kraftfulla åtgärder kan vi egentligen förvänta oss från regeringen och från de partier som har majoritet i detta parlament?

Vidare är jag något förundrad över att Centern, som har drivit kravet att storstadförhandlingarna skulle omprövas och att det skulle bli en annan typ av trafiklösning, tydligen har övergett den linjen. Det är litet beklagligt, eftersom Vänsterpartiet och Centern tidigare har kunnat arbeta i samma riktning.

Anf. 122 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! De frågor som Bengt Hurtig tar upp kring trafikens miljöproblem är allvarliga. Jag instämmer i Bengt Hurtigs beskrivning över hur problembilden ser ut, vilket vi tvärs över alla partier ganska länge har varit överens om.

Bengt Hurtig redovisade vissa prognoser och uttalanden från EG-håll om lastbilstrafiken och annat. Det är också andra utvecklingslinjer på gång inom EG i dag, vilka är väsentligt mer positiva. Man har ett mycket ambitiöst program när det gäller att satsa på den spårburna trafiken. Det sker bl.a. en snabb och intensiv utveckling av de s.k. inre vattenlederna, dvs. satsning på kanaltrafik. Allt detta är positivt från miljösynpunkt.

Det är naturligtvis viktigt att vi från svensk sida är med och påverkar tra-

fikpolitiken inom EG. Vi i Sverige är ju ganska långt framme när det gäller miljökrav i fråga om trafiken. Vi arbetar internationellt för att fler stater skall ställa sig bakom våra krav och vår målsättning.

Tyvärr kan man inte åstadkomma några genomgripande miljöförbättringar om Sverige ensamt går i täten, utan vi måste få framför allt EG-länderna med oss. Men detta kan vi naturligtvis inte använda som alibi för att inte göra någonting. Jag tycker att vi skall ligga vid frontlinjen, ligga längst fram när det gäller teknikutveckling och hårdare krav, men det är också viktigt att vi får med oss de övriga länderna.

Bengt Hurtig frågade vilka konkreta åtgärder som skall vidtas för att man skall nå upp till de fastlagda målen om minskning av kväveoxidutsläpp, koldioxidutsläpp och annat. Till att börja med kan man konstatera att tempot under de gångna åren har mattats av i det här arbetet. Under den förra regeringens tid hände det egentligen ingenting. Nu gäller det att få fart på arbetet för att målsättningarna skall kunna uppnås. Utan att exakt kunna beskriva hur det skall gå till, kan jag i alla fall säga att vi måste arbeta efter framför allt två handlingslinjer: dels att satsa på att utveckla den kollektiva trafiken, den spårbundna trafiken och sjöfarten, dels att satsa på reningsåtgärder vid källan, dvs. ställa högre krav på den landsvägsburna trafiken, på bussar och långtradare. Dessutom måste vi kräva renare bränslen.

Anf. 123 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag kan naturligtvis hålla med om mycket av det som Elving Andersson sade. Jag beklagar att han inte fick tillfälle att utveckla sitt försvar för den ändrade inställningen när det gäller storstadsförhandlingarna och den typ av trafiklösning som dessa har resulterat i. Den tröghet som nu finns i förhandlingarna borde kunna tas som intäkt för en omprövning och en rejäl satsning på kollektivtrafiken.

Jag tycker mig ha sett ett svagt eller ett rent av obefintligt agerande när det gäller att utöva påtryckningar på de EG-politiker som har vettigare åsikter om trafik och miljö. Regeringen har nu fört fram tankegångar om att boggietrycket på lastbilar skall höjas ytterligare i den här anpassningsandan. Andra länder deklarerar att de avser att behålla ett lägre boggietryck. Det högre boggietrycket är till främst för att lastbilarna skall kunna ta sig upp för tvära branter i vissa bergsområden. Sverige behöver därför inte införa något högre boggietryck. Dessutom kommer detta att orsaka ett rätt så avsevärt ökat slitage på svenska vägar. I längden kan det röra sig om en kostnad på hundratals miljoner. Det högre boggietrycket gynnar naturligtvis de tunga långtradartransporterna, som kommer att ta gods från den spårbundna trafiken. Jag skulle gärna vilja höra vad Elving Andersson har för kommentar till den utvecklingen.

Anf. 124 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det rör sig naturligtvis hela tiden om väldigt svåra avvägningar. Här står intressen mot varandra, intressen av ekonomisk karaktär och näringslivets intressen – t.ex. sysselsättning – mot miljöintressen och andra intressen. Det gäller att finna en vettig balanspunkt. I mitt tidigare anförande försökte jag ange var balanspunkten måste placeras.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Trafikpolitikens in-
riktning*

Ett typiskt exempel på avvägning mellan olika mål utgör detta med maxlaster på långtradare som kör på svenska vägar.

Vi i trafikutskottet – jag tror att också Bengt Hurtig var med – besökte skogsindustrin i bl.a. Värmland och Dalsland. Där sade man att det är billigare att transportera björk från Sibirien till svenska pappersbruk än att hugga björkarna i Bohuslän och frakta dem upp till Karlstad. Detta visar vilka transportkostnader som det inhemska näringslivet – i det här fallet skogsbruket – drabbas av. Här blir det också fråga om en avvägning, som många gånger kan vara svår att göra, där olika mål står mot varandra. Det är viktigt att ställa väsentligt högre krav på rening av utsläppen från trafiken, på bränslenas sammansättning, på bättre avgasrening, på effektivare motorer osv. På det viset kan vi förhoppningsvis åstadkomma en bra balans, så att de olika delvis motstående målen kan tillgodoses på ett i varje fall acceptabelt sätt.

Anf. 125 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Vi nydemokrater tycker att den inriktning för trafikpolitiken som anges i betänkandet TU22 är fullt acceptabel. Departementschefen redogör klart för att vissa ingångna överenskommelser skall uppfyllas snabbt. Jag tänker då främst på storstadsöverenskommelsen.

Jag känner också stor tillfredsställelse över att ha fått vara med om att besluta att tjänstemännens i de statliga trafikverken makt över infrastrukturpolitiken snart är bruten. Jag är fullt medveten om att de flesta trafikverk har en briljant tjänstemannakår, men enligt mitt sätt att se på tjänstemännens och politikernas roll i samhället, är det som utskottet anför om investerings- och planeringsfunktion – vilket riksdagen skall ge regeringen till känna – en klar framgång för Sveriges skattebetalare, men framför allt för demokratin. Utskottet är i denna fråga enhälligt.

Jag skall snart citera SJ-chefen Stig Larsson. I och med hans uttalande skulle jag villigt förorda Stig Larsson som chef för det nya trafikverk, som vi nydemokrater så gärna vill ha. Vi har väckt en motion i ärendet, som har nummer T21. Kraven i denna motion blir till stora delar tillgodosedda, om vi här i kammaren ser till att regeringen följer tillkännagivandet om investeringsplaneringen.

Stig Larsson har sagt: "Vad man befarar är naturligtvis att varje verk arbetar i egen sak. Vad jag efterlyser är en samordnad trafiklösning för hela landet, och den måste tas fram av mycket objektiva personer. Var skall vi köra tåg, var någonstans skall vi ha lastbil och flyg? Var skall vi t.ex. ha knutpunkter mellan dessa trafikslag? Man får i detta sammanhang inte glömma flyget. Det är inte alls säkert att vi skall ha flygplatser som vi har i dag. Vi kanske i stället skall satsa litet mer på ordentliga knutpunkter. Här skall vi inte glömma sjöfarten. Det är möjligt att man i vissa fall skall köra båt i stället för tåg.

En sådan opartisk översyn kräver dels stor kompetens, dels naturligtvis människor som inte är färgade av något trafikslag. En sådan optimal trafikstruktur och infrastruktur skulle vara mycket intressant att se på papper."

Detta sade Stig Larsson på en offentlig hearing som trafikutskottet arrangerade. Jag är helt övertygad om att Stig Larsson har läst Ny demokratis motion i ärendet.

Det är också glädjande att utskottet i betänkandet inte har ändrat uppfattning i fråga om sjöfartens betydelse. Sjöfarten skall ingå i investeringsplaneringen. Det påpekade mycket riktigt Elving Andersson. Det är vi mycket tacksamma för.

Med anledning av att vi inte har så mycket att tillägga i betänkandet men att vi vill påpeka betydelsen av en samordnad planeringsfunktion för infrastrukturen, yrkar jag bifall till vår reservation nr 7 i trafikutskottets betänkande nr 22.

Anf. 126 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra en kort kommentar till Ny demokratis och Kenneth Attefors reservation, som han yrkade bifall till. Han vill ha ett gemensamt transportverk där de flesta av de tunga verken på infrastrukturens område skall slås samman. Jag tycker att det rimmar litet dåligt med Kenneth Attefors uttalande om att han tycker att det är bra att man begränsar byråkratins och administrationens makt över infrastrukturplaneringen. Men samtidigt vill han skapa en gigantisk koloss, som jag är övertygad om kommer att kunna styra.

Det är inte på den nivån, Kenneth Attefors, som vi i majoriteten tycker att samordningen skall ske. Den skall ske på den politiska nivån i riksdag och regering. Det är här vi skall göra avvägningar mellan de olika delmål som delvis är motstående, vilket vi pratade om tidigare. Avvägningen mellan dem är därför politisk till sin natur. Jag tror inte att vi skall skapa en gigantisk byråkrati som vi kan överlasta det här på. Det skall vi hantera på den politiska nivån i riksdag och regering. Därför har vi inte ställt upp på Ny demokratis motion i den här delen.

Anf. 127 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jag har hört dessa varningens ord även från vår vice ordförande Rolf Clarkson om det gigantiska verket. Det är inte meningen att det skall bli ett gigantiskt verk. Sjöfartsverket skall t.ex. inte behöva ha sina prickar och bojar i Borlänge. Tanken är mera att planeringsfunktionerna skall vara samordnade. Det är så man skall tolka vår motion. Jag kan väl erkänna öppet att jag har plankat litet från motioner från Centerpartiet, Folkpartiet och Socialdemokraterna, som går ut på ungefär samma sak. Detta var nog svaret på Elving Anderssons fråga.

Anf. 128 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! När man inte har några egna idéer utan knycker litet här och var och försöker göra en mix av det är det inte alltid slutresultatet blir så lyckat. Ett sådant resultat ser vi här.

Kenneth Attefors säger nu i sin replik att det inte är meningen att man skall slå samman verken utan att det skall röra sig om en planeringsfunktion. Men i Kenneth Attefors reservation till utskottet står ordagrant: "Framför allt bör vägverket, banverket och sjöfartsverket slås samman." Jag kan inte tolka det på något annat sätt än att Kenneth Attefors menar att man skall slå samman dessa verk. Då får man en gigantisk koloss, som jag tror att det kan bli svårt att styra politiskt.

Anf. 129 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jag tror inte alls att det kommer att bli en sådan koloss. Vi vill att planeringsfunktionerna skall slås samman. Det kommer att bekräftas i snabbprotokollet.

Det är lite pinsamt för Elving Anderssons partikamrater att han undervärderar deras motioner. Jag har tidigare sagt att vi kom in i denna kammare därför att vi inte skulle vara ett blockparti. Vi läser faktiskt motionerna från Centerpartiet, Folkpartiet, Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Vi tar det bästa av allt. Vad är det för fel med det?

Anf. 130 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! År 1988 lade riksdagen fast de trafikpolitiska riktlinjerna för 90-talet. Som Elving Andersson påpekar kan man sammanfatta detta beslut i fem viktiga huvuduppgifter. Det är också riktigt att man i stort sett var överens om de trafikpolitiska besluten. Det fanns emellertid reservationer med olika innehåll från de tre borgerliga partier som representerade riksdagen. Det gällde ökade satsningar på trafikmiljön, ökade satsningar på storstäderna och glesbygden, större anslag för infrastruktur m.m. De borgerliga reservationerna gav emellertid en mycket splittrad bild. När man nu får propositionen från regeringen finner man egentligen samma splittring. Man kan nästan säga att man i dag saknar huvuduppgifterna när det gäller trafikpolitiken. Man saknar den långsiktiga utvecklingen, en bättre regional balans och utveckling av infrastrukturens utbyggnad. Det är nu man skall handla från regeringens sida i stället för att enbart formulera sig i vackra fraser. Elving Andersson faller också in i detta mönster och talar om vilka oerhörda satsningar som görs på trafikpolitikens område. Men man fullföljer inte ens de satsningar som man fattade beslut om år 1988. Nu i lågkonjunkturen när arbetskraft och maskiner inte används skulle man behöva göra intensiva satsningar. Nu skulle man kunna stimulera kommunerna att lösa sina trafikpolitiska knutar i stället för att dra in miljardbelopp från kommunerna.

Detta som jag nu pekar på är inget som vi socialdemokrater är ensamma om att tycka. Det framkom mycket klart och tydligt vid en hearing som utskottet anordnade i samband med att vi behandlade propositionen och avlämnade motioner. Det framkom också att det projekt som vi socialdemokrater vill tidigarelägga beträffande infrastrukturens satsningar för att skapa sysselsättning är så långt planerade att de skulle kunna sättas i gång praktiskt taget genast.

Det har aviserats associationsformer för affärsverken. Här har utskottet delvis gett regeringen till känna vad revisorerna anser. Inflytandet över investeringsplaneringen bör stärkas. Revisorerna säger också att besluten om eventuellt ändrade associationsformer för affärsverken måste grundas på parlamentariska överväganden. Det är viktigt att det tas ett parlamentariskt ansvar i konstitutionella frågor. Vi socialdemokrater anser i likhet med riksdagens revisorer att det inte är tillräckligt att dessa frågor avgörs enbart av en av regeringen tillsatt expertgrupp.

Herr talman! Vår avvikande uppfattning gentemot betänkandet redovisar vi i våra sex reservationer. Skulle det visa sig att riksdagen avslår reservation

nr 1, har jag inte för avsikt att yrka bifall till alla reservationer. Jag nöjer mig i så fall i första hand med att yrka bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

*Trafikpolitikens in-
riktning*

Anf. 131 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Håkan Strömbergs inlägg vittnar om vad jag sade inledningsvis, nämligen att det inte finns särskilt stora skillnader mellan majoritetens och oppositionens åsikter. Det är snarare fråga om nyansskillnader.

Låt mig återigen konstatera – vilket vi har gjort när vi har diskuterat andra betänkanden om trafikpolitik här i kammaren – att det ibland är mycket nyttigt att byta majoritet. Det tror jag har varit särskilt nyttigt för socialdemokraterna att nu hamna i opposition. Nu har de helt plötsligt hittat pengar att satsa på infrastrukturen. Man har fått spenderbyxorna på. Om man hade haft litet grand av den här positiva inställningen under tidigare år, hade vi inte fått en sådan våldsamt eftersläpning på investeringarna som vi har dragit på oss under hela 80-talet. Det har konsekvent satsats för litet resurser. Nu satsas resurser. Det satsas mer resurser än vad det har gjort under något år tidigare, i alla fall under någorlunda historiskt överblickbar tid. Det satsas nu på infrastrukturen, på byggandet av järnvägar och vägar. Det satsas också på det mindre vägnätet. Det är fråga om en rejäl satsning och uppräkningsanslagstilldelningarna, om man lägger samman de ordinarie anslagen och de anslag som satsas via olika sysselsättningspaket i kompletteringspropositionen.

Jag tycker vidare att det är bra att socialdemokraterna har ambitionen att det skall satsas ändå mer. Vi har ju egentligen tvärs över alla partigränser den uppfattningen att det totalt sett behövs mer resurser för infrastrukturen. Vi får väl hjälpas åt att efter hand finna mer pengar.

Håkan Strömberg tar bl.a. med anledning av en rapport från riksdagens revisorer upp de konstitutionella frågorna inför en bolagisering av vissa verk. Han säger att det är viktigt att vi tar ett parlamentariskt ansvar för detta. Ja, det är självklart att vi skall ta ett parlamentariskt ansvar. Vad det handlar om i socialdemokraternas reservation är hur utredningsarbetet skall bedrivas. Vi har accepterat, bl.a. för att vinna tid, att det skall tillsättas en expertgrupp, men dennas resultat skall naturligtvis föreläggas oss i riksdagen. Det är vi som skall ta ställning till de förslag som man där kommer fram till. Självklart skall vi ta det fulla parlamentariska ansvaret för de här frågorna.

Anf. 132 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! För att ta upp det sista först vill jag säga att riksdagens revisorer har påpekat att det inte räcker med en expertgrupp, utan att det bör vara en parlamentarisk grupp som ser på de här frågorna.

Vidare återkommer jag till att skillnaden emellan utskottsmajoritetens förslag och de reservationer där vi anmäler avvikande mening är en skillnad mellan allmänna fraser och ett konkret handlande. Man talar i vackra fraser om att man behöver göra satsningar och om att man skall sälja ut vägsträckor till privata finansörer, vilket man tror är en lösning, men man anger inte hur och inte heller i vilket tempo.

Det framkom klart och tydligt på den hearing som vi genomförde att det

är nu som satsningar borde göras. Då säger Elving Andersson att socialdemokraterna nu har hittat pengar. Ja, vi följer en gammal princip: det är i en lågkonjunktur som man skall investera, för då får man bästa möjliga utbyte av de satsningar som man gör.

Elving Andersson talar om eftersläpning. Ja, vi hade ett gigantiskt budgetunderskott, som vi sakta men säkert knaprade ned till en budget i balans, även om det frestade på. Nu i lågkonjunkturen kan man göra satsningar. Det visar sig att många anbud kan ligga upp till 30 % lägre än under överhettningstiden.

Anf. 133 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Håkan Strömberg säger att majoritetsskrivningen i betänkandet mest innehåller fraser och inte så mycket konkret. Men det är fråga om just en sådan typ av betänkande. Det handlar om principer för framtiden på infrastrukturiområdet, för planering och satsningar i framtiden. De konkreta insatserna i form av anslag till olika områden har vi behandlat tidigare. Det som vi nu har lagt fram är ett principbetänkande.

Jag håller med Håkan Strömberg om att det är nu i en lågkonjunktur som vi bör göra extra satsningar på investeringar i infrastrukturen, och det är också det som sker. Regeringen har lagt fram ett antal förslag i de olika sysselsättningspaketen och i kompletteringspropositionen, och vi har följt upp dem här i riksdagen, bl.a. just av den anledning som Håkan Strömberg pekar på, att vi kan bygga billigare i dag tack vare konjunktursituationen. Samtidigt skapar vi sysselsättning i en viktig bransch. Om vi har en bättre infrastruktur står vi också bättre rustade när konjunkturen vänder och kan ta till vara den högkonjunktur som då kommer.

Anf. 134 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! De nya satsningar som Elving Andersson menade att regeringen gör i kompletteringspropositionen är inte några nya satsningar, utan bara ett fullföljande av de förslag som den socialdemokratiska regeringen lade fram för riksdagen för beslut. Vi har i våra reservationer pekat på det arbete som vi har lagt ned på att försöka hitta objekt vars planering är så långt framskriden att de skulle kunna sättas i gång genast.

Vi pekar på att man skulle kunna förbilliga verksamheten genom att utnyttja den konkurrens om jobben som nu råder. Det finns personer som är arbetslösa och entreprenadmaskiner som står stilla. Det är en sådan satsning som vi saknar i regeringsförslaget och också i utskottsmajoritetens skrivning. Man har alltså inte följt den socialdemokratiska linjen i de delar där vi har en annan uppfattning. Det är viktiga satsningar som vi vill få genomförda. De skulle kunna skapa bättre sysselsättning men självfallet i förlängningen också en förbättrad trafikmiljö, en ökad framkomlighet och en förstärkt infrastruktur för framtiden.

Anf. 135 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tycker att Håkan Strömbergs argumentering inte är riktigt logisk på alla punkter. Först anklagar han den nuvarande majoriteten för att sakna visioner och för att inte göra några satsningar. Allt är egentligen bara

elände. I nästa andetag säger han att det enda som den nya regeringen gör är att fullfölja den gamla regeringens redan genomförda politik.

Den kritik som Håkan Strömberg riktar mot oss faller då tillbaka på den förra regeringen. Om inte, är det något som haltar i resonemanget.

Låt mig bara konstatera, fru talman, att det för nästa budgetår, 1992/93, totalt satsas på investeringar i vår infrastruktur nästan dubbelt så mycket pengar som under det innevarande budgetåret. Den jämförelsen talar sitt tydliga språk: det sker nu rejäla satsningar på infrastrukturen från den nuvarande regeringens och den nuvarande riksdagsmajoritetens sida.

Anf. 136 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! De nya satsningar som Elving Andersson menar att regeringen nu kommer med har jag saknat och efterlyst. Det har faktiskt hänt en hel del sedan 1988, då det trafikpolitiska beslutet togs. Bl.a. diskuterade man Europafrågorna. Det borde ha kunnat vara betydligt mer av framtidsvisioner och framtidsmöjligheter på det trafikpolitiska området än vad man nu presenterar. Det är därför som vi i vår reservation pekar på att det saknas framtidsvisioner när det gäller miljön, infrastrukturen och även trafikpolitiken i dess helhet.

Anf. 137 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Låt mig konstatera att man i den socialdemokratiska reservationen nr 1 i och för sig framför den kritik som Håkan Strömberg nu ger uttryck för. Man tycker att det saknas visioner, men man presenterar inte själv några visioner eller idéer.

Som jag konstaterade inledningsvis gäller fortfarande de mål för trafikpolitiken som lades fast 1988. Det har inte gjorts några större omprövningar. Det förs diskussioner om hur de skall uppfyllas, i vilken takt osv., men målen från 1988 års trafikpolitiska beslut ligger fast.

Såvitt jag förstår framförs det inte heller från socialdemokraterna några andra tankegångar. I varje fall presenteras inga sådana i någon reservation vid det här betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 27 §.)

Anf. 138 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.
Som tidigare meddelats kommer det att företas voteringar under kvällen.

25 § Tilläggsbudget II

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1991/92:JoU22 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1991/92
(prop. 1991/92:125 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 27 §.)

26 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1991/92:JoU23 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 27 §.)

27 § Exportfinansiering

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1991/92:JoU25 Exportfinansiering.

Anf. 139 ROLF L. NILSON (v):

Fru talman! Jag vill först säga att min anmälda talartid är för mycket tilltagen. Jag kommer att bli betydligt mera kortfattad än vad som framgår av talarlistan.

Detta ärende är delvis redan debatterat en gång. Det är en liten men viktig detalj från ett tidigare betänkande som skall avgöras i dag. Jag vill deklarerat att Vänsterpartiet står fast vid 1990 års livsmedelspolitiska beslut. Det var en kompromiss, en uppgörelse som kom till stånd efter ingående diskussioner mellan samtliga partier utom miljöpartiet i den dåvarande riksdagen.

Grundtanken är att det svenska jordbruket skall fungera på litet sikt på samma sätt som vilken annan näringsgren som helst. Detta skall resultera i ett mera konkurrenskraftigt jordbruk och i lägre priser för konsumenterna med bibehållen god kvalitet och med hänsynstagande till landskapsvärden.

Inriktningen utgör en successiv avveckling av olika typer av stöd till jordbruket. Jag vill betona att det var detta som samtliga partier utom miljöpartiet var överens om och som jag hoppas att samtliga partier i dag också är överens om, dvs. dels att de skall genomföras, dels att detta är rätt väg att ställa om det svenska jordbruket för att göra det mer konkurrenskraftigt i den förändrade marknadssituation som kommer att uppstå med ett svenskt medlemskap i EG och med betydligt större och fria marknader med mer konkurrens.

Förutsättningarna har förändrats, kanske inte till det bättre, för genomförande av beslutet. När beslutet fattades räknade man inte med stilleståndet i GATT-förhandlingarna, då orsakat främst av motsättningen mellan EG och USA om livsmedels- och jordbrukspolitiken. Det var inte heller väntat eller förutsatt att Sverige skulle ansöka om medlemskap i EG eller den europeiska unionen. Trots detta är det enligt vår uppfattning inte motiverat att Sverige vänder helt om på klacken och ger upp den inställning som är själva

principen för det livsmedelspolitiska beslutet, nämligen att framför allt exportstödet skall avvecklas. Nu återkommer utskottsmajoriteten med ett förslag som intill förväxling liknar det som togs upp för en kort tid sedan.

Vänsterpartiet anser att det vore en bra och klok markering från utskottsmajoritetens sida att avstå helt och hållet från ett tillkännagivande och nöja sig med de åtgärder som redan är vidtagna för att följa utvecklingen och anpassningen av den svenska jordbrukspolitiken gentemot EG, dvs. att den omställningskommission som är tillsatt får göra sitt arbete och de bedömningar av åtgärder som den är tillsatt att göra.

Fru talman! Med detta inlägg vill jag yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till meningsyttringen av Annika Åhnberg, som samtidigt är ett bifallsyrkande till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 140 BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! När jag den 23 maj i år medverkade vid ett lantbrukarmöte i Lövånger i Västerbotten fick jag ett fotografi från en deltagare. Det var taget vid en utfrågning om partiernas jordbrukspolitik våren 1990 och föreställde en panel bestående av Sven Eric Lorentzon, Moderaterna, Karl Erik Olsson, Centerpartiet, Hans Gustafsson, Socialdemokraterna, Annika Åhnberg, Vänsterpartiet och av mig, Bengt Rosén, som företrädare för Folkpartiet.

Fotografiet väckte varma känslor hos mig. Det var denna kvintett politiker som under några intensiva vårmånader klarade av att förhandla partierna samman i en ny livsmedelspolitik.

Som första land i Europa beslutade Sverige att företa en inhemsk avreglering och marknadsanpassning. Att detta lyckades i ett land med stor partisplittring berodde bl.a. på att frågan på grund av olika omständigheter var mogen. Folkpartiet hade alltsedan det urvattnade livsmedelspolitiska beslutet fattades våren 1985 i partimotioner krävt att en ny utredning skulle tillsättas med uppgift att lägga fram förslag om avreglering och marknadsanpassning av jordbruket.

Socialdemokraterna yrkade varje år avslag. Men efter valet 1988 tänkte partiet om. Då hade de negativa effekterna av industriländernas jordbrukspolitik uppmärksamrats såväl inom FAO som inom GATT och OECD. Nu tillsattes den livsmedelspolitiska arbetsgruppen, som banade väg för den nya politiken. Det bör också påpekas att en förändring skedde inom LRF när BO Dockered blev ordförande, som underlättade det hela. Tidigare hade LRF – för att uttrycka det litet tillspetsat – hävdat att konsumenterna var till för bönderna.

Bönderna skulle vara obetagna att producera till statligt fastlagda priser, och det som konsumenterna inte förmådde konsumera skulle de i egenskap av skattebetalare ta avsättningsansvar för på världsmarknaden. I det livsmedelspolitiska beslutet slogs det fast att det endast är det som konsumenterna efterfrågar som bönderna skall få betalt för. Bönderna är alltså till för konsumenterna och inte tvärt om. Detta har en konstruktiv bondeledare, med hjälp av det s.k. spårbytet, fått LRF att acceptera. Av avgörande betydelse för 1990 års beslut var dock att nämnda partiföreträdare hade respekt och förtroende för varandra och en vilja att komma överens.

Dessa inledande två år har i stort förflutit väl. Men nya partier och nya politiker skapar nu med hjälp av massmedia stor uppståndelse kring små uppföljningsfrågor.

I mer än 14 dagar har massmedia ägnat sig åt ett problem vi inte kunde lösa 1990. Svenska bönder har fått ett beting att uppfylla att med oförändrad import skapa balans mellan produktion och konsumtion i landet inom fem år. För att snabbt eliminera överskotten utvecklades omgående allmänna exportsubventioner. Kvar blev vissa övergångssystem under avtrappning.

Det är dock inte alldeles enkelt att skapa balans på livsmedelsmarknaden. Utöver att efterfrågan från konsumenterna inte är känd vid varje tidpunkt har vår Herre genom väderlek, djurhälsa m.m. stort inflytande på produktionsresultatet. Därför uppstår underskott vid vissa tidpunkter och år och överskott vid andra. Under en tidsrymd av några år jämnar dessa ut varandra. Underskotten täcks av ökad import. Men vi kunde 1990 inte konstruera något system där just dessa importavgifter kunde reserveras och användas för att lyfta ut motsvarande överskott på världsmarknaden. Det berodde på att konkurrensutredningen då arbetade med förslag till en ny konkurrens-
lagstiftning.

Det olösta problemet har bl.a. lett till att vi nu importerar 30 % av vårt nötkött, vilket i sin tur leder till färre arbetstillfällen och mindre behov av åker- och betesmark för foderproduktion. Vår jordbruksmark, som uppgår till 9 % av landets yta, håller på att förbrukas i större omfattning än nödvändigt. Som jämförelse kan nämnas att jordbruksmarken inom EG genomsnittligt uppgår till mer än 50 % av ländernas ytor.

Den nya konkurrenslagstiftningen ger inte den möjlighet vi skisserade 1990 att klara behovet med hjälp av branschvisa säljbolag. I samband med förhandlingar med Ny demokrati om den senaste jordbrukspropositionen ställdes krav om två s.k. tillkännagivanden till regeringen. Ett gällde skärpt lagstiftning för att öka konkurrensen mellan livsmedelsföretag. Ett gällde att regeringen snarast till riksdagen bör återkomma med förslag till en lösning av det problem vi fick lämna 1990, dvs. ett system för att klara export och import på grund av årsmåns- och säsongvariationer.

Detta modesta förslag har åstadkommit närmast hysteriska reaktioner. Det började med att kds representant i jordbruksutskottet, Dan Ericsson i Kolmården, så snart utskottsbetänkandet var justerat, i kds tidning basunerade ut att kds nu hade åstadkommit kursändring i svensk jordbrukspolitik. Allmänna exportsubventioner skulle nu vara på väg tillbaka.

Detta felaktiga påstående fick helt naturligt konsumentberedningens ordförande Sven Erik Nyberg att reagera. I Konsumentekot den 13 maj påtalade han att ett återinförande av allmänna exportsubventioner skulle kosta skattebetalarna minst 2 miljarder kronor per år. I kammardebatten samma dag begärde jag med anledning av den tolkning som Dan Ericsson i Kolmården gjort av utskottstexten, att denna del skulle återförvisas till utskottet för förnyad behandling.

När texten preciserats och ett nytt utskottsbetänkande var justerat var det dags för nästa utspel, denna gång genom jordbruksutskottets ordförande Göran Persson. I olika artiklar och uttalanden har han hävdatt att förslaget strider mot 1990 års beslut, att det kommer att höja livsmedelspriserna, öka

intensiteten och därmed leda till ökade överskott och miljöbelastning. Detta är fullständigt orimliga påståenden.

I betänkandet hänvisas till texten i 1990 års beslut, där det slås fast att den aktuella frågan får lösas när den nya konkurrenslagstiftningen är klar. Dessutom sägs i det nya betänkandet att regeringens förslag skall rymmas inom 1990 års beslut.

Genom att importen nu har ökat har införselavgifterna ökat från ca 800 milj.kr per år till drygt 1 miljard. Denna ökning kommer att minska om vi får ett system där export på grund av årsmåns- och säsongsvariationer är möjlig. Någon påverkan på livsmedelspriser, intensitet och miljö har inte förslaget.

För att understryka den ringaktning som Göran Persson har för politiker som har haft eller har anknytning till jordbruksnäringen passade han även på att meddela att det sitter för många sådana i jordbruksutskottet och att utskottet omgående borde avskaffas.

Den senare frågan var uppe till debatt förra året. Då ansåg en majoritet att så länge omställningen pågår och EG-förhandlingar står på tur, behöver vi – liksom EG-länderna – ha kvar ett särskilt jordbruksutskott. På sikt är nog alla överens om att det skall gå upp i näringsutskottet.

När Göran Persson hade valts till ordförande i jordbruksutskottet påtalade han i en intervju i Dagens Nyheter den 8 november 1991 att det fanns särintressen i utskottet i form av bönder och en f.d. spannmålshandlare; den senare är då jag. Jag skrev ett vänligt brev till honom och framförde betydelsen av att det finns sakkunskap i utskottet och efterhörde hur ett eventuellt särintresse skulle kunna leda till riksdagsbeslut.

Varje parti har ju sitt livsmedelspolitiska program som läggs fast av partiernas högsta beslutande organ. Alla väsentliga frågor diskuteras i riksdagsgrupp och dess ledning, och besluten fattas här i kammaren och inte i utskottet. Jag har fortfarande inte fått något svar på mitt brev. Men nu har Göran Persson gått ut med samma kränkande uttalanden mot oss som har anknytning till näringen. Vi är en andra klassens ledamöter. Uppenbarligen tilltror inte vår ordförande oss att kunna förhålla oss objektiva.

Jag har bestämt för min del att låta hans inställning få den konsekvensen att jag inte åker med på den utskottsresa under hans ledning som är planerad i september till EG-länder.

Fru talman! Jag tycker också att detta är en fråga av sådan vikt att den borde tas upp av talmanskonferensen, ty det är i grunden en fråga om allmänhetens tilltro till demokratin och vårt parlament. I en artikel i DN i går hävdades att det är försvarspolitikens knytning till regionala intressen som avgör försvarspolitik. Enligt min uppfattning är det påståendet lika orimligt. Vi fattar beslut i morgon i kammaren efter en debatt som berört och engagerat alla riksdagsledamöter. Det är hög tid att riksdagens talman bemöter påståendena, innan svenska folket tar dem för att vara sanna.

Den osakliga debatt som vi har haft i exportfrågan hade aldrig varit möjligt om företrädare för massmedia haft intresse och förmåga att läsa det aktuella betänkandet och kritiskt granska de uttalanden som populisterna i jordbruksutskottet har gjort. Med några få undantag har man tagit uttalandena för gott, och vi har fått en mycket snedvriden debatt, där frågan om livsmedelspriserna har gjorts till det centrala.

Jag har i en debatt som jag har haft med partikollegan Carl B. Hamilton i tidningen Nu påtalat att det är en missuppfattning att omläggningen av vår jordbrukspolitik och ansträngningarna inom GATT att avveckla stöden kommer att leda till lägre konsumentpriser.

Vad reformerna tar sikte på är att stoppa den galopperande prisökning på livsmedel som vi har haft – det har vi för svensk del för övrigt redan lyckats med – och att framför allt avveckla livsmedelssubventionerna. Därmed kommer världsmarknadspriserna att öka och återspegla faktiska produktionskostnader. Det sänker inte konsumentpriser, men det minskar statens utgifter och därmed utgifter för konsumenter i deras egenskap av skattebetalare.

Jag har också framhållit att konsumenterna inte bara efterfrågar bra livsmedel till låga priser. Det finns en stor konsumentopinion i vårt land, med Astrid Lindgren i spetsen, som har fått riksdagen att fatta beslut om en ny djurskyddslag. Att detta fördyrar vår produktion är ett förhållande som aldrig tas upp när våra livsmedelspriser jämförs med EG:s.

Det finns också, som Lars Drake vid Lantbruksuniversitetet påvisat, en bred konsumentopinion för att vi skall bevara vårt öppna och omväxlande landskap. Slår vi genom ensidiga gränsskyddssänkningar eller andra åtgärder undan möjligheterna för våra bönder att producera livsmedel, lär landskapsvärden bli åtskilliga miljarder dyrare.

Skattebetalarna lägger årligen över 2 miljarder kronor för att hålla parker och grönytor i våra tätorter. Skall vi gissa att landskapsvärden genom kommunalanställda blir 5 miljarder dyrare än den är i dag, som en sideoeffekt av livsmedelsproduktionen?

Att skapa ett system för att kunna möta import på grund av årsmåns- och säsongsvariationer vid underskott med motsvarande export vid överskott är en begränsad åtgärd, som skulle ge våra bönder möjlighet att ligga på en något högre självförsörjningsgrad och att exportera mer förädlade livsmedel.

Det skulle i sin tur öka de samlade inkomsterna för landets bönder, som för 1991 enligt jordbruksverkets beräkningar har sjunkit till en nivå som innebär att allt fler får svårigheter att klara ekonomin.

1990 var ett hyggligt år tack vare en mycket stor skörd, den största som bärgats i vårt land. Då fick lantbrukarna enligt jordbruksverket 4,65 miljarder över för eget arbete och ränta på eget kapital. Utslaget på ca 100 000 bönder blir det 47 000 kr., i varierande grad lägre till deltidslantbrukare och högre till de ca 30 000 heltidslantbrukare som finns i landet.

Enligt de beräkningar som jordbruksverket har redovisat för 1991 har motsvarande överskott sjunkit till 1,92 miljarder. Alla inser att landets bönder inte klarar sig på en genomsnittlig arbetsersättning på ca 20 000 kr per år.

Att det livsmedelspolitiska beslutet från 1990 också rymmer en försäkran om att omställningen skall ske under socialt acceptabla former bortser de konsumentföreträdare från som nu anklagar borgerliga jordbrukspolitiker för att ta för stor hänsyn till producenter.

Som för alla andra småföretagare fordras ett relativt stort eget kapital för att kunna driva ett jordbruksföretag. Detta är ofta uppbyggt under generationer genom idogt arbete. Det finns inte någon statistik ur vilken man kan

utläsa hur många bönder som ligger på gränsen till obestånd. Jag har fått hjälp att göra vissa undersökningar i mitt hemlän Skaraborg. Där finns ca 10 % av landets lantbruk. Dessa undersökningar pekar på att mellan 1 000 och 2 000 lantbrukare ligger i det omedelbara riskfältet

Antalet lantbrukarkonkurser har fördubblats under det senaste året, men ligger fortfarande på en låg nivå. Det är omöjligt att förutsäga när vi passerar den osynliga gräns som ger fler än 1 000 konkurser. Om vi får en mycket torr sommar – som många förutspår – tror jag att en dålig skörd resulterar i denna situation i slutet av året.

Vi skall vara medvetna om att det i huvudsak är sparbanker och föreningsbanker som håller jordbruket med kapital. På grund av stora förluster i andra branscher finns det många mycket nervösa direktörer i dessa banker som nu granskar säkerheter i jordbruksnäringen. Utvecklingen kan snabbt gå över till att bli socialt oacceptabel, utan att vi från politiskt håll har någon möjlighet att inskrida.

Fru talman! För ungefär ett år sedan skrev Astrid Lindgren, Marit Paulsson och Stefan Edman en artikel i DN under rubriken Kvalificerad galenskap. De var upprörda över förslaget till ensidig justering av det svenska gränsskyddet. De varnade för de följder detta skulle få för vårt landskap och för vårt krav på en god omsorg om våra djur. Avslutningen känns lika aktuell i dag: "Vi uppmanar därför alla kloka i Sveriges riksdag: Stå kvar vid jordbruksbeslutet från juni 1990 – behåll gränsskyddet tills GATT uppnått gemensamma regler. Skydda jordbruket den korta tiden fram till dess Sverige blir medlem i EG!"

Fru talman! Jag har velat ge denna bakgrund innan jag nu ansluter mig till den bedömning som regeringspartierna gjort att trots allt inte stödja hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 25. Vi gör det mot följande bakgrund och med följande motivering:

Den 21 maj, dvs. samma dag som utskottet justerade ifrågavarande betänkande träffades en jordbrukspolitisk överenskommelse inom EG. Den innebär i stort sett ett fullföljande av den s.k. MacSharry-planen. Det bör förbättra möjligheterna att slutföra förhandlingarna inom GATT om minskade exportsubventioner och sänkt gränsskydd. Det ingår i omställningskommissionens mandat att med hänsyn till dessa förändrade förutsättningar föreslå åtgärder för det svenska jordbrukets anpassning till ett svenskt EG-medlemskap. Något uttalande från riksdagens sida bör inte göras i det läge som uppkommit.

Jag yrkar att kammaren avslår de i detta betänkande behandlade motionsyrkandena. Detta innebär bifall till hemställan i den socialdemokratiska reservationen – men endast till själva hemställan. Den i reservationen anförda motiveringen kan vi inte ställa oss bakom. Med hänvisning till vad jag nyss anfört yrkar jag att riksdagen avslår reservationen såvitt gäller motiveringen.

Fru talman! I praktiken innebär detta ett bifall till propositionen.

Anf. 141 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är litet förvånad över att Bengt Rosén går till angrepp mot utskottets ordförande när han känner till att denne är på resa till Rio. Han får väl återkomma till den debatten.

Vi som har arbetat tillsammans med Bengt Rosén i hans egenskap av företrädare för Folkpartiet liberalerna har naturligtvis varit litet konfunderade de senaste veckorna. Bengt Rosén har tidigare hävdat frihandelstanken och även haft med tanken på konsumenterna när vi format politiken. Nu går han till reträtt. Den turbulens som varit kring dessa frågor de senaste veckorna går uppenbarligen mot sitt slut.

Det är inte bara vi socialdemokrater som varit litet fundersamma om Bengt Rosén. Han har också haft partikamrater som tidigare har uttryckt sig vara anhängare av frihandel som har undrat. Det är bra att ni gör detta. Jag vill fråga Bengt Rosén om detta skall tolkas så, att det är som vi säger i vår reservation, nämligen att inget nytt har inträffat som inte täcks av omställningskommissionens direktiv.

Den andra frågan är om Bengt Rosén fortfarande ser det som ett stort värde att det råder en bred politisk enighet kring den livsmedelspolitiska reformen. Jag har sett att jordbruksministern nyligen har uttryckt detta.

Jag är naturligtvis lika förvånad som Bengt Rosén att man ändå kan läsa uttalanden av kamrater till honom i regeringskretsen och utskottet efter utskottets senaste sammanträde. De säger så här: Grunderna för 1990 års beslut om en avreglering av jordbruket håller på att vittra sönder.

Bengt Rosén beskrev den fråga vi nu behandlar som mindre uppföljningsdetaljer. Vi anser att det är ett avsteg från uppgörelsen. Det vore bra om Bengt Rosén klart och entydigt deklarerade sin uppfattning om det även i fortsättningen är viktigt att bibehålla en stor och bred enighet kring reformen. För min del tror jag att det kommer att behövas.

Sedan vore det intressant att litet mer konkret få reda på vad det är i den socialdemokratiska motiveringen som Bengt Rosén inte kan ställa upp på.

Anf. 142 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Fru talman! Jag hör litet dåligt och Jan Fransson talar litet tyst. Därför var jag nödsakad att gå upp för att höra vad han sade.

Han tar först upp konsumentaspekterna. Jag vill betona att jag har, vid varje tillfälle som vi har redovisat den livsmedelspolitiska reformen, betonat att det ytterst är konsumentintressen som drivit fram denna. Konsumenterna skall genom sina köp bestämma vad som produceras. Jag redovisade också i mitt anförande att bönderna är till för konsumenterna, och inte tvärtom.

Sedan frågar Jan Fransson om det är något nytt som har inträffat när vi begär ett tillkännagivande om att lösa frågan om att få ett system för utbyte av export-import på grund av årsmåns- och säsongvariationer. Nej, det är en uppföljning av det livsmedelspolitiska beslutet. Vi hänvisar till det, och det står i betänkandet att det förslag vi begär av regeringen skall ligga i linje med det livsmedelspolitiska beslutet. Vad som sedan har inträffat är att vi har fått ett genombrott i EG, som jag personligen inte trodde att man var mäktig. Det innebär en omläggning i marknadsriktning. Den går inte lika långt som vår omläggning av jordbrukspolitiken i Sverige, men den går i rätt riktning.

Därmed har vi nu anledning att förvänta ett snabbare genombrott inom GATT med både minskade exportsubventioner och minskade andra subventioner. Då framstår inte detta behov som lika angeläget.

I det EES-avtal som Sverige har ingått, och som inte så mycket tar upp livsmedelshandeln, sägs att man skall fortsätta bilaterala förhandlingar och försöka förhandla bort olika handelsbegränsningar. Kan vi med EG nå en överenskommelse där EG avstår från att subventionera all export av livsmedel till Sverige mot att vi gör samma sak, vore det fulländat för våra konsumenter. Då skulle vi få ett stor utbyte över gränserna.

Jag sätter stort värde på enighet, Jan Fransson. Men tyvärr har den enigheten brutits av vår utskottsordförande, som har gått ut och sagt att det finns ledamöter som han inte tillräknar att kunna vara objektiva.

Anf. 143 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Vi är helt överens om, Bengt Rosén, att konsumenten måste stå i centrum i livsmedelspolitiken. Vi har förut varit på barriaderna. Jag vill påminna om den överdrivna debatt som fördes om gränsskyddet i inledningen av förra årets valrörelse. Då fanns vi på samma barriad, Bengt Rosén. Det visade sig ju sedan att det var en våldsam överdrift att bönderna skulle drabbas av den anpassning av gränsskyddet som då gjordes. Detta fick jordbruksministern undersöka, och han sade i slutet av förra året att det inte fanns något som sade att bönderna skulle ha lidit av denna typ av gränsskyddsjusteringar.

Jag har en känsla av att vi kommer att behöva varandra även i framtiden för att hävda konsumenternas intresse i livsmedelspolitiken. Jag har en fråga. Vad är det konkret i vår motivering till att yrka avslag på bl.a. kds motion som gör att ni inte kan ställa upp på detta?

Anf. 144 BENGT ROSEN (fp) replik:

Fru talman! Den konkreta orsaken till att vi inte kan ställa upp på motiveringen är att Socialdemokraterna anser att förslagen står i strid med det livsmedelspolitiska beslutet. Det framhålls i betänkandet att vi förväntar oss ett förslag – eller nu rättare sagt, förväntade oss – från departementet och regeringen som ligger i linje med det livsmedelspolitiska beslutet.

Jag håller också med om att det finns ett stort behov av en bred enighet om jordbrukspolitiken – ett större behov än i andra frågor, eftersom jordbruk är en så långsiktig verksamhet. Ofta förflyter det flera år från det att man startar produktionen till dess den ger avkastning. Jag tänker här t.ex. på att bygga upp en mjölkbesättning, och det är i varje fall minst ett år mellan sådd och skörd.

Jordbruket klarar inte de snabba omställningar som kan uppkomma om vi är oeniga och besluten fattas med liten majoritet och när vi får olika konstellationer i regeringen efter ett val. Detta är oerhört viktigt. Jag försökte att betona detta i debatten här i kammaren för 14 dagar sedan, och jag försökte säga det i jordbruksutskottet till vår ordförande. Men både Jan Fransson, om han erinar sig, och alla övriga kan betyga att jag då fick rådet, att om det var någonting som jag var missnöjd med i hans agerande, skulle vi mötas i den offentliga debatten.

Jag anser precis som fru talman och tidigare talmannen Thage G. Peterson att debatten skall föras här i kammaren, för att göra kammardebatten intressant, och inte i första hand i massmedia. Men den kan uppstå där också. Det

är därför som jag i dag har tagit upp dessa synpunkter. Jag beklagar att Göran Persson inte är hemma och därmed inte kunnat delta i debatten. Men jag utgår ifrån att han kommer att ta upp den kritik som jag har riktat mot honom och att han kommer att återkomma i massmedia, och därifrån får vi väl fortsätta.

Anf. 145 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Då vi här i kammaren den 13 maj debatterade jordbruksutskottets betänkande nr 15, som rörde vissa jordbrukspolitiska frågor, kom debatten mycket att handla om den skrivning i betänkandet där två motioner om exportfinansiering på jordbruksområdet behandlades. Dagen efter företogs omröstningen, och då beslutade riksdagen att i den delen återförvisa ärendet till utskottet. Utskottet har därför i betänkande JoU25, som nu behandlas, tagit upp den del som återförvisats.

Då det gäller motionerna Jo33 yrkande 2 och Jo34 angående exportstöd, hänvisas till omställningskommissionen. Så står det i betänkandet. Utskottet konstaterar dock i betänkandet att vid 1990 års livsmedelspolitiska beslut, som bl.a. innebar att det med bibehållen import skulle skapas balans mellan produktion och konsumtion i landet, kunde frågan om ett system för utbytesexport/import med anledning av säsong- och årsmånsvariationer inte lösas. Detta berodde främst på att konkurrensutredningens förslag – där frågor om konkurrens och samverkan inom livsmedelsindustrin skulle behandlas – måste avvaktas. Men även den omständigheten bidrog till att en av huvudfrågorna i det GATT-avtal som förväntades senare under året, dvs. före årsskiftet 1990-1991, gällde exportstöd.

Som framgår i betänkandet har konkurrensutredningens förslag resulterat i en lag om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter. Lagen tillåter ej sådan export via branschvisa säljbolag, vilka vi diskuterade i samband med det livsmedelspolitiska beslutet. Något GATT-avtal har ännu ej kommit till stånd, och situationen har dessutom förändrats genom att Sverige har sökt medlemskap i EG, där man alltså tillämpar ett system med allmänna exportsubventioner.

Omställningskommissionen har fått i uppdrag att lägga fram förslag om anpassning av den svenska jordbrukspolitiken gentemot EG:s. Detta kommer att ta viss tid eftersom nu även EG är på väg att förändra sin politik i marknadsekonomisk riktning.

Genom att Sverige för närvarande inte har något system för utbytesexport/import av jordbruksprodukter har självförsörjningsgraden för vissa produktionsgrenar inom animalieproduktionen sjunkit till lägre nivå än som avsågs i det livsmedelspolitiska beslutet. Det har i sin tur lett till ytterligare behov av att ställa om betesmark och sådan åkermark som används för fodersädsproduktion, vilket framför allt drabbar mellanbygd och skogsbygd.

Den debatt som förts efter det att utskottet behandlat den återförvisade delen av det tidigare betänkandet lämnar mycket i övrigt att önska. Det har skapats en storm i ett vattenglas. Den ambition som utskottets majoritet haft att försöka se verkligheten och att leva upp till intentionerna i 1990 års livsmedelspolitiska beslut om att följa utvecklingen av omställningen, avregleringen och anpassningen till den konkurrensen, har förvanskats. Syftet med

1990 års beslut var bl.a. att minska överkottsproduktionen och exportförlusterna.

Det är i dag också viktigt att påpeka att beslutet fattades med en klar hänvisning just till pågående GATT-förhandlingar och ambitionen att skapa rättvisa och så lika förutsättningar som möjligt för svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri jämfört med motsvarande näringar i omvärlden och inte minst i EG. Nu kan emellertid konstateras att ytterligare faktorer kommit att påverka utvecklingen, och jag nämnde tidigare ansökan om medlemskap i EG. Det är då också rimligt att vår livsmedels- och jordbrukspolitik så snabbt som möjligt kan fasas in i EG:s jordbrukspolitik.

Det är, som jag också nämnde, att notera att stora förändringar är på gång i EG. GATT-förhandlingarna, som syftade till att minska stöd och skydd för jordbruken i alla GATT-anslutna länder, har som sagt inte nått fram till något resultat. Det är självklart att detta skapar problem för svensk livsmedelsproduktion och de förutsättningar som man här arbetar med. Det måste ju tas på djupaste allvar.

Det har också slagits fast i regeringsförklaringen från i höstas att omställningen av jordbruket skall fullföljas. Syftet är att Sverige vid inträdet i EG skall ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring. Samma sak gäller självfallet livsmedelsindustrin.

En avstämning av omställningsbeslutet skall också ske med hänsyn till de förändringar som sker i EG:s jordbrukspolitik. Den omställningskommision som nu är verksam arbetar självfallet huvudsakligen med omställningsbeslutet men också med kommande förändringar i EG-politiken. För att klara detta måste vi som sysslar med jordbrukspolitik nog samt följa utvecklingen och ta vårt ansvar. Det är därför vi har arbetat som vi har gjort i utskottet.

Situationen är för närvarande den att betydande kvantiteter livsmedel flyter in i landet, och det beror just på att EG har kvar exportsubventioner. Sverige har ingen motsvarande möjlighet att lyfta ut det överskott som därmed kan uppstå av den svenska produktionen. Det är detta som komplicerar bilden och skapar svårigheter att få till stånd den balans som vi alla var överens om skulle uppstå.

Det jordbruksutskottet ville göra var att ta ett sakligt ansvar för att omställnings- och anpassningsbesluten skall kunna fullföljas även med beaktande av att GATT-förhandlingarna ej har slutförts och att ansökan om medlemskap i EG inlämnats.

Utskottet har också betonat konkurrensens betydelse i det ursprungliga betänkandet som vi hade uppe förra gången. Man talar där om skärpta konkurrensregler och att de sänts ut på remiss. Här måste alltså remissvaren inväntas och hänsyn tas till den praktiska utvecklingen inom livsmedelsproduktionen, innan man tar slutlig ställning.

Fru talman! Nu har emellertid det inträffat att EG och EG:s ministerråd enat sig om en förändring av jordbrukspolitiken. Det innebär den första egentliga förändringen av CAP – EG:s jordbrukspolitik – under dess 30-åriga historia. Även om beslutet inte innebär någon långtgående avreglering av jordbrukspolitiken så utgör det ett klart avbrott från hittillsvarande filosofi.

Prot. 1991/92:124
2 juni 1992

Exportfinansiering

Centralt i reformen är att man går in för att direkta inkomststöd delvis skall ersätta det nuvarande prisstödet som medel för att uppnå de jordbrukspolitiska målen i Romfördragets artikel 39. Detta gäller i första hand spannmålssektorn.

Fru talman! De traditionella CAP-mekanismerna – gränsskydd, interna marknadsregleringar och exportbidrag – finns emellertid kvar, om än på en lägre nivå.

Förutsatt att marknadsbalansen påverkas så positivt som är antaget, kommer interventionsköp och exportsubventioner att minska i betydelse, men det har i reformdiskussionerna aldrig varit aktuellt med något avskaffande. EG:s gränsskydd kommer också i fortsättningen att vara prohibitivt för de tunga produkterna, och ambitionen är snarast att minska importen av i första hand fodermedel.

Den nu antagna reformen ger dock på längre sikt möjligheter för jordbrukspolitiken att utgöra en mindre belastning på EG:s budget. Under över-skådlig framtid kommer dock utgifter i storleksordningen 300 miljarder svenska kronor per år att vara nödvändiga. Att i dag uppskatta budgetutgifterna med någon större grad av säkerhet är ytterst vanskligt.

Fru talman! Det var den 21 maj, dvs. samma dag som utskottet justerade detta betänkande, som EG träffade den nämnda överenskommelsen inom jordbrukspolitiken. Därmed bör nu möjlighet uppstå att skapa öppningar för lösningar genom GATT-förhandlingarna. Då det ingår i omställningskommissionens mandat att också ta hänsyn till nu förändrade förutsättningar genom EG-överenskommelsen, har regeringspartierna bestämt sig för att ställa det yrkande som Bengt Rosén föredragit. Jag vill härmed instämma i hemställan om bifall till det yrkandet.

(forts.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.55 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

27 § (forts.) Exportfinansiering (forts. JoU25)

Anf. 146 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Ingvar Eriksson tyckte att debatten kring denna fråga var en storm i ett vattenglas. Det är möjligt att han har rätt i att det har varit en onödig turbulens kring frågorna. Men glaset är ändå ganska stort om man talar om att införa exportbidrag igen. Det handlar om åtskilliga miljoner.

Jag har uppfattat Ingvar Eriksson som en god bundsförvant till jordbruksmonopolen. Han talar också för fortsatta exportsubventioner.

Han menar att vi måste ha lika villkor med EG. Jag vet inte om han läst Svenska Dagbladet i dag. Där tar en företrädare för aktörerna på den svenska livsmedelsindustrimarknaden till orda med anledning av den debatt vi haft kring exportbidragen. Det är Sören Lithell, VD i Procordia Meat & Fast Food, som talar om sambandet som finns mellan exportbidragen och de svenska matpriserna. Jag vet inte om Ingvar Eriksson ser det här sambandet.

Lithell menar att det viktigaste för svenskt jordbruk inför EG-inträdet är, helt självklart, att anpassa kostnadsnivån och priserna ner till EG:s på ett planmässigt sätt med omgående start.

Om så ej sker, menar Lithell, ger man jordbrukarna och industrin alldeles fel signaler och åstadkommer stor skada när en snabb och kraftig prissänkning måste ske i anslutning till inträdet. Ett ökat exportstöd nu skulle definitivt hämma utvecklingen mot den lägre prisnivå som vi måste komma till.

Jag skulle vilja fråga Ingvar Eriksson om han har någon förståelse för Lithells synpunkter. Vi vet att jordbrukets monopolföretag har en helt annan mening.

Anf. 147 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! När det gäller resonemanget kring kostnaderna kan jag dela Lithells uppfattning. Det är uppenbarligen så att vi har högre kostnader i Sverige. Men det beror definitivt inte på basproducenterna, och i stor utsträckning beror det inte heller på livsmedelsindustrin, utan det beror på att vi har ett mycket högre kostnadsläge i Sverige. Det är därför vi också i många sammanhang har arbetat för att få ned dessa kostnader.

När det gäller den saken har tyvärr Jan Fransson och hans partikamrater inte varit lika behjälpliga som när det gäller synpunkter på hur man skall minska skydd och stöd för jordbruket.

Jag tycker det är rimligt att ha den uppfattningen att vi skall skapa så lika förutsättningar som möjligt för svenska producenter, såväl basproducenter som livsmedelsindustri.

Det är dock inte detta frågan här gäller. Jag vill sända tillbaka frågan: Är Jan Fransson beredd att hjälpa till att minska kostnaderna genom avgiftsminskningar och annat som drabbar produktionen?

Det är alldeles uppenbart att vi inte jobbar för ett monopol. Jag, och hela Moderata samlingspartiet, jobbar för att vi skall ha ett livskraftigt jordbruk och en livskraftig livsmedelsindustri. Det är i allra högsta grad ett konsumentintresse. Slår man ut halva den svenska livsmedelsproduktionen skapas uppenbarligen ett stort utrymme för importörer att ta ut högre pris på den svenska marknaden.

Att ställa till den situationen är ett äventyrligt agerande, Jan Fransson. Det är ett gemensamt intresse för jordbruket, livsmedelsindustrin och konsumenterna att jobba för att skapa bästa möjliga förutsättningar för svensk livsmedelsproduktion före EG-inträdet. Det är det primära i det här sammanhanget.

Anf. 148 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller kostnadseffektiviteten, Ingvar Eriksson, måste det ligga på näringen och industrin att ta itu med dessa problem.

Vi vet att det är högre exportstöd i EG och högre matpriser i Sverige. Den ekvationen går inte ihop.

Jag har inte påstått att Moderaterna arbetar för mer monopol, men ni för-svarar monopolen inom jordbruket. I varje fall har vi alltid förundrat oss över att jordbruket är en frizon för Moderaterna som annars är starka an-hängare av marknadsekonomi i alla sammanhang. Så har nog fler än vi upp-fattat saken.

Anf. 149 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Om Jan Fransson likställer jordbrukskooperationen och mo-nopolen vill jag faktiskt gärna få sagt att jordbrukskooperationen är en orga-nisation där fria bönder frivilligt går samman för att skapa så goda förutsätt-ningar som möjligt för sin produktion. Många små producenter och många stora producenter enar sig i dessa sammanhang. Detta har hittills, tror jag, också gagnat Sverige och svenska konsumenter, inte minst i de lägen när vi var väldigt beroende av att ha en egen livsmedelsproduktion.

Det gäller att se till att vi också i framtiden skapar rättvisa förutsättningar för de kooperativa företagen, lika väl som för dem som står utanför. Det är detta vi moderater vill arbeta för.

Jan Fransson kan konstatera att vi i betänkandet ställt oss bakom att kon-kurrensen är primär och viktig i dessa sammanhang. Det har också jord-bruksutskottet lagt fast i sitt betänkande.

Jag är av den uppfattningen att det är väldigt viktigt att vi som sitter i jord-bruksutskottet har kraften och viljan att följa upp jordbruksbeslutet, inte minst med hänsyn till de förändringar som nu sker ute i Europa, så att svenska producenter på områdets alla nivåer har en chans att hävda sig inför den tuffa framtid som väntar.

Det sker en stor effektivitetsutveckling i dag inom livsmedelsindustrin. Då bör vi också hjälpa till att skapa möjligheterna och inte sätta käppar i hjulet. Det gäller att skapa nya möjligheter för livsmedelsproducenter att verka i det nya klimatet.

I det betänkande som vi nu behandlar har vi velat följa upp det livsmedels-politiska beslutet på ett ansvarsfullt sätt.

Det är bara att beklaga den bedrövliga debatt som skapats ute i media då det gäller dessa frågor. Den har skadat saken och förvillat många som kanske inte är riktigt insatta i dessa ärenden.

Detta är mycket olyckligt för fortsättningen. Jag hoppas vi kan vara eniga om att se till att vi får en sund, saklig debatt i framtiden. Det skulle vara mycket välgörande.

Anf. 150 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Frågan om exportfinansiering var uppe för ett tag sedan i denna kammare och återförvisades då till jordbruksutskottet. Nu har det alltså kommit ett nytt betänkande från utskottet.

I stort sett är det två motioner som behandlas i det nu aktuella betänkan-

det. Den ena motionen har väckts av mig och den andra av Centerns Birgitta Carlsson.

För oss i kds gäller att vi stod utanför det livsmedelspolitiska beslut om en omställning som fattades med stor majoritet här i riksdagen 1990. Att vi stod utanför berodde dels på att vi inte satt med i riksdagen, dels – naturligtvis – på att vi hade en annan syn på dessa frågor.

Vi har följt de olika turerna när det gäller omställningsprogrammet med stort intresse. Utifrån vårt livsmedelspolitiska program menar vi att det, om vi skall ha ett bra jordbruk i det här landet, krävs ett arealstöd.

Regeringsförklaringen innebär vissa öppningar på den punkten. Ingvar Eriksson har tidigare här citerat en del från regeringsförklaringen. Jag tar mig också friheten att citera något av det som sägs där:

”En avstämning av omställningsbesluten sker efter det att EG har lagt fast principerna för sin kommande jordbrukspolitik. Denna förbereds av en särskild kommission. I detta sammanhang prövas frågan om arealersättning som en metod att bevara öppna landskap.”

Omställningskommissionen är i gång, och när nu EG enats om en ny jordbrukspolitik bör kommissionen ha möjligheter att snabbt komma med förslag som gagnar svenskt jordbruk. I EG:s riktlinjer finns arealersättningen med.

För oss framstår detta med arealersättningen också som en metod och en möjlighet att stimulera ett miljöanpassat jordbruk. Jag tror att det är på den sidan vi har en möjlighet att vinna en nischmarknad inom EG.

Vi i Sverige använder bekämpningsmedel och konstgödsel i mindre utsträckning än man gör i de stora producentländerna på kontinenten.

På grund av vårt klimat har vi goda förutsättningar för en alternativ odling utan bekämpningsmedel och kemikalier. Vidare har vi en bättre djurskyddslag. Vi i Sverige har alltså strängare djurskyddskrav än man har i EG. Även detta kan användas som en konkurrensfördel – inte prismässigt, men väl kvalitetsmässigt.

Svenska livsmedel bör alltså ha goda förutsättningar att konkurrera på EG-marknaden, om konkurrensen får ske på lika villkor. När Sverige blir medlem i EG bör den frågan vara löst. Men under de år som återstår fram till dess borde Sverige, precis som EG nu lyfter in produkter på den svenska marknaden, kunna lyfta in sina livsmedelsprodukter på EG-marknaden.

En sådan exportfinansiering bör omfatta livsmedelsprodukter som kan förväntas ha en framtid på EG-marknaden. Exportfinansieringen nu skulle kunna användas till en introduktion av de här produkterna på marknaden, så att de finns där när vi får möjlighet att konkurrera på samma villkor som andra i det framtida EG.

Exporthanteringen bör ske enligt de principer som gäller inom EG – dvs. att finansieringen kopplas till budgetmedel och införselavgifter.

Slutligen, herr talman, vill jag delge kammaren några rader i ett brev som jag har fått från en lantbrukare i Halland. Han tycker att detta med exportstöd är viktigt just nu för att kunna vidmakthålla ett miljövänligt svenskt lantbruk och en svensk livsmedelsindustri under perioden fram till en förmodad EG-anslutning. Från min valkrets synpunkt, Hallands län, är detta en

mycket viktig fråga. Ca. 25 % av de i länet sysselsatta är nämligen direkt eller indirekt beroende av lantbruket.

Anf. 151 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Överenskommelser och regler i andra länder påverkar svenskt jordbruk och svenska konsumenter. Det har flera talare här tidigare sagt.

EG har ju träffat en uppgörelse om en reformering av Gemenskapens jordbrukspolitik. Ändringarna beräknas innebära totalt 2 % lägre priser för konsumenterna, vilket är mycket glädjande. I korta drag innebär det att priserna på jordbruksprodukter sänks. Jordbrukarna kompenseras med direkt stöd i form av areal- och djurbidrag.

Det finns dock en rad skillnader mellan EG:s och Sveriges jordbrukspolitik:

- Marknadsregleringen kommer att finnas kvar, till skillnad från det avskaffande som Sverige genomför.

- Avsättningsgarantin upphör inte helt inom EG. I Sverige upphör den i och med det nuvarande jordbruksbeslutet.

- Gränsskyddet däremot är kvar såväl i EG som i Sverige.

- Prisregleringen blir kvar i EG, men i Sverige är det marknaden som bestämmer priset.

- Exportbidragen blir kvar i EG och anpassas till den lägre prisnivå som nu skall gälla. I Sverige planerar man att helt ta bort exportbidragen.

Vi i Sverige är föregångare. Men vi bör ha klart för oss att allt det här på kort sikt måste ske i form av rationaliseringar och i vissa fall t.o.m. i form av industrinläggningar. Ta t.ex. ostmarknaden. Det har ju talats om flera ysterier som lägger ner sin tillverkning här i Sverige nu när billig tysk ost konkurrerar ut våra produkter på marknaden. Att tysk ost är billig beror på att den får exportstöd ur EG:s kassa. Ungefär hälften av den tyska osten är subventionerad.

Det står helt klart att finansieringen inte kan klaras av EG på det sättet under en längre period. Marknaden tål inte exportstöd i den omfattning som gäller för EG. Ändå håller EG fortfarande fast vid detta stöd. EG befinner sig fortfarande långt ifrån den svenska frihandelstanken. Det är bara att hoppas på en förändring vid våra EES-förhandlingar, så att exportstöd och andra transfereringar beträffande EG:s jordbrukare kommer upp i de belopp som gäller för Sverige. Det får alltså omfattande konsekvenser för oss att 62 % av EG:s budget går till jordbruksstöd.

Det är viktigt att riksdagen ger omställningskommissionen fullt stöd i dess arbete med att anpassa svenskt jordbruk och svensk jordbrukspolitik så, att resultatet blir så bra som möjligt.

Herr talman! Låt omställningskommissionen arbeta fram ett förslag som gagnar såväl svenska jordbrukare som svenska konsumenter!

Anf. 152 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det var Ny demokrati som öppnade vägen för en återgång till exportstöd. Jag vet inte om man skall skratta eller gråta, eller vad man

skall säga om nydemokraternas agerande i den här frågan. Att det har velats litet hit och dit symboliserar kanske profilen på partiet.

Ny demokrati kom in i riksdagen genom det här med sänkta matpriser. När Ny demokrati tvingades välja sida var det emellertid ägandet och penningmakten som naturligtvis fällde avgörandet. Jag hoppas att Ny demokrati har lärt något av cirkusen kring denna fråga.

Jag vill ställa en konkret fråga till Claus Zaar när det gäller omställningskommissionen. Vad nytt har hänt som inte inrymdes i omställningskommissionens direktiv? Claus Zaar var fullt medveten om att det fanns en omställningskommission och vilka direktiv kommissionen hade. Ändå har han vid två tillfällen i utskottet ställt sig bakom en beställning till regeringen av exportstöd till jordbruksmonopolen.

Anf. 153 CLAUS ZAAR (nyd) replik:

Herr talman! Det är riktigt att denna fråga har gått fram och tillbaka några gånger, herr Fransson.

När detta beslut fattades den 21 maj, fattades samma dag ett beslut i EG. I pressen framstod det som att vi hade tolkat beslutet på ett sätt och massmedia på ett annat. I och med att vi har enats om att omställningskommissionen nu skall få förtroendet i denna fråga, är den utagerad.

Anf. 154 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Jordbruksutskottet konstaterade i ett betänkande som återförvisades från kammaren till utskottet att 1990 års livsmedelspolitiska beslut resulterat i en obalans mellan Sverige och de länder – främst EG-länderna – som alltjämt tillämpar ett system med exportsubventioner.

Utskottet angav då att det mot bakgrund av Sveriges ansökan om medlemskap i EG, är rimligt att söka uppnå likformighet på exportområdet, särskilt med tanke på jordbruksproduktionens årsmåns- och säsongvariationer. Enligt utskottet skulle regeringen snarast för riksdagen redovisa möjliga former för en exportfinansiering. Detta var en öppen begäran som regeringen kunde handha efter bästa förmåga. Det var det yrkandet som då ställdes i kammaren. Bengt Rosén, som i övrigt gjorde en mycket bra historieskrivning av det här ärendets hantering, hade inte rätt i just den delen, utan det var som sagt det här yrkandet som då diskuterades.

Verkligheten har på flera sätt sprungit förbi det livsmedelspolitiska beslutet från år 1990. EG-medlemskapsansökan, ej slutförda GATT-förhandlingar, diskussionen inom EG och avsaknaden av möjligheten till bildandet av särskilda exportbolag, som ej längre föreligger, är några exempel. Gränskyddsförändringen som den socialdemokratiska regeringen fick majoritet för i riksdagen år 1991 är ett annat exempel.

Med all respekt för den kvintett som lyckades tala sig samman år 1990 och som Bengt Rosén refererade till – jag tror att man verkligen vann sig om att få ett samlat beslut, som man då ansåg vara till gagn för svenskt jordbruk – har ju verkligheten runt omkring nu förändrats. Det är den diskussionen jag försöker lyfta fram och påtala, och vi måste även se till vad de här förändringarna när det gäller jordbrukspolitiken i sin tur måste leda till.

Vad som är intressant att notera sedan vi senast debatterade detta ämne

i kammaren är bl.a. jordbruksministerns uttalande om hur han ser på den framtida jordbrukspolitiken. I en intervju för näringslivets presstjänst under rubriken "Vi kan inte avreglera med förbundna ögon" säger ministern om 1990 års livsmedelspolitiska beslut bl.a.: Om det beslutet innebär en hårdare press på det svenska jordbruket än vad som är fallet i EG, bör vi anpassa oss till EG:s politik även om det innebär en avvikelse från 1990 års beslut. Med dessa ministerord och med de beslut som riksdagen redan fattat avseende jordbrukspolitiken ser jag fram emot offensiva förslag från regeringens sida på det jordbrukspolitiska området och då även när det gäller exportfinansieringen.

Anf. 155 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Jag måste erinra Dan Ericsson i Kolmården om att det finns en samsyn mellan såväl regeringspartierna och Socialdemokraterna som Vänsterpartiet att de förändringar av det livsmedelspolitiska beslutet som nu måste ske, bl.a. genom att Sverige ett år efter fattat beslut ansökte om medlemskap i EG, skall ske genom kommissionen. Det är därför inte meningsfullt att stå här och säga att det är så mycket som skiljer och att utvecklingen har gått ifrån det livsmedelspolitiska beslutet, vilket vi alla är väl medvetna om.

I vad gäller den delen avvaktar vi emellertid kommissionens förslag. Vi vet även att kommissionen har fått en mer konkret EG-politik att sikta in sig på, och vi är övertygade om att den kommer med förslag. Inför betänkandets behandling förra gången var det emellertid inte den diskussionen som vi hade, utan det var att lösa den lilla olösta fråga som kvarstod från 1990 års beslut. Som framgår av det betänkandet kunde vi inte lösa behovet av utbytesexport och -import på grund av årsmåns- och säsongvariationer.

När kds i sin tidning Kristdemokraten går ut och hävdar att det nu är på gång att införa allmänna exportsubventioner, har man klart misstolkat vad det är fråga om. Det hänvisas också till uttalanden av Dan Ericsson i Kolmården i vilka han säger att kds nu har lyckats med att vända skutan. Det här är upphovet till all den turbulens som vi nu upplever, och jag måste be Dan Ericsson i Kolmården att i framtiden försöka avhålla sig från sådana här utspel, annars får vi aldrig den samsyn som vi inom jordbrukspolitiken behöver.

Anf. 156 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Samsyn, det är nog gott och väl. Det finns emellertid alltid en gräns för när det är väsentligare med samsyn än att en riktig politik förs. Vår strävan är att det nu skall bli en bra politik på det jordbrukspolitiska området

Bengt Rosén försöker nu återigen anföra tidningsartiklar som argument för det återförvisningsyrkande som han ställde i kammaren. Vi skall inte fortsätta den debatten. Konstateras kan emellertid att det dåvarande betänkandet syftade till att regeringen skulle redovisa möjliga former för exportfinansiering, vilket är det väsentliga.

Bengt Rosén säger även att det fortfarande finns en stor samstämmighet bakom det livsmedelspolitiska beslutet, men att processen påskyndas i och

med EG-beslutet. Det är bra. Det gör att kommissionen verkligen kan börja arbeta för att komma med ett förslag utifrån vilket regeringen kan lägga fram ett förslag här i kammaren. Tack vare händelseutvecklingen under de senaste två veckorna, sedan EG fattade sitt beslut, kan vi ställa oss bakom det yrkande som Bengt Rosén framställt.

Prot. 1991/92:124

2 juni 1992

Exportfinansiering

Anf. 157 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Det är inte så enkelt som Dan Ericsson vill göra gällande, att det bara gäller en tidningsrubrik, en rapport i en tidning som vi inte behöver fästa så stort avseende vid. I artikeln hänvisas till Dan Ericssons uttalande. Där framgick att kds aldrig har accepterat att vi inte skall producera överskott i Sverige. Den bärande idén, när vi kom överens med bred majoritet om att förändra jordbrukspolitiken i Sverige, var att vi inte skall producera annat än vad de svenska konsumenterna efterfrågar.

Det är inte bara Dan Ericsson i Kolmården som varit ute med detta budskap i tidningarna. Hemma i länstidningarna i Skaraborg har Holger Gustafsson varit ute med precis samma budskap. Så enkelt som att bara hänvisa till att tidningarna skriver vad de vill är det inte.

Anf. 158 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Tidningarna skriver vad de vill, det är helt uppenbart. Det finns också både radioinslag och TV-inslag, som journalisterna sedan gör bedömningar omkring. Det får vi leva med, men det skall inte vara styrande för den sakpolitiska debatten i riksdagen och för de beslut som vi skall fatta. Underlaget måste ändå vara utskottets betänkande.

Jag beklagar för andra gången nu att vi inte har lyckats hantera betänkandet så att det håller ograverat, utan det har ställts ett nytt yrkande i kammaren.

Herr talman! Kds måste ändå få fortsätta att plädera för den jordbrukspolitik som vi har i vårt handlingsprogram. Vi försöker hantera det så gott det går i förhållande till de beslut som gäller. Vi vill arbeta konstruktivt för att stärka det svenska jordbruket. Jag tror nu att vi har bättre förutsättningar för det än tidigare. Jag hoppas att kommissionen och regeringen arbetar snabbt och kommer med förslag till riksdagen.

Anf. 159 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns naturligtvis anledning för oss att ställa frågan rakt och konkret till Dan Ericsson, eftersom han tillhör ett parti som ingår i regeringen: Står kds och Dan Ericsson i Kolmården bakom den samling kring fortsättningen av livsmedelsreformen som tidigare talare för de borgerliga partierna har intygat? De har också sagt att de sätter ett värde i att det finns en bred enighet om att kunna fullfölja en långsiktig jordbrukspolitik.

Jag vet inte om mina borgerliga vänner i utskottet håller med mig när jag påstår att Dan Ericsson i denna fråga har visat prov på framstående etik och moral. Han har hyllats för detta i vissa borgerliga tidningar. Men i dag framstår Dan Ericsson som dagens förlorare. Ingvar Eriksson talade om ett vat-
tenglas som det var storm i. Det kanske just är Dan Ericssons plask i glaset

som Ingvar Eriksson syftade på. Det som Dan Ericsson hade ambitionen att göra till en vante bidde en tumme. I dag bidde det ingenting.

Dan Ericsson fortsätter att utanför det här huset föra en debatt. Just nu kommer han dock inte undan mina frågor med anledning av en artikel i dagens nummer av tidningen Dagen. Där säger han: Det finns all anledning att nu se konstruktivt framåt och tillsammans slå tillbaka de angrepp som nu riktas mot svenskt jordbruk från såväl nyliberalt som socialdemokratiskt håll. Sedan uppmanar Dan Ericsson till samling.

Jag vill då ställa frågan: Vad menar Dan Ericsson med sådana påståenden? Peka konkret på vad det finns för angrepp från socialdemokratiskt håll! Jag kommer senare i mitt anförande att mycket klart slå fast att vi socialdemokrater står bakom den uppgörelse som vi i stor enighet har träffat i det här huset, innan kds och Dan Ericsson var här. Var står kds? Vad ligger bakom dessa påståenden, som Dan Ericsson naturligtvis gör för att fria till bondeväljare? Trätan mellan de borgerliga partierna och kds tänker jag inte lägga mig i, men jag vill ha besked om vad det finns för fog för Dan Ericssons grundlösa påståenden.

Anf. 160 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Först deklarerar jag igen att kds står bakom regeringsförklaringens formuleringar när det gäller jordbrukspolitiken.

Jan Fransson säger att det hade varit värdefullt med enighet. Det är korrekt. Jag sade i en tidigare replik att enighet har också sitt pris. Det går en gräns för när det handlar om rätt politik eller inte. Jag tror att det kan bli en bra politik framöver, när kommissionen och regeringen har fått lägga fram sina förslag.

Det är uppenbart så – det framgick också av Bengt Roséns anförande – att det i dag är Socialdemokraterna som söker skapa motsättningar i denna fråga och använder, tillsammans med nyliberala krafter, diskussionen för att angripa svenskt jordbruk. Så kan vi inte ha det, utan vi måste försöka samla oss kring en jordbrukspolitik som faktiskt är till gagn för våra svenska bönder.

Jan Fransson säger att vi friar till bondeväljare. Nej, Jan Fransson, så enkelt är det inte. Vi försöker få ett helhetsgrepp. När Socialdemokraterna för debatt om sysselsättningsfrågor, regionalpolitik och annat sådant har de mycket att säga. Men sysselsättningen inom jordbruket och vad som kommer att hända i glesbygden, att vi får en drastisk utslagning där, säger man inte ett ord om. Det är märkligt. Det vore kanske klädsamt att ändå notera att också jordbrukspolitiken har betydelse för sysselsättningen och boendet och för glesbygden totalt sett.

Anf. 161 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Dan Ericssons replik talar alldeles för sig själv. Det var ett fullkomligt grundlöst påstående. Nu försöker han hänga sig på Bengt Rosén. Av Bengt Roséns anförande framgick inte att han skulle ha samma uppfattning som Dan Ericsson, att Socialdemokraterna riktar något angrepp mot jordbrukspolitiken. Tvärtom kände jag att vi hade en stark samsyn i dessa frågor, inte minst i dem som har koppling till konsumentpolitiken.

Jag vill instämma med Bengt Rosén och säga till Dan Ericsson: Var varsam med orden i debatten i fortsättningen.

När det gäller livsmedelspolitiken har vi nu tagit de första stegen. Vi bör samtliga nu sträva efter en samsyn för att få en bra livsmedelspolitik långsiktigt som är till gagn för både konsumenter och Sveriges bönder. Det är min erfarenhet av några år i denna kammare.

Anf. 162 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! Återigen: Samsynen är väsentlig. Men det finns gränser för när den är väsentligare än vad det är för politik man är sams om.

Det är riktigt att jag inte varit med i riksdagen så länge, men för den skull förbehåller jag mig rätten att ändå få föra fram vår politik och försöka driva den så gott det går.

Jan Fransson säger att jag skall vara varsam i debatten. Det är kanske fler som skall vara varsamma med orden, inte minst på socialdemokratiskt håll med tanke på hur man för sin agitation och propaganda.

Jag hoppas att den här debatten, som gjort att vi ändå diskuterat jordbruksfrågor, för något positivt och konstruktivt med sig för framtiden. Det är upp till kommissionen och regeringen att nu agera.

Anf. 163 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Är exportsubventioner till den svenska livsmedelsindustrin den viktigaste frågan i den fortsatta reformeringen av vår livsmedelspolitik? Nej, det är inte så. Den som lyssnat till de senaste timmarnas debatt kan naturligtvis få det intrycket.

Huvudproblemet är, som bl.a. konsumentberedningen har framhållit, inte avvecklingen av exportsubventionerna, utan det är den svenska förädlingsindustrins lägre kostnadseffektivitet och bristande orientering mot utvecklingsbara exportmarknader.

Jordbruksregleringen innebar att industrins viktigaste roll bestod i att ta hand om primärproduktionens resultat. De produkter som inte kunde säljas på den inhemska marknaden fick säljas internationellt med hjälp av exportsubventioner. Industrin kom därför att dimensioneras efter primärproduktionens storlek och inte efter den köpkraftiga efterfrågan som råder på livsmedelsmarknaden. Exportsubventionerna utnyttjades till att ordna "rätt" råvarumix, dvs. primärproduktionen exporterades även i de fall där det rådde balans mellan utbud och efterfrågan internt på den svenska marknaden.

Livsmedelsindustrin var inte med och betalade exportsubventionerna. De betalades av konsumenterna. Bönderna fick också vara med att betala genom lägre avräkningspriser. Industrin hölls skadeslös. Man tjänade t.o.m. på hanteringen.

Reformbeslutet fick en rad konsekvenser. Jag skall nämna några.

Industrin fick problem med överkapacitet, även inom områden där man tvingats importera förädlade produkter för att tillfredsställa marknadens behov.

Den nuvarande branschstrukturen är helt anpassad till regleringens krav, dvs. den bygger på samverkan om priser och marknadsuppdelning och där-

igenom undviks konkurrens. Därför vänder man blicken bakåt och kräver en återupprättad reglering i stället för att vända blicken framåt och satsa på varje enskilt företags konkurrenskraft.

Företagen vill inte expandera till lönsamhet, utan de försöker i stället krympa sig till lönsamhet. Det finns många uttalanden om detta från jordbruksmonopolens företrädare.

Utvecklingen inom livsmedelsindustrin efter reformen har varit negativ för konsumenterna. Men den har varit mer negativ för bönderna än själva reformen.

Efter reformen har situationen förändrats. Nu är det inte primärproduktionens storlek som bestämmer industrins verksamhet. Det är i stället livsmedelsindustrins efterfrågan på råvaror, vilken är direkt beroende av de köpkraftiga konsumenternas efterfrågan, som bestämmer bondens möjlighet att få avsättning för sin produktion till ett rimligt pris. Därför krävs det av industrin att den satsar på produktutveckling, marknadsföring och utveckling av varumärken. Det är självklart att konsumenten har ett intresse av att livsmedelsindustrin försöker producera efterfrågade varor av god kvalitet. Men också bönderna har i dag ett direkt intresse av att industrin lyckas utveckla och marknadsföra de rätta produkterna.

Herr talman! Det är kring dessa frågor som vi bör fokusera debatten om den fortsatta livsmedelspolitiken, inte kring subventioner och bidrag hit eller dit.

Den svenska industrin förbereder sig i huvudsak genom att krympa och satsa på att utveckla massmarknadsprodukter med ett relativt lågt förädlingsvärde. Jag vill påstå att industrin i allt väsentligt saknar en offensiv strategi.

Vi bör naturligtvis ställa frågan om man kan krympa sig till konkurrenskraft. Finns det något som talar emot att svenska produkter med professionell marknadsföring skulle kunna säljas på EG-marknaden? Varför har livsmedelsindustrin som bransch betraktad näst intill den lägsta forsknings- och utvecklingsintensiteten bland industrins olika branscher? Varför fortsätter man att lägga ned resurser på att organisera marknaden i stället för att organisera konkurrenskraft? Det är livsmedelsindustrin som vi bör fokusera oss på när vi diskuterar en fortsättning av den livsmedelspolitiska reformen.

Vem kan vara emot en konkurrenskraftig industri? Vem vill försvara industriella monopol?

Den livsmedelspolitiska reformen bestod av tre olika steg: det livsmedelspolitiska beslutet 1990, den nya konkurrenslagstiftningen 1991 och anpassningen av gränsskyddet 1991. Nu kan vi dessutom lägga till ett fjärde steg: bilaterala frihandelsavtal med EG inom livsmedelsområdet, vilket är en direkt fortsättning på EES-avtalet.

För Socialdemokraterna betyder en offensiv livsmedelspolitik under 1990-talet att vi måste satsa våra krafter på att uppnå målet att konsumenterna och deras behov skall stå i centrum för politiken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 164 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jan Fransson tog verkligen i och gjorde ett frontalangrepp på svensk livsmedelsindustri. Han sade att man i stort sett sitter stilla och inte

gör någonting inför framtiden. Det är definitivt en falsk bild av verkligheten. Svensk livsmedelsindustri, liksom jordbruket, försöker i dag med all kraft att anpassa sig till en internationell konkurrens. Svensk livsmedelsindustri är emellertid beroende av att det skapas rimliga förutsättningar för att dessa satsningar skall lyckas.

Jan Fransson sade att man krymper sig ur problemet. Det är uppenbart att om man inte har förutsättningarna och de ramar som skapar möjligheter, blir det en krympning. Var och en vet ju att om produktionen och marknaden krymper, är det inte lika enkelt att effektivisera och satsa framåt som när en marknad öppnar sig och det skapas nya möjligheter.

Vi får nu hoppas att omställningskommissionen också kommer att ta upp dessa problem i ett vidare perspektiv. Då skapas verkligen de möjligheter som både Jan Fransson och vi andra är angelägna om, dvs. möjligheter till en effektiv industri med konkurrenskraft på en större marknad.

Jag tycker ändå att det är litet grand övermaga av Jan Fransson att på det sättet slå ner på livsmedelsindustrin, men det gör han kanske av taktiska skäl. Jag delar dock uppfattningen att livsmedelsindustrin och bönderna också är beroende av en rejäl andel av hemmamarknaden. I praktiken har svensk livsmedelsindustri tidigare inte varit inriktad på exportmarknaden, utom när det gäller vissa specialprodukter. Här är det ett nytänkande på gång. Att man tidigare inte har haft den ambitionen beror självfallet på att vår livsmedelspolitik har varit inriktad på hemmamarknaden. Nu måste vi ta nya tag framöver. Jag hoppas verkligen att Jan Franssons inlägg inte innebär att han vill motarbeta det som jag här har sagt om framtiden.

Anf. 165 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag står faktiskt för påståendet att svensk livsmedelsindustri, företrädd av jordbruksmonopolen, inte har någon offensiv strategi inför framtiden. Jag tycker att vi har fått ett tydligt bevis på detta. Vilka var de första som hyllade utskottets förslag om att återgå till en exportsubventionering? Jo, jordbruksmonopolen och LRF. Jag har tidigare citerat en annan aktör, som inte är hänförlig till jordbrukskooperationen och som var starkt kritisk mot era förslag om att återinföra exportsubventionerna.

Jag förstår mycket väl. Jag har deltagit i debatten utanför det här huset och ställt ungefär samma frågor som jag gjorde i mitt anförande. När LRF och förädlingsindustrin ställs inför dessa frågor försöker de naturligtvis gömma sig bakom olika villkor. Man säger, precis som Ingvar Eriksson, att man måste ha samma villkor som industrin i EG. Då skulle det gå att sälja varor. Det här kan naturligtvis inte stämma. Olikheten består i att EG har exportstöd för vissa produkter, medan vi har avskaffat stödet för lågförädlade bulkvaror. Däremot har vi fortfarande kvar systemet för förädlade varor. Problemet för industrin är att man i vårt system tar ut avgifter från industrin. Det tycker man naturligtvis inte om. Man vill ha ett system med exportstöd som finansieras av skattebetalarna. Det blir billigare för företaget.

Vi har inget emot att stödja att svensk livsmedelsindustri vill exportera. Det finns redan i dag ett stöd. Vi var rörande överens om det i det livsmedelspolitiska beslutet. Men det är inte så jordbruksmonopolet vill ha det. De andra aktörerna är starkt kritiska till era tankegångar att införa direkta ex-

portstöd som betalas av skattebetalare och konsumenter. Det är detta som är skillnaden.

Jag fick på det sättet också ett bra bevis för det jag påstår, nämligen att jordbruksmonopolen i jordbruksutskottet har en god bundsförvant i moderaten Ingvar Eriksson.

Anf. 166 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jan Fransson tar återigen i och talar om att jordbruksmonopolet har en god bundsförvant i mig. Jag kan en hel del om jordbrukskooperationen. Men, Jan Fransson, man kan faktiskt inte kalla det för monopol i dag. Det är hård konkurrens även med företag utanför jordbrukskooperationen. Som jag tidigare har påpekat har vi också slagit fast vikten av konkurrens för utvecklingen. Det står i det tidigare betänkandet, och riksdagen har redan fattat beslut.

Även om vi skall välja resonemanget om olikheter är det t.ex. ett faktum att EG har ett exportstöd när det gäller ost på 13–15 kr. per kilo. Sverige har inget sådant stöd alls. EG har ett något högre importskydd än vad Sverige har. Var och en begriper att konkurrensförutsättningarna inte är så stora. Det leder till att svensk livsmedelsindustri krymper på det området. Så ser situationen ut. Det är sådana saker som omställningskommissionen måste se över.

Det innebär inte att vi har gjort en direkt beställning. Vi överlämnar i dag ansvaret till kommissionen, som får se över dessa frågor för att undvika den förledande och förljugna debatt som har skapats ute i samhället. Den leder verkligen inte fram till fakta.

Vi har nu en period fram till EG-inträdet. Vi borde då gemensamt ha kraft och förmåga att åstadkomma förutsättningar för att svensk livsmedelsproduktion, som nu är stadd i utveckling inför det nya, kan hävda sig så pass bra under mellanåren att man framgångsrikt kan fortsätta med denna produktion i EG. Jag tror att det blir tuffa år nu. Vi måste dock försöka skapa rimliga förutsättningar. Vi har inte varit ute efter något annat. Det skall gälla samma förutsättningar för både företag i lantbrukskooperationen och företag som står utanför.

Anf. 167 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi kommer att få åtskilliga tillfällen att debattera den här frågan. Det är bra, Ingvar Eriksson, att ni i dag har slagit till reträtt med den här beställningen till regeringen. Förnuftet segrade till slut, och ni insåg vilka signaler ni höll på att ge och som hyllades av jordbruksmonopolet. På mejerisidan har monopolet nästan 100 %, på slaktsidan 80 % osv. Ingvar Eriksson kommer i denna kammare att få många tillfällen att redovisa att han inte bara i ord utan också i handling är beredd att medverka till att bryta de monopol som finns i svensk livsmedelsindustri och som är till stor nackdel för de svenska konsumenterna och för matpriserna.

Förste vice talmannen anmälde att Ingvar Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr talman! Från Centerpartiets sida tycker vi att det är viktigt att vi har en ordentlig jordbrukspolitik, som skapar förutsättningar för ett svenskt jordbruk som kan arbeta offensivt både i Sverige och utomlands. Vi skall utnyttja den resurs vi har av åkermark till att producera livsmedel eller andra nyttigheter. Vi ser det som ett mycket stort ansvar att kunna få till stånd en sådan politik. Det beslut som vi fattade 1990 syftade till det här. Det var därför viktigt att beslutet var enhälligt och att flera partier stod bakom det. Jag kan till Jan Fransson säga att vi fortfarande tycker det. Vi hoppas att Socialdemokraterna även i opposition tycker att det är viktigt att vi är eniga. Det är en styrka att vara eniga, inte bara när man som regeringsparti har nytta av att skapa enighet.

Det fördes tidigare en diskussion om vem som är till för vem – om bonden är till för konsumenten eller om konsumenten är till för bonden. Det är egentligen en ganska fruktlös debatt, eftersom vi är till för varandra. Vi har behov av varandra i olika sammanhang. Jag tror därför att det är bättre att ha det som utgångspunkt i det här arbetet.

Regeringen har tillsatt en omställningskommission mot bakgrund av det som har hänt efter det jordbrukspolitiska beslutet 1990. Vi har inte fått något GATT-avtal, vilket förutsattes i beslutet. Vi har ansökt om medlemskap i EG. Vi hade inte en aning om att det skulle gå så snabbt när beslutet fattades. Vi har fått en konkurrenslagstiftning på jordbrukspolitikens område som inte stämmer överens med det som sades i det jordbrukspolitiska beslutet om hur en konkurrenslagstiftning skulle se ut. Det gäller möjligheten att sälja säsongsmässiga överskott i gemensamma säljbolag. Omställningskommissionen har som uppgift att försöka lösa det här på ett bra sätt.

Under diskussionens gång i utskottet kom frågan – utifrån motioner och andra uttalanden – att man skulle göra en beställning till regeringen om exportbidrag eller exportstöd, eftersom EG fortfarande har sådana system. Det bygger inte på att man frångår det jordbrukspolitiska beslutet från 1990. Det beslutet utgick från en ömsesidighet mellan Sverige och omvärlden – och då EG i första hand. Den här ömsesidigheten gällde i första hand exportsubventioner. Det skrevs att om GATT inte kan nå resultat och få bort de handelssnedvridande exportsubventionerna måste Sverige se över detta så att vi får en ömsesidighet. Nu får kommissionen se över detta. Det är nog viktigt att vi tonar ner den här debatten litet grand. Den tenderar att bli litet för sträv, och det tror jag att varken konsumenten eller producenten av livsmedelsprodukter har nytta av.

Jan Fransson frågade varför vi inte kan ställa oss bakom den socialdemokratiska reservationen. Det står i reservationen att ett utskottsinitiativ inte kan tolkas på annat sätt än att utskottets majoritet vill frånga tidigare enhälliga beslut om avskaffande av de prisdrivande exportsubventionerna. Det är inte detta det handlar om här. Vi kan därför inte gå med på ett sådant uttalande. Däremot kan vi med en viss förtröstan se fram emot det arbete som omställningskommissionen skall göra, och därmed gå på propositionens förslag i det här sammanhanget. Det är det förslag som Bengt Rosén har beskrivit.

Bengt Rosén gav också en beskrivning av lantbrukarens situation i dag,

och den stämmer mycket väl med verkligheten. Det är viktigt att ha den som grund för den diskussion som vi för. Ytterst handlar det om att vi har tillgång till människor som är villiga att och har möjlighet att satsa på att producera livsmedel.

Det är, som jag sade, viktigt att vi kan behålla en bred enighet om det här, och jag utgår ifrån att det skall vara möjligt också när omställningskommis- sionen kommer med sina förslag.

Jan Fransson förde en diskussion om livsmedelsindustrin och sade att den helt enkelt är för dålig, att dess konkurrensförmåga inte är tillräckligt bra. Men det är ju ingen nyhet. Detta har ju den kooperativa livsmedelsindustrin själv utrett. Man har klarat ut att man är tvungen att sänka sina kostnader ganska mycket för att bli konkurrenskraftig.

Det tar tid att göra detta. Man kan naturligtvis skylla på att livsmedelsin- dustrin har haft för liten konkurrens och därför inte varit tillräckligt duktig. Det har säkert en betydelse i sammanhanget, men av större betydelse är att vi har krympt livsmedelsproduktionen.

Anf. 169 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill meddela att den medgivna taletiden är ute.

Anf. 170 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag vill avsluta detta resonemang med att säga att det inte är så lätt att på en krympande marknad skapa effektivitet utan att slå ut vissa enheter.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än det som Bengt Rosén har framställt tidigare.

Anf. 171 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! I sak finns det ju ingenting kvar av den här frågan efter den reträtt som de borgerliga partierna har gjort, och vi skall därför naturligtvis inte förlänga debatten. Eftersom det inte längre finns något kvar i sak av ambitionerna att återinföra exportsubventioner till jordbruket, måste jag ändå begagna tillfället att ställa en fråga till Lennart Brunander. Vi har varit tillsammans under lång tid i jordbruksutskottet. Uppriktigt sagt, Len- nart Brunander: Var detta en gentjänst till LRF-byråkratin och dess före- ningsindustri för hjälpen i valet och den vidriga affischkampanjen?

För oss socialdemokrater innebar det att vi tappade allt förtroende för LRF-byråkratin i Stockholm. När det nu inte längre finns någonting kvar i sak, kan väl Lennart Brunander vara uppriktig och som en avslutning av denna debatt tala om hur det egentligen var.

Anf. 172 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! För att svara på frågan om det här var en gentjänst till LRF kan jag väl säga att beträffande vad som hände före valet har vi från Center- partiets sida egentligen ingenting att tacka LRF för. Jag kan inte se att man stöttade oss speciellt i den situationen – snarare var det ju tvärtom.

Diskussionen om exportstödet gäller jordbrukets möjligheter att, precis som Jan Fransson var inne på tidigare, komma ut på Europamarknaden. Det

är inte så enkelt som Jan Fransson försökte säga tidigare, att det bara är att gå ut och sälja, om man har en konkurrent med helt annorlunda profil.

Man måste med den situation som råder på världsmarknaden och med de förutsättningar som gäller inom EG också få ett stöd från staten i det här sammanhanget. Man har också redan fått ett litet stöd i form av de 60 miljoner som jordbruksdepartementet har tillskjutit för att stödja export av högförädlade livsmedel. Jag tror att det är oerhört viktigt för att kunna utnyttja den kapacitet som vi har inom industrin och inom jordbruket att vi kan komma ut och sälja på marknaden. Det är orsaken till att vi arbetar med dessa frågor. Det är inte fråga om några gentjänster till någon, utan omtanke om en näring, om Sverige som land, om vårt landskap och om bönderna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande trafikutskottets betänkande 1991/92:TU22 samt jordbruksutskottets betänkanden 1991/92:JoU22, JoU23 och JoU25.

Trafikutskottets betänkande TU22

Mom. 1 (trafikpolitikens mål och medel)

Först biträdades reservation 1 av Sven-Gösta Signell m.fl. – som ställdes mot meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 128 för reservation 1 av Sven-Gösta Signell m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (påskyndande av infrastrukturprojekt)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 129 för reservation 4 av Sven-Gösta Signell m.fl.

Mom. 5 (storstadsöverenskommelserna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Bengt Hurtig i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (de konstitutionella förutsättningarna)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 129 för reservation 6 av Sven-Gösta Signell m.fl.

Mom. 14 (organisatoriska frågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Kenneth Attefors – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU22

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU23

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU25

Hemställan

Kammaren biföll hemställan i reservationen med acklamation.

Motivering

Vid votering genom rösträkning avgavs 169 röster för att den i reservationen av Göran Persson m.fl. anförda motiveringen för avslag på motionsyrkandena inte skulle godkännas mot 128 för godkännande av den i reservationen anförda motiveringen.

28 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Utbildningsutskottets betänkande

1991/92:UbU22 Fristående skolor

29 § Kammaren åtskildes kl. 20.19.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 11 § anf. 35 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. beslutet om samlad votering kl. 13.47,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. 19 § anf. 95 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 24 § anf. 131 (delvis),

av talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.55 och

av förste vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Prot. 1991/92:124

2 juni 1992

Tisdagen den 2 juni

1 § Meddelande om EES-utskottets presidium	1
2 § Justering av protokoll	1
3 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
4 § Förnyad bordläggning	1
5 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 27 maj och den 1 juni	1
Utrikesutskottets betänkande UU30	
Skatteutskottets betänkande SkU25	
Skatteutskottets betänkande SkU31	
Utrikesutskottets betänkande UU13	
Utrikesutskottets betänkande UU29	
Jordbruksutskottets betänkande JoU18	
Jordbruksutskottets betänkande JoU20	
Konstitutionsutskottets betänkande KU36	
Konstitutionsutskottets betänkande KU37	
Justitieutskottets betänkande JuU26	
Justitieutskottets betänkande JuU27	
Socialutskottets betänkande SoU18	
Socialutskottets betänkande SoU20	
Utbildningsutskottets betänkande UbU26	
Trafikutskottets betänkande TU20	
Trafikutskottets betänkande TU21	
Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU15	
Kulturutskottets betänkande KrU32	
Finansutskottets betänkande FiU23	
Finansutskottets betänkande FiU28	
Lagutskottets betänkande LU38	
Meddelande om samlad votering	6
6 § Ny lönegarantilag	6
Lagutskottets betänkande LU37	
Debatt	
Owe Andréasson (s)	
Claus Zaar (nyd)	
Hans Stenberg (s)	
Stig Rindborg (m)	
Richard Ulfvengren (nyd)	
<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
7 § Ny konsumentkreditlag	14
Lagutskottets betänkande LU28	
<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	

8 §	Ändrat anslag till kronofogdemyndigheterna	14
	Lagutskottets betänkande LU39	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
9 §	Ny børslagstiftning m.m.	14
	Näringsutskottets betänkande NU26	
	Debatt	
	Leif Marklund (s)	
	Göran Hägglund (kds)	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
10 §	Vissa elmarknadsfrågor	19
	Näringsutskottets betänkande NU30	
	Debatt	
	Birgitta Johansson (s)	
	Per-Richard Molén (m)	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
11 §	Ombildning av Stadshypotek, m.m.	21
	Näringsutskottets betänkande NU32	
	Debatt	
	Leif Marklund (s)	
	Rolf L Nilson (v)	
	Gudrun Norberg (fp)	
	Bengt Dalström (nyd)	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
12 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	26
	Näringsutskottets betänkande NU35	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
13 §	Lagervärdering, m.m.	26
	Skatteutskottets betänkande SkU30	
	Debatt	
	Lars Hedfors (s)	
	Bo G Jenevall (nyd)	
	Lars Bäckström (v)	
	Fredrik Reinfeldt (m)	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
14 §	Tullagen, vissa skattefrågor	37
	Skatteutskottets betänkande SkU33	
	Debatt	
	Martin Nilsson (s)	
	Lars Bäckström (v)	
	Karl-Gösta Svenson (m)	
	Ulf Eriksson (nyd)	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
15 §	Tulltaxelagen, m.m.	45
	Skatteutskottets betänkande SkU34	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	
16 §	Anslagen till skatteförvaltningen, m.m.	45
	Skatteutskottets betänkande SkU35	
	<i>Beslut fattades efter 18 §</i>	

17 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	46	Prot. 1991/92:124 2 juni 1992
Justitieutskottets betänkande JuU28		
<i>Beslut fattades efter 18 §</i>		
18 § Förlägningskostnader m.m. budgetåret 1992/93	46	
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU16		
Debatt		
Sigge Godin (fp)		
Maud Björnemalm (s)		
Leif Bergdahl (nyd)		
Liisa Rulander (kds)		
Berith Eriksson (v)		
Beslut	60	
Lagutskottets betänkande LU37		
Lagutskottets betänkande LU28		
Lagutskottets betänkande LU39		
Näringsutskottets betänkande NU26		
Näringsutskottets betänkande NU30		
Näringsutskottets betänkande NU32		
Näringsutskottets betänkande NU35		
Skatteutskottets betänkande SkU30		
Skatteutskottets betänkande SkU33		
Skatteutskottets betänkande SkU34		
Skatteutskottets betänkande SkU35		
Justitieutskottets betänkande JuU28		
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU16		
Meddelande om val samt om ändringar i kammarens sammanträdes-		
plan	63	
Förste vice talmannen		
Beslut om samlad votering	63	
19 § Den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten 1993–1996		
m.m.	63	
Kulturutskottets betänkande KrU28		
Debatt		
Åke Gustavsson (s)		
Harriet Colliander (nyd)		
Elisabeth Persson (v)		
Jan-Erik Wikström (fp)		
Kulturminister Birgit Friggebo (fp)		
Catarina Rönnung (s)		
Hugo Hegeland (m)		
Birger Andersson (c)		
Henrik S Järrel (m)		
Jan Andersson (s)		
Elisabeth Fleetwood (m)		
<i>Beslut fattades efter 23 §</i>		
20 § Tilläggsbudget II	93	
Kulturutskottets betänkande KrU29		
<i>Beslut fattades efter 23 §</i>		

21 § Kompetensinriktad vuxenutbildning genom studieförbund . . .	93
Kulturutskottets betänkande KrU31	
<i>Beslut fattades efter 23 §</i>	
22 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	94
Utbildningsutskottets betänkande UbU24	
<i>Beslut fattades efter 23 §</i>	
23 § Viss förstärkning av forskningsresurserna vid Sveriges lantbruks-	
universitet	94
Utbildningsutskottets betänkande UbU27	
Beslut	94
Kulturutskottets betänkande KrU28	
Kulturutskottets betänkande KrU29	
Kulturutskottets betänkande KrU31	
Utbildningsutskottets betänkande UbU24	
Utbildningsutskottets betänkande UbU27	
Beslut om samlad votering	95
24 § Trafikpolitikens inriktning	96
Trafikutskottets betänkande TU22	
Debatt	
Bengt Hurtig (v)	
Elving Andersson (c)	
Kenneth Attefors (nyd)	
Håkan Strömberg (s)	
<i>Beslut fattades efter 27 §</i>	
Talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen	
m.m.)	
25 § Tilläggsbudget II	107
Jordbruksutskottets betänkande JoU22	
<i>Beslut fattades efter 27 §</i>	
26 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	108
Jordbruksutskottets betänkande JoU23	
<i>Beslut fattades efter 27 §</i>	
27 § Exportfinansiering	108
Jordbruksutskottets betänkande JoU25	
Debatt	
Rolf L Nilson (v)	
Bengt Rosén (fp)	
Jan Fransson (s)	
Ingvar Eriksson (m)	
(forts.)	
Ajournering	118
Återupptagna förhandlingar	118
27 § (forts.) Exportfinansiering (forts. JoU25)	118
Harry Staaf (kds)	
Claus Zaar (nyd)	
Dan Ericsson i Kolmården (kds)	
Lennart Brunander (c)	
Förste vice talmannen (om debattreglerna)	

Beslut	133	Prot. 1991/92:124
Trafikutskottets betänkande TU22		2 juni 1992
Jordbruksutskottets betänkande JoU22		
Jordbruksutskottets betänkande JoU23		
Jordbruksutskottets betänkande JoU25		
28 § Bordläggning	134	

